

ОДБРАНА

Година XII ■ Број 248 ■ 15. јануар 2016. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

ИНТЕРВЈУ МИЛОВАН ДРЕЦУН

КОСМЕТ ЈЕ СИМБОЛ НАШЕГ ТРАЈАЊА

ОТКУД ВЕХАБИЗАМ НА БАЛКАНУ

ЛЕГАТ *ЗЕЛЕНЕ* *ТРАНСВЕРЗАЛЕ*

НОВО
ИЗДАЊЕ

ЕКСТРЕМИЗАМ ПОД ОКРИЉЕМ РЕЛИГИЈЕ

М. Суботић
Броширано, 17x24, 328 стр.
шифра: 111328; цена: 2.365,00 динара;
са попустом: 1.655,50 динара

Изузетно актуелно истраживање „Екстремизам под окриљем религије“ указује на место исламистички инспирисаног екстремизма у савременом исламском свету, као и његове реперкусије на мир и стабилност у региону, а посебно у нашем најближем окружењу. Реч је о једној од оних књига које су неопходне за стварно разумевање света у коме живимо.

ОДБРАНА

НОВО
ИЗДАЊЕ

СТРАТЕГИЈСКО-БЕЗБЕДНОСНИ ТРЕНДОВИ У ЈУГОИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ ДО 2020. ГОДИНЕ

Група аутора
Броширано, 17x24, 216 стр.
шифра: 111329; цена: 594,00 динара;
са попустом: 415,80 динара

Студија широко осликава безбедносне трендове у нашем региону који утичу на међународни положај и безбедност Републике Србије. Аутори су утврдили низ питања која обликују односе међу земљама региона и изнели подробну анализу њиховог деловања на земље тог дела света у наредним годинама. У студији су детаљно разрађена питања кретања Европске уније у мултиполарном свету, енергетска безбедност, интереси Турске и Немачке на Западном Балкану, као и односи и деловања Грчке и Кипра, с једне, и Израела, с друге стране, према Турској.

ОДБРАНА

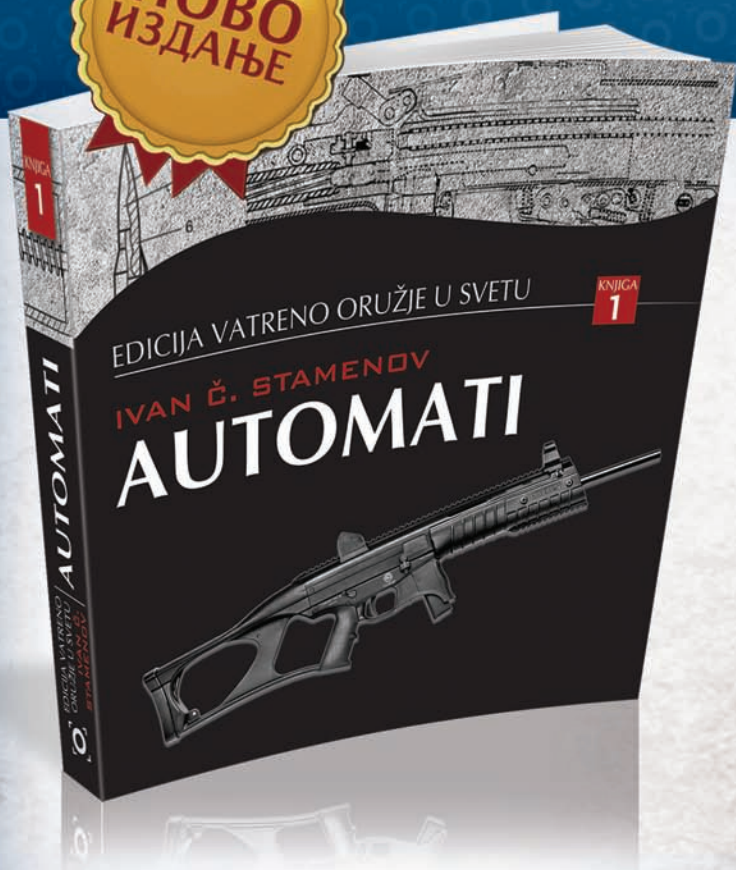

НОВА ГЕОПОЛИТИКА РУСИЈЕ

Срђан Перишић
Броширано, 15x23, 304 стр.
шифра: 111327; цена: 858,00 динара;
са попустом: 600,60 динара

Књига „Нова геополитика Русије” успешан је прилог не само реткој домаћој политиколошкој и геополитичкој литератури о Русији, већ и међународним напорима истраживача феномена Русије и њене јединствене способности поновног уздизања у заједници народа. Проницљивост у запажањима, јасни судови и добар стил, као и корисна техничка опрема, гаранција су да ће ова књига постати незаобилазно штиво свих оних које занима импресивно уздизање Русије на почетку овог миленијума – студената, истраживача, пословних људи и политичара.

ВАТРЕНО ОРУЖЈЕ У СВЕТУ књига 1: АУТОМАТИ

Иван. Ч. Стаменов
Броширано, 23x21, 444 стр.
шифра: 111335; цена: 1.320,00 динара;
са попустом: 924,00 динара

Двоцевни италијански аутомат Villal-Perosa из 1915. године, први аутомат у свету, Bergman/Schmeisser MP.18.1 легендарни Шмајсер, Heckler & Koch, аутомат Шпагина ППШ-41, Tommy Gun, само су неки од модела и произвођача описаних у књизи. Аутор, дугогодишњи професор на Катедри наоружања Војне академије, на једном месту окупио је све аутомате света и сваком посветио значајну пажњу. Књига обилује илустрацијама, као и техничким карактеристикама за свако средство. По први пут код нас публикована су и значења појединих специфичних термина и принципа рада система аутоматике.

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наслеђује традиције „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапанџин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић

Владимир Вјештић

Мирјана Крстовић, поручник

Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастиан Балаш, др Славиша Влацић,

Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Мијалковски,

др Зоран Миладиновић, др Миљан Милкић,

Будимир М. Попадић, Никола Остојић,

Александар Радић, Влада Ристић,

Драгана Барјактаревић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),

Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Стефана Савић (уредница),

Даримир Банда, Душка Стефановић,

Јово Мамула (фото-репортери)

Језички редактор

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја: 3201-810; 23-810; 3241-254

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РС

месечно 160 динара. За претплатнике преко

Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 248

ПРИПАДНИК ВОЈНЕ
ПОЛИЦИЈЕ НА БАЗИ
„БОРАНЦЕ“

Снимио
Јово МАМУЛА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 137
Велике битке
Другог светског рата

18

Батаљон за обуку
саобраћајне службе
**ВОЛАН
У СИГУРНИМ
РУКАМА**

22

У бази „Источни Мојстир“
ЛЕДЕНА ПРИЧА

24

Завршена експедиција
„Албанска голгота
100 година касније“
**СПОКОЈ
ВРЕДАН ТРУДА**

36

Отворене галерије
Дома Војске Србије
**УМЕТНИЧКА
РЕТКОСТ**

Реч уредника

Отрежњење

8 Откуд веџабизам на Балкану

ЛЕГАТ „ЗЕЛЕНЕ
ТРАНСВЕРЗАЛЕ”12 Пораст интересовања за упис
у војне школеГАРАНТ КВАЛИТЕТА
И СИГУРНОСТИ

14 Милован Дрецун

КОСМЕТ ЈЕ СИМБОЛ
НАШЕГ ТРАЈАЊА

28 Од пиштоља до минобацача

РУСКО НЕЧУЈНО
ОРУЖЈЕ34 Постоји ли потенцијал
за избијање глобалног рата

ТУКИДИДОВА ЗАМКА

40 Крајпуташи (3)

СВЕДОЦИ
ПРИПАДНОСТИ43 Оснивање научних институција
у српској војсци

ВОЈНИ КОМИТЕТИ

44 Софија Јовановић

ХЕРОИНА
ПРВОГ СВЕТског РАТА

Прославили смо Божић, ушли смо и у нову годину, добро смо потегли, потрошили сву уштеђену муницију, па се и отрезнили. Они који су, на било који начин, спојили све празнике, добро су се одморили. Имали су времена и за преиспитивање и за отрежњење.

Познати психијатар Јован Рашковић говорио је о Србима да су „луд народ”. То је та, неотклоњива последица опијености. Лудост којој нема лека. И заиста, коме, ако не Србима, та дефиниција пристаје „као саливена”. Владислав Петковић Дис, песник људске метаморфозе и туге, писао је: „Не марим да пијем, ал’ сам пијан често / У граји, без друга, сам, крај пуне чаше / Заборавим земљу, заборавим место / На коме се јади и пороци збраше.” О коме је писао?

Од стварања модерне Србије, опијени слободом, извојеваним победама над моћном Турском, Срби маштају о ослобађању и уједињењу свих словенских народа, или бар оних најближих, суседа, у једну државу, словенску. И пијани од те жеље, плаћају „туру за туром”. Најпре распомаљеној Аустроугарској у Првом, а затим и разљућеној Немачкој у оба рата. За братство и јединство у Првом светском рату положено је 1.250.000 српских живота, а у Другом и више, око 1.700.000. Висока цена за нешто што браћа из прека нису желела.

Највеће злочине по Србији у Великом рату, посебно у Мачви, чинили су аустроугарски војници који су говорили наш језик. Бежећи од те суровости, српски народ је, заједно са војском, после натчовечанске голготе преко Албаније, пре сто година стигао и на Крф, где се опорављао за завршне битке и сламање Солунског фронта. Од 1914. до повратка у ослобођену Србију страдала је трећина становништва, а сведочења савезничких команданата о неизмерном херојству Срба у завршним борбама на Солунском фронту, мала су утеха за непреболне жртве.

У Другом рату, фашистичка НДХ саградила је највећи и најмонструознији логор на Балкану да би заувек, геноцидом, „решила српско питање”. Упркос неслагањима око тачног броја Срба, Јевреја и Рома погубљених у Јасеновцу и другим логорима, чињеница коју нико озбиљан не оспорава, јесте да је усташка НДХ, због суровости према српском народу, за историју остала пример геноцидне државе.

Последња деценија 20. века прошла је у тучи пијаних гостију па је кафана, најзад, затворена. Немилице опијани, посебно у другој половини реченог века, после болног отрежњења, разишли смо се прилично угрувани и неповерљиви. Али, не и баш сасвим трезни, па је за мир заинтересована Европа, наставила да нас држи под присмотром. Како је време пролазило, велике силе, заокупљене осталим актуелним проблемима, почеле су да заборављају Балкан, или бар да нам поклањају мање пажње. Поново смо, изгледа, остављени сами себи.

Зато не изненађује опрезност с којом се у Србији прима свака информација о наоружавању неке од суседних земаља, Хрватске посебно. Пошто је братство развргнуто, а снови о јединственој држави словенских народа, способној за отпор апетитима великих, уз залагање баш тих моћних, одложени за неке напредније цивилизације, на овим просторима се сада спава немирним и лаким сном. С једним оком отвореним и једним увом начуљеним. ■

Душан ГЛИШИЋ

ВОЈНОТЕХНИЧКА САРАДЊА СРБИЈЕ И РУСИЈЕ

Министар одбране Братислав Гашић састао се 11. јануара са првим замеником директора Федералне службе за војнотехничку сарадњу Руске Федерације Андрејем Артуровичем Бојцовим и представницима руске делегације који учествују у раду Међувладине комисије за војнотехничку сарадњу Србије с Русијом. Делегације су разговарале о унапређењу војнотехничке сарадње, развоју способности Војске Србије и конкретизацији заједничких пројеката у области одбрамбене индустрије.

После разговора са министром одбране, настављен је радни састанак Међувладине комисије у Сектору за матери-

БОЖИЋ НА БАЗИ „БОРАНЦЕ”

Припадници Прве бригаде Копнене војске овогодишњи Божић, по јулијанском календару, провели су радно, на пословима обезбеђења административне линије и контроли Копнене зоне безбедности у Одсеку Север. Њих је у бази „Боранце”, 7. јануара, обишао министар одбране Братислав Гашић у пратњи начелника Управе за обуку и доктрину Генералштаба Војске Србије бригадног генерала Маринка Павловића, заменика команданта Копнене војске генерал-мајора Желимира Глишовића и команданта Прве бригаде Копнене војске бригадног генерала Жељка Петровића.

Министар Гашић изразио је задовољство што Божић, који се традиционално проводи са породицом и најближима, проводи са припадницима Војске у Копненој зони безбедности. Оцењујући безбедносну ситуацију у тој зони, министар Гашић истакао је да је Војска Србије апсолутно спремна за све задатке. ■

ПОСЕТА ПОТПРЕДСЕДНИКА РУСКЕ ВЛАДЕ

јалне ресурсе Министарства одбране. Састанку су присуствовали представници Министарства одбране и Војске Србије, Федералне службе за војнотехничку сарадњу Русије и представници предузећа и банака из Руске Федерације. На састанку је било речи о опремању наше војске наоружањем и војном опремом руске производње, унапређењу капацитета за одржавање ваздухопловних платформи и система противваздухопловне одбране руског порекла у Србији, те о унапређењу сарадње предузећа одбрамбене индустрије две земље. ■

Потпредседник Владе Руске Федерације Дмитриј Rogozin, у пратњи министра одбране Братислава Гашића, посетио је 10. јануара Војни музеј на Калемегдану и обишао сталну поставку уникатних комада оружја, одеће, униформи, ордења и фотографија кроз 14 векова славне српске војне историје.

– Поставка вашег музеја говори не само о историји борбе српског народа за независност, већ и

о војном братству наших народа – уписао је Rogozin у књигу утисака.

Касније је потпредседник Владе Русије у пратњи државних секретара у Министарству одбране Зорана Ђорђевића и Ненада Нерића и начелника Генералштаба Војске Србије генерала Љубише Диковића посетио Специјалну бригаду у Панчеву. Њен командант бригадни генерал Зоран Величковић информисао је Rogozina о намени те јединице и делу наоружања и опреме која је у употреби, а касније су припадници Бригаде приказали гађање из наоружања домаће производње. ■

СЕРТИФИКАТ ЦЕНТРУ ЗА МИРОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ

7

БОЖИЋНА ЛИТИЈА У КАСАРНАМА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Бадњи дан, 6. јануар, свечано је обележен у касарнама широм Србије. У касарни „Бањица-2” у Београду освештан је бадњак, а онда је извршено налагање бадњака. Томе је претходила божићна литија, први пут организована у тој касарни. Литији су присуствовали начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић и заменик начелника Генералштаба генерал-потпуковник Јовица Драганић, а учествовали су запослени припадници Министарства одбране и Војске Србије који раде у тој касарни. Бадњак је носио командант касарне пуковник Милутин Матовић.

У касарни „Први пешадијски пук књаза Милоша Великог” у Врању, уз присуство команданта Копнене војске гене-

рал-потпуковника Милосава Симовића, први пут одржан је свечани обред освештења и паљења бадњака. У касарни „Топчидер” у Београду обред налагања бадњака одржан је уз присуство команданта Команде за обуку генерал-потпуковника Ђокице Петровића.

Припадници Друге бригаде Копнене војске организовали су сечење бадњака у касарни „Јован Курсула”, а касније је служена света литургија и освештан бадњак у касарни „Рибница”. У команди Прве бригаде у Новом Саду организовано је служење Свете литургије и уношење бадњака у богослужбени простор Бригаде, уз присуство команданта бригадног генерала Жељка Петровића. ■

Интегрисана служба за обуку Уједињених нација издала је Центру за мировне операције сертификат којим се потврђује да је Курс за штабне официре реализован у складу с важећим стандардима Уједињених нација у области обуке за мировне операције. Сертификат, који важи четири године, потписао је подсекретар за мировне операције светске организације Ерве Ладсус.

Центар за мировне операције тиме се сврстава у ред међународно препознатих центара за обуку за мировне операције, чиме се обезбеђују услови за унапређење способности Центра за реализацију међународних курсева и будућу сарадњу с Интегрисаном службом за обуку УН у области учешћа у реализацији сличних курсева у осталим државама.

Курс за штабне официре је први који су Уједињене нације сертифициовале, што представља својеврсно признање Центру за мировне операције, који планира да покрене процедуру сертификације још два курса. ■

ФОРМИРАЊЕ РЕГИОНАЛНОГ ЦЕНТРА ЗА ОДРЖАВАЊЕ ХЕЛИКОПТЕРА

Први заменик директора Федералне службе за војнотехничку сарадњу Руске Федерације Андреј Артурович Бојцов и министар одбране Братислав Гашић потписали су 12. јануара протокол о формирању регионалног центра за одржавање хеликоптера руске производње у нашој земљи. Пројекат предвиђа формирање регионалног центра у Србији за одржавање хеликоптера руске производње, који се налазе у употреби у региону и свету. У наредном периоду стране ће усагласити детаље и рокове за реализацију тог задатка. ■

ГЕНЕРАЛУ СИМОВИЋУ ПРИЗНАЊЕ ГРАДА НИША

Награда „11. јануар”, највише признање Града Ниша, уручена је команданту Копнене војске генерал-потпуковнику Милосаву Симовићу, на свечаној академији Скупштине Града. Признање се додељује за изузетна достигнућа која доприносе афирмацији Града у привреди, науци, медицини, новинарству, спорту и осталим областима значајним за Ниш.

– Ово је признање мојим колегама и мени, претходним командантима, генералима, официрима, подофицирима, војницима и цивилним лицима гарнизона Ниш, а посебно генерацијама војних лица који су сада војни пензионери у Нишу – рекао је генерал Симовић. ■

ОТКУД ВЕХАБИЗАМ
НА БАЛКАНУЛЕГАТ **ЗЕЛЕНЕ**
ТРАНСВЕРЗАЛЕ

Пише Предраг КАРАЏИЋ, пуковник у пензији

Ислам као религија има легитимну тежњу да се, попут других религија, брани од туђих утицаја и шири. Стога исламизација, сама по себи, не би требало да буде проблем. Проблем настаје када се у име вере користи насиље, својствено радикалним исламистима које најчешће препознајемо као вехабије. Вехабије нису по дефиницији окренуте насиљу као методу борбе, већ само њихови најекстремнији припадници.

У не тако давној прошлости, Аустроугарска монархија била је брана која је заустављала продор ислама у Европу. Хришћанска Европа страховала је од Отоманске империје и у њој је препознала опасност за своју културу, религију, традицију и све друго што је чинило суштински различитом од исламског света. Упоредо с тим, Аустроугарска монархија следила је своје стратешко опредељење да се на територијама јужно од Дунава не дозволи стварање снажне државе која би била препрека на путу до Јадранског мора. Вођени том идејом,

стратези и дипломате Аустроугарске монархије били су промотери идеје „зелене трансверзале“ на Балкану, односно, пројектоване муслиманске територије која би обухватала простор Босне и Херцеговине, Рашке области, Косова и Метохије, дела Црне Горе, западне Македоније, северозападне Грчке и Албаније. Протагонисти те идеје нису имали баш никакве наклоности према исламског свету, али су тежње за уједињењем јужних Словена препознали као опасност за своје интересе, па су „зелену трансверзалу“ на том истом простору пројектовали као фактор нестабилности.

И након слома Аустроугарске монархије, то стратешко опредељење остало је актуелно, само су га преузеле неке друге силе из истоветних разлога. Резултат нам је добро познат – респектабилна држава која је постојала на територији јужно од Дунава је распарчана, процес исламизације Балкана је у успону, а на том простору је сада више малих држава које у глобалним оквирима нису ни осредње силе.

Очи јавног мњења виде искључиво верски индоктриниране извршиоце, екстремисте, терористе који су јавно експонирани и у великом броју случајева и судски процесуирани. Јавност, међутим, не препознаје инспираторе који делују из сенке вођени геополитичким интересима.

Бечко гнездо

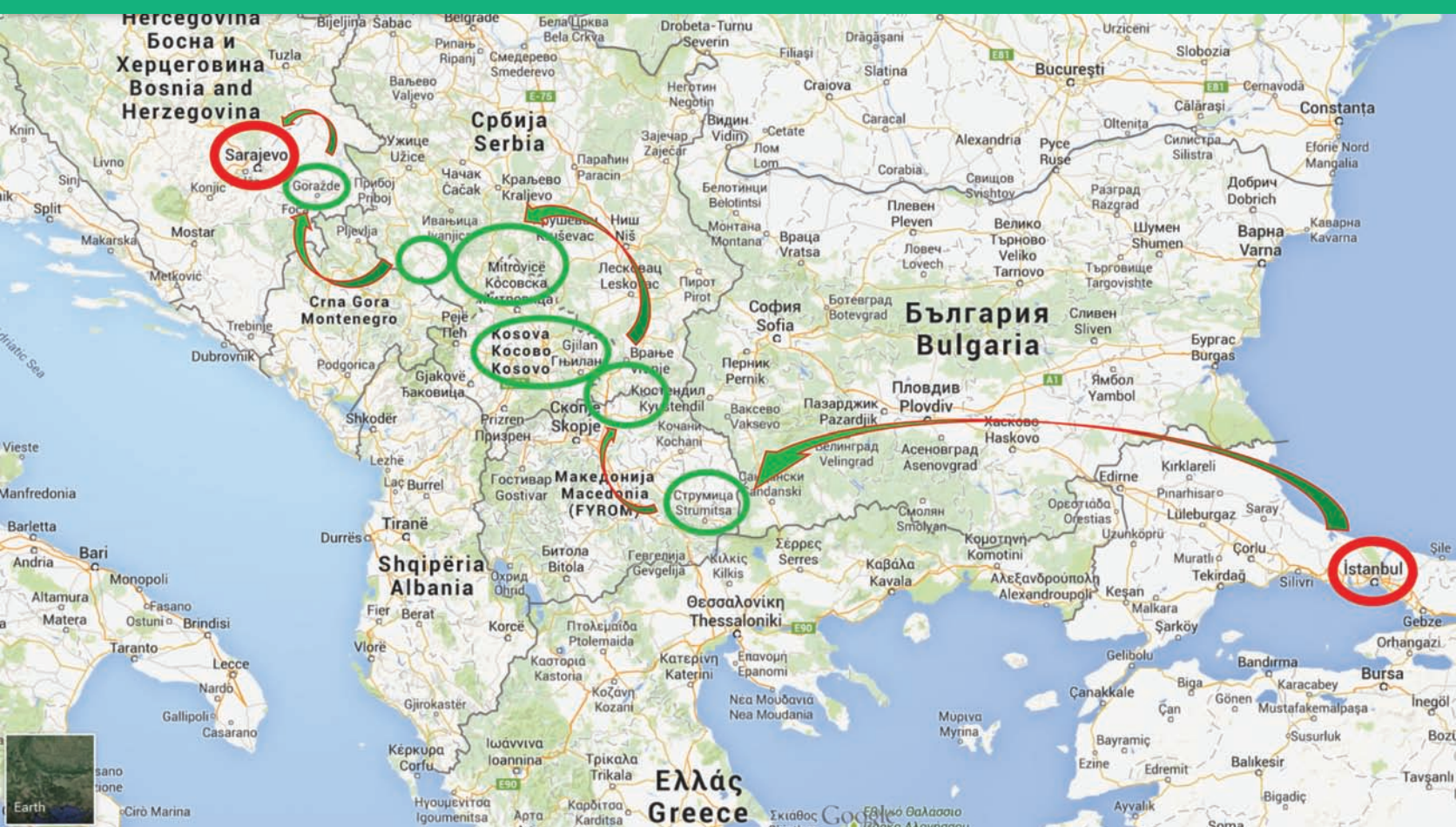
Игром случаја или не, у Бечу већ више година егзистирају вехабијски центри који су познати чак и широј јавности. Познаваоци проблема радикалног ислама тај град истичу као други најјачи регрутни центар радикалних исламиста у Европи, после Лондона. Иако аустријске безбедносне структуре истичу да су са њиховог становишта и на унутрашњем плану већа опасност чеченски екстремисти, не може се оспорити да је вехабијска заједница из тог града безбедносна претња не само за регион, већ и Европу.

Ти центри на први поглед су независни и неповезани, у неким тренуцима чак и међусобно посвађани, углавном када треба распоредити новац од донација богатих саудијских и катарских спонзора. Заједничко им је да сви финансирају и подржавају вехабије у Босни и Херцеговини и региону, али и да врбују и упућују добровољце са наших простора на кризна жаришта, најчешће у Сирију.

Оцем вехабизма у Аустрији сматра се Ирфан Бузар. По професији чистач возова, Бузар је на сумњив начин

знатан иметак стекао током рата у БиХ, док је био на челу бечке испоставе Исламског центра за помоћ народу БиХ. Рођени брат Ирфана Бузара, Аднан, оженио је ћерку чувеног терористе Абу Нидала. И Аднанове активности у Аустрији доводе се у везу са финансирањем вехабијских активности у БиХ. Пре неколико година, новчана средства којима су располагали Аднан и организације њему блиске, била су блокирана у швајцарским банкама на захтев тамошњег државног тужиоца, али су му касније враћена јер истрага није окончана до краја.

Званична „Исламска заједница Бошњака у Аустрији”, која се бар декларативно огађује од вехабија, дуго времена је под прикривеним утицајем радикалних исламиста предвођених браћом Сенадом и Вехидом Подојак, а преко њих и Ирфана Бузара. Они су у исламским џематима у Бечу били познати по томе што су држали предавања и рецитовали песме у којима је величано одсецање глава српских бораца током рата у БиХ. Ирфан Бузар, чија је ћерка удата за Вехида Подојка, користи родбинску повезаност да и сам утиче на рад Исламске заједнице Бошњака у Аустрији.

Најјачи вехабијски центар је „Унија џемата селафијске даве“, који је под контролом Мухамеда Порче, имама џамије Техвид у Бечу, рођеног у Сарајеву. Процењује се да је тај центар, из кога се финансирају вехабије у БиХ, главно транзитно место на путу добровољаца из региона према Сирији. Порчу је у Бечу промовисао Ирфан Бузар када га је запослио у једном од својих верских објеката, које је саградио сумњиво стеченим новцем.

Организацију „Селафијско-вехабијски џемати“ предводи Неџад Балкан, пореклом из Тутина. Та организација, која је најслабије организована и за коју се сматра да има најмању финансијску подршку, уједно важи и за најекстремнију. Неџад Балкан постао је познат широј јавности након објављивања видео-клипова на интернету са изразито екстремистичким садржајима.

Неки од најекстремнијих припадника вехабијског покрета ухапшени су током највеће антитерористичке акције у аустријској историји у новембру 2014. године, међу којима су били Мирсад Омеровић и Адем Демировић. Обојица се сумњиче за директне везе са калифом тзв. Исламске државе, Абу Бакр ал Багдадијем, али и за врбовање две малолетнице из БиХ ради упућивања у Сирију. Осим тога, постојала су сазнања да су блиско сарађивали са екстремистом Нусретом Имамовићем кога су посећивали у босанском селу Горња Маоча, једним од вехабијских центара у БиХ. Демировић је накнадно пуштен из притвора и, према неким сазнањима, у међувремену се несметано појављивао и у Србији, док је Нусрет Имамовић сада у Сирији.

Блискоисточна школа

За већину радикалних исламиста пореклом са Балкана заједничка карактеристика је да су школовани у Саудијској Арабији, Катару и другим исламским земљама. То је случај и са Мухамедом Порчом, Мирсадом Омеровићем и Неџадом Балканом. Осим тога, сви тесно сарађују са испоставама хуманитарних, невладиних и других организација, које су експоненти обавештајних служби тих држава. Препознајући тај проблем, Аустрија је почетком 2015. године променила стогодишњи Закон о исламу и усвојила нови којим су забранили финансирање рада исламских организација из иностранства, онемогућавају рад имамима из иностранства, налажу смену имама који су правоснажно осуђивани или се залажу за вредности неспојиве са демократским тековинама и сл. Истовремено, тим законом створили су услове за школовање имама у Аустрији, са идејом да спрече „увоз“ вехабизма, који је у Саудијској Арабији владајућа религија, и са циљем да се проповеда ислам који неће угрожавати суживот хришћана и муслимана.

У сукобу између принципа и глобалних интереса моћних, губитник је унапред познат. Једино тако може се обја-

снити да демократска Европа, са институцијом високог представника у БиХ, толерише вехабијска насеља попут: Горње Маоче између Сребреника и Тузле, Доње Бочиње и Ошве код Маглаја, Горње Дубице код Калесије и још неколико њих у околини Травника и Зенице. У тим насељима закони БиХ не постоје и у њима је живот регулисан шеријатским правом.

Како објаснити да је својевремено високи представник у БиХ након напада Ал Каиде на САД изјавио да нападачи немају никакве везе са БиХ, а познато је да су најмање четворица посредно или непосредно имала везе са камповима за обуку у тој земљи? Колико је био „необавештен“, случајно или намерно, говори податак да ни један озбиљан терористички акт у Европи у последњих 15 година није прошао без учешћа лица која су на неки начин повезана са босанским вехабијским камповима.

У прилог тези о интересима и принципима говори и податак да је пре четири године, на захтев БиХ, са консолидоване листе УН, на којој су евидентирани терористичке организације и појединци, скинут екстремиста Сафет Дургути, кога су САД означиле као терористичку претњу још 2001. године. Дургути делује из једне од медреса у Травнику, а на тој листи и даље се налази неколико лица из БиХ, као и пет организација са више десетина испостава широм те земље. Неке песимистичке процене, јер потпуно тачних нема, говоре да у Босни има између четири и пет хиљада присталица вехабијског покрета.

Игре обавештајних служби

Босну и Херцеговину, као полазну тачку „зелене трансверзале“ и колевку вехабизма на Балкану карактерише и снажно инострано обавештајно присуство, где, свако из својих интереса, не угрожава оног другог. Западне обавештајне службе инсталиране су још током рата, а нарочито након Дејтонског споразума и по правилу су заинтересоване за унутрашња политичка збивања, изазивање и контролу кризе, а нарочито за слабљење Републике Српске, коју виде као сметњу унитаризацији БиХ. На истом простору и исто тако неометано, делују саудијска, иранска и турска обавештајна служба, које су заинтересоване за подршку

процесу исламизације. Оне делују добро познатим методама преко својих испостава у хуманитарним и тзв. невладиним организацијама, економским улагањима, школовањем верског кадра (нарочито у Саудијској Арабији) и сл.

Посебно је интересантно да на истом простору, без међусобних опструкција, делују иранска и саудијска обавештајна служба. Те две земље су поборници две непомирљиве струје у исламу (шиитски и сунитски правац), непријатељи су у дословном смислу те речи већ 13 векова, али су пронашле тачку заједничког интереса: Саудијска Арабија заинтересована је за продор вехабизма на Балкан и Европу, а Иран за стварање сигурних кампова за обуку где ће се обучавати борци и агенти „спавачи“ који ће деловати у западној Европи и по америчким амбасадама у случају рата са њима. У прилог томе говори податак да је приликом пре-

треса једног од радикалних исламистичких центара у БиХ пронађена верна макета америчке амбасе у Сарајеву.

Друго објашњење за иранско присуство у БиХ могло би да буде у томе што је Алија Изетбеговић, у периоду настајања његове „Исламске декларације“, остварио снажне везе са Ираном које су актуелне и данас. Из тога је касније (1992) уследила помоћ Ирана у организацији кампова за војну обуку, присуство официра Револуционарне гарде Ирана, а затим и донације у виду огромне количине оружја, нарочито у завршној фази рата. Како је у то време била на снази међународна забрана о извозу наоружања у БиХ, тешко је, осим заједничким интересом, објаснити како су САД, које су контролисале кризу у БиХ, дозволиле Ирану, са којим су у стању перманентног непријатељства, да крши међународни ембарго. У БиХ је током рата и после њега разграната широка мрежа иранских организација које су параван за обавештајну делатност: Центар за културу Исламске Републике Иран, Иранска новинска агенција (ИРНА), Друштво бошњачко-иранског пријатељства, Персијско-босански колеџ, удружења грађана „Фатах“ и „Кевсер“, хуманитарне организације „Обнова“, „Кевсер“, „Хасиб“, „Мост пријатељства“ и многе друге.

Немоћна Босна

Шта могу да учине безбедносне структуре у БиХ на решавању тих проблема? Истина је да ни кадровски (у смислу бројног стања), ни технички немају снагу да контролишу све екстремисте, испоставе страних обавештајних служби и мрежу њихових сарадника. Безбедносне службе БиХ су рестриктивно димензиониране под утицајем интереса страног фактора и са исто тако рестриктивним буџетом, без уважавања озбиљних безбедносних ризика који постоје на том простору. Осим тога, оптерећене су и идеолошким и кадровским наслеђем рата, о чему сведоче и недавни догађаји у Сребреници приликом посете председника Владе Републике Србије.

Инспиратори идеје „зелене трансверзале“ у то време нису могли да предвиде да ће вехабијски утицај у свету нарасти до те мере да ће вехабизам постати владајућа религија у финансијски моћној Саудијској Арабији. А ко је тек могао да наслути да ће перјаница глобалне демократије бити у снажном савезу са Саудијском Арабијом, земљом у којој су жене тек недавно добиле право гласа, где је шеријат једино извориште свих закона и у којој верска полиција и даље доминира над судовима? Тај савез сигурно не почива на заједничким идејама о глобалној демократији и универзалним људским правима и само је још један доказ да се у сукобу између глобалних интереса и принципа на којима почива међународно право победник зна унапред.

И на крају, истине ради, вехабизам на Балкан није дошао из Беча. Дошао је са почетком рата у БиХ, донели су га бројни муџахедини из исламског света који су своју верску мисију, уз велику помоћ тадашњих власти у БиХ, наставили и након окончања ратних сукоба. Последице оваквог стања у бившој централној републици СФРЈ трпи цео регион. Вехабиистичка идеја проширила се преко Рашке области и Косова и Метохије до југа централне Србије, одакле све већи број младих људи одлази на школовање у исламске земље, а враћа се са идејом да проповеда ислам који никада није био својствен овим просторима. Да ли је време да озбиљно проучимо домете новог аустријског Закона о исламу? ■

ПОРАСТ ИНТЕРЕСОВАЊА ЗА УПИС У ВОЈНЕ ШКОЛЕ

ГАРАНТ КВАЛИТЕТА

И СИГУРНОСТИ

Као и сваке године, Министарство одбране расписаће и 2016. конкурс за упис кандидата у војне школе – Средњу стручну војну школу, Војну гимназију, Војну академију и Медицински факултет Војномедицинске академије. Конкурси ће трајати од 15. фебруара до 31. марта, осим за ССВШ за коју ће се моћи пријавити од 1. фебруара до 15. марта. Према речима начелника Одсека за питања кадета и слушалаца потпуковника Уроша Домазета, представници Војне академије поново ће обилазити школе у свим општинама у Србији, како би потенцијалним кандидатима прецизно представили услове конкурса и начина школовања.

Реклама није потребна

– С Управом за односе са јавношћу Министарства одбране наступаћемо и у медијима. Кажу многи да је то промоција, али нама она није потребна. Из године у годину имамо све већи прилив кандидата, што говори да није реч само о квантитету, него и о квалитету – наводи потпуковник Домазет.

Он истиче да је веома битно да кандидати добро сагледају који ће студијски програм да одаберу, узимајући у обзир и коју су средњу школу завршили.

Пријемни испит претходних година био је организован током више дана, а од ове ће, да би сви били равноправни, полагање математике и физичке провере бити одржано истог дана – 7. маја.

– У Војну гимназију биће примљено 120, у ССВШ 30, а у Војну академију 140 кандидата, од тога 90 из грађанства и 50 из Војне гимназије. Као и до сада, на Медицински факултет ВМА биће примљено 25 кандидата. Такође, ове године примамо другу класу у ССВШ а после завршетка школовања они немају могућност да упишу Војну академију – објашњава потпуковник Домазет.

Борба за место

За упис на Војну академију ученици Војне гимназије конкуришу равноправно као и остали кандидати из грађанства.

– Од 68 ученика завршне класе, а на основу просека из прве године и

полугодишта четврте, ове године сви ће конкурисати за 50 места на Војној академији, што значи да њих 18 неће успети да се упише. Треба знати да је одзив за упис у војне школе сваке године повећан према броју пријављених кандидата. На пример, 2010. године конкурисало је 5,2 кандидата на једно место на Војној академији, а прошле године њих 6,5. У Војној гимназији 2010. године њих 8,6 борило се за једно место, а претходне њих 11. То говори о популарности наших школа, а кандидати се руководе и изузетним условима живота и рада. Такође, имају и месечни џепарац који, у зависности од године студија и просека, може износити између 10.000 и 14.000 динара – каже начелник Одсека.

Сваке године, у односу на број пријављених кандидата, појави се између 60 и 80 одсто одличних и врло добрих ђака, а од тога је око 20 одсто вуковаца. Иако сви долазе из различитих школа, показало се да су најбољи кандидати углавном из регионалног центра Ваљево, затим Београда и Новог Сада, а с мало лошијим успехом конкуришу ученици с југа Србије.

Одзив за војне школе повећава се из године у годину, о чему сведочи број пријављених кандидата

напусте школу без икаквих консеквенци. Током школовања тај проценат је веома мали, односно занемарљив, један или два кандидата одустану. Међутим, дешава се да због слабог успеха канди-

13

– Ми из много разлога идемо у посете средњим школама, јер потенцијални кадети нису довољно обавештени о студијским програмима. Младима је најинтересантније Војно ваздухопловство, мада многи желе да упишу и Менаџмент у одбрани, Војноелектронско инжењерство и Јавне финансије – наводи потпуковник Домазет.

Пролаз само најбољима

Одустајања у војним школама има, али веома мало. Када кадети упишу Академију имају месец и по дана војне стручне обуке и у то време не потписују никакав уговор како би увидели да ли су спремни за тај позив или не.

– У том периоду они пролазе неопходну војничку обуку. Уколико виде да нису за тај позив кандидати могу да

САМОФИНАНСИРАЊЕ НА ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ

Од пре пет година Војну академију могу да упишу и цивилни студенти на самофинансирајуће студијске програме. С обзиром на број места по акредитацији, ове године Академија има могућност да прими 200 студената који ће слушати наставу са кадетима. Они уписују одређене студијске програме и добијају диплому идентичну кадетским, с тим што немају обезбеђен смештај и исхрану током студија.

– Цена школарине износи око 60.000 динара у пет једнаких рата. У цену су урачунати и полагање испита и сва неопходна литература. Имају могућност и коришћења спортског центра. Међутим, после добијања дипломе они иду на биро рада као и сваки свршени студент у цивилству. Ове школске године три студента из прве класе завршила су студије и ми смо дали препоруку за њих Управи за кадрове Сектора за људске ресурсе, тако да ће вероватно добити посао у Министарству одбране, јер имају предност у односу на кандидате с осталих факултета – истиче потпуковник Домазет.

дати буду „отпуштени“. Ове школске године у три класе имали смо око 40 кандидата који су отпуштени због слабог успеха. Ми њима дајемо могућност да од куће понављају једну годину, положи преостале испите и да се врате у млађу класу како би наставили школовање – наводи потпуковник.

На тренд раста интересовања за упис у војне школе утицала је и могућност да и девојке конкуришу. У Војној гимназији прошле године у првој класи било је 50 одсто девојчица које су се показале боље од дечака по просеку. Према речима потпуковника Домазета, очекивано је да тренд раста интересовања буде пракса и у наредним годинама.

– С обзиром на ситуацију у друштву интересовање сигурно неће опати. То смо увидели прошлог месеца, када смо учествовали на Сајму образовања међу више од 20 факултета. Сматрам да су услови које нуди Војна академија далеко повољнији за будуће кандидате. Оно што није занемарљиво, а истакао бих као веома битно, јесте чињеница да примамо онолико кадета колико ћемо запослити. Дакле, сви они после завршетка студија добијају сигуран посао – каже начелник Одсека за питања кадета и слушалаца. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ

СНИМИО Ј. МАМУЛА

МИЛОВАН ДРЕЦУН
ПОСЛАНИК У НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ СРБИЈЕ

КОСМЕТ ЈЕ СИМБОЛ НАШЕГ ТРАЈАЊА

Милован Дрецун рођен је у Врању, пре нешто више од 50 година. Живи у Београду, где је завршио Факултет политичких наука, али је добар део живота провео на југу Србије, па се с правом може рећи да добро познаје живот у том делу наше земље. Својевремено је, као ратни репортер, и лично био сведок злочина почињених над тамошњим становништвом. О томе је писао и у својој књизи „Други косовски бој“. Данас је председник скупштинског Одбора за Косово и Метохију и залаже се за нормализацију

Иако резолуција 1244 СБ УН предвиђа, између осталог, повратак стотинак припадника наше војске и полиције на Косово и Метохију, то до сада није реализовано и није реално очекивати такав развој догађаја. Србија се определила да косметски проблем, покушај насилне сецесије наше јужне покрајине, решава мирним, политичким путем, а не војним средствима.

односа у јужној српској покрајини. Зато га, за „Одбрану“ најпре питамо да ли, с обзиром на искуство, истински верује да је суживот Алабанаца и Срба на Косову и Метохији могућ, с обзиром на све што је српски народ тамо преживео, не само у новијој историји, већ и за последња два века?

– Срби и Албанци, као и остале етничке заједнице, живе на Косову и Метохији од давнина, и живеће. Досадашњи начин њиховог суживота био је заробљен у етничким оквирима, конфликтан, искључив, у многим аспектима прожет националном нетрпељивошћу и

мржњом. Албанци су систематски, деценијама и вековима, спроводили брутално етничко чишћење српског народа с простора Косова и Метохије. Последњи талас тог застрашујућег етнички мотивисаног насиља над Србима, али и Ромима, Горанцима..., почев од 1998. године до данас, спроводи терористичка формација ОВК, која је, при том, починила ужасне злочине и протерала око 250.000 неалбанаца, понајвише Срба с Космета. Тај терор се, иако у мање бруталном обиму, наставља. Српски народ на Космету је дискриминисан, обесправљен, без основних људских права, без перспективе, небезбедан. За такво неприхватљиво стање најодговорнији су Албанци, посебно њихове, у значајном броју криминализоване, политичке вође и интелектуалци, као и међународно цивилно и војно присуство на Космету.

О Има ли међу Албанцима спремно-
сти на помирење?

– Поражавајућа је неспорна чињеница да код Албанаца генерално, изузетака наравно има, још нема искрене спремности да се такво стање промени, да се Срби прихвате као равноправни суграђани и комшије. Албански политичари, уместо да се искрено посвете промоцији суживота и помирења, свако иоле значајније побољшање положаја Срба на Космету, или захтеве у том правцу, доживљавају и албанској јавности тумаче као угрожавање албанских интереса. Екстремне албанске политичке вође и странке подгревају нетрпељивост и мржњу према Србима до те мере да све што је лоше за Србе проглашавају добрим за Албанце. То је политика искључивости, чија суштина једино може бити мржња заснована на националној основи. Са српске стране евидентна је спремност за изградњу мирног и перспективног суживота, кога неће бити док Албанци, њихове политичке вође, интелектуалци, угледни појединци, младе генерације не схвате и прихвате да се перспективна будућност на Космету не може градити ако тамо постоје обесправљени и угрожени грађани другог и иног реда, попут Срба, Рома, Горанаца... Албанци су најодговорнији за положај оних етничких заједница које су мање бројне. И док ту одговорност не буду спремни да преузму не може се говорити о национално прожетом, толерантном, па и партнерском суживоту у мултиетничкој средини каква је Космет.

О Као посланик у Скупштини Србије залажете се за веће разумевање националних заједница. Верујете ли у такав развој догађаја?

– Свакако верујем у заједнички живот народа на Косову и Метохији. Да би се створили почетни услови за такав напредан концепт суживота, чини се да је предуслов генерацијска смена међу албанским вођама. Нема дилеме да је неопходно да они који су поникли и били команданти у терористичкој ОВК, који су предводници организованих криминалних група, који идеологијом искључивости, национализма и насиља гурају Албанце, посебно младе, у конфронтацију, нетрпељивост и сукобе са Србима, на политичкој сцени буду замењени толерантним људима, који визију будућности неће заснивати на прошлости, у чијој је основи идеја о етнички чистом Косову и тзв. Великој Албанији, већ на савременим високим стандардима поштовања основних цивилизацијских норми и људских права.

Када они, који су сада политички лидери Албанаца, буду санкционисани због злочина које су починили и организованог криминала којим се баве, отвориће се пут ка стварању мултиетничког и мултиконфесионалног друштва. Када њихов терор, и над самим Албанцима, буде сведен на минимум тада ће албанска заједница бити много спремнија да се суочи са сопственом одговорношћу за оно што се догађа на Космету последњих деценија. Када албанске верске вође почну да користе верске објекте да у њима проповедају божју љубав, мир, толеранцију, уместо да позивају на насиље и протеривање неалбанаца, почеће да се акумулира духовна енергија и свест потребне за оздрављење косовског друштва. Речју, на првом смо степену изградње помирења и новог перспективног, дугорочно одрживог и стабилизирајућег оквира међунационалног суживота на Косову и Метохији. Нажалост, пред нама је много, много стрмих степеника.

Али, то не сме да наведе на закључак да је та пресудна битка за будућност свих који живе на Космету, унапред изгубљена. Пosaо политичара јесте да тражи и понуди начин да се тај међунационални понор премости, посебно у младој генерацији. Немамо права да младе оставимо у непријатељству, латентном сукобу, неразумевању, мржњи, већ да им сопственим понашањем покажемо да,

упркос свим прошлим сукобима и страдањима, не само да могу да живе једни поред других мирно, без сукоба, већ да могу, да треба и да морају и једни са другима, да сарађују, да планирају, да заједно граде перспективну будућност, да разумеју и поштују једни друге, да сањају исте младалачке снове о бољем животу и да једни другима, уместо порука нетрпељивости и мржње пруже руку пријатељства. Данас тако нешто, можда изгледа нестварно, али што је више оних који верују да је то могуће, све је већа нада ће једног дана Срби и Албанци престати једни на друге да гледају и понашају се као архинепријатељи.

О И ових дана будно праћите сва збивања око онемогућавања формирања Заједнице српских општина. Колики је њен праћички значај, да ли је једини предуслов нормализације српско-албанских односа у јужној српској покрајини и када ће бити формирана, односно шта стоји на њиху остварења ће бриселске одлуке?

– Да би се заштитио српски народ, омогућио одрживи опстанак, економска перспектива и развој, миран и безбедан живот неопходно је формирање новог институционалног оквира који ће бити признат и поштован и од стране Приштине, односно Албанаца, и од стране међународне заједнице и чији рад неће бити ометан. Тај оквир јесте Заједница српских општина (ЗСО), која треба да заштити посебност положаја српског народа на Косову и Метохији и омогући му да у општинама које ће Заједница чинити сам одлучује у областима економског развоја, образовања, здравства, градског и сеоског просторног планирања...

Она треба да буде непремостива препрека евентуалним покушајима наметања једностраних решења супротних интересима српског народа, да подигне ниво безбедности на неопходан ниво, да омогући привредни развој и отварање радних места, квалитетно образовање, висок ниво здравствене заштите, да спречи покушаје промене етничког састава становништва, да створи услове за боље животне услове повратника, да јединствено наступа у име српског народа пред централним властима у Приштини и међународном заједницом. Све то ће имати суштински практичан значај за побољшање квали-

тета живота и безбедности српског народа на Космету. Заједница је темељни стуб Првог споразума о принципима, који регулишу нормализацију односа, те је без реализације, односно формирања ЗСО немогуће говорити о нормализацији односа Београда и Приштине. Стварање Заједнице није само од пресудног значаја за примену Првог споразума већ неопходан услов за наставак процеса нормализације односа и решавања бројних питања попут имовине, повратка протераних, статуса СПЦ...

Споразумом о ЗСО, од 25. августа 2015, договорени су основни принципи, односно главни елементи и дефинисан редослед и временски оквир потеза којима ће бити формирана Заједница. Приштина је, међутим, направила политички маневар па је, иако тако није предвиђено Споразумом о ЗСО, тражила да тзв. Уставни суд Косова оцени да ли је Споразум у складу с „уставом Косова“. Споразумом није предвиђено да „Уставни суд“ оцењује садржај и надлежности ЗСО већ да само потврди уредбу „владе“ којом треба да се ЗСО уведе у правни систем Косова. У међувремену је, и уз ангажовање угледне међународне консултантске куће у којој су ангажовани

бројни светски правни стручњаци, Управљачки тим, у чијем саставу су српски представници, израдио нацрт Статута ЗСО (рок је био четири месеца од постизања Споразума о ЗСО). Формирана је и наша радна група, која је припремила измене и допуне статута општина, које ће чинити ЗСО. Очекује се да у дијалогу на високом нивоу у Бриселу, крајем јануара ове године буде постигнута сагласност о статуту, односно споразум и да после тога, како је и предвиђено Споразумом, статут ЗСО буде „озваничен уредбом“.

После тога би оснивачка скупштина усвојила статут, односно ЗСО би била формирана. Треба се надати да ће током нове рунде дијалога бити постигнут договор о статуту, да ће бити прецизно дефинисан редослед потеза и временски оквир за реализацију. Приштина, међутим, спрема још један маневар. Наиме, планира да након усаглашавања Статут ЗСО поново пошаље „Уставном суду“ на оцену, чиме се отвара простор за ново одуговлачење, опструкцију и блокаду процеса нормализације односа. Београд, наравно, неће прихватити те провидне игре Приштине и вршиће константан притисак да се ЗСО формира.

Q Слич се утисак да Вас је изјава председника САНУ да је Косово и Метохија изгубљено за Србију и да га треба напустили и лично погудила. Реаговали сте бурно. Да ли верујете да је већини српског народа данас важна та српска покрајина и на чему заснивате таква уверења?

– Ма колико био суочен с egzистенцијалним проблемима, притиснут недаћама, растргнут међусобним поделама, за српски народ Косово и Метохија је увек изнад свега

као парадигма нашег опстајања и трајања, националног, духовног и верског идентитета. Символ Газиместана постао је ванвременско обележје српског идентитета. Косово и Метохија је бит нашег народа, наша душа, наша историја и садашњост, наша будућност. Косово и Метохија је отаџбина сваког Србина, ма где био рођен и ма где живео. Нема Србије, ни српства, без Косова и Метохије. Догод га у срцу носимо наше је.

Q Својевремено сте нас с малих екрана редовно обавештавали о напорима војске да брже ошпор агресији НАТО-а тамо где је било најтеже – на Косову и Метохији. Добро познајете снагу српског народа и његове војске. Верујете ли да се Србија у своју јужну покрајину може враћати и војно?

– Иако резолуција 1244 СБ УН предвиђа, између осталог, повратак стотинак припадника наше војске и полиције на Космет, то до сада није реализовано и није реално очекивати такав развој догађаја. Србија се определила да косметски проблем, покушај насилне сецесије наше јужне покрајине, решава мирним, политичким путем, а не војним средствима. Србија је започела процес нормализације односа с Приштином под покровитељством Брисела, у статусно неутралном оквиру, што значи да се не ради о преговорима две државе, што би албанска страна итекако желела, већ о дијалогу с Привременим институцијама самоуправе на Косову и Метохији. Тај процес треба да буде ефикаснији од било какве евентуалне употребе војних средстава. Треба да омогући опстанак српског народа, али и одржив масован повратак протераних, да постепено враћа државу Србију у нашу јужну покрајину, преко Заједнице српских општина, и спречи припајање Космета Албанији.

Опредељењем да мирним средствима почне с постепеним решавањем косметског чвора, Србија је суштински подигла свој међународни капацитет да успешно може да блокира једностране акције Приштине, али и великоалбанске претензије Тиране, да заштити српски народ од насилних акција и да Запад коначно почне да уважава и наше инте-

ресе. Србија је идући тим путем последњих неколико година од објекта коме се намећу, по њу и српски народ штетна решења на Косову и Метохији, постала субјекат који се мирним путем бори за своје интересе. И тим путем ћемо неповратно наставити да идемо, јер би посезање за силом значило дефинитиван губитак Космета, даљу територијалну разградњу и прекомпоновање граница наше земље, нестанак Републике Српске, ново страдање целокупног српског народа, пропадање, економско назадовање, општу бесперспективност.

○ У својој књизи „Србија између истока и запада“ доносиће низ оцена о међународном положају наше земље и односима Русије и САД. Да ли је, по Вашем мишљењу, Руска Федерација повратила статус велике силе?

– Русија покушава да поврати статус глобалног играча. Она, како каже руски геополитичар Дугин, „само настоји да врати свој потенцијал регионалне силе која се слободно организује у непосредној зони својих граница. Али, и то је неприхватљиво за САД које су, без обзира на све, за сада глобални хегемон и немају намеру да добровољно одустану од униполарности“. Суштина је у томе да је у току најважније геополитичко прекомпоновање света које ће одредити судбину човечанства у 21. веку. Надлазећи мултиполарни међународни поредак, који предводе Русија и Кина, односно групација БРИКС, у свим областима напада одлазећи униполарни хегемонистички глобални „поредак“, којим управљају САД уз помоћ савезника у оквиру НАТО-а и ЕУ. Да ли ће Русија повратити статус велике силе, тачније глобалне силе, јесте питање на које се може одговорити само из перспективе тог надлазећег мултиполарног међународног поретка.

Русија нема довољно снаге да сама сруши униполарни америчку глобалну доминацију. Зато јој је неопходно да у савезништву са земљама БРИКС-а, првенствено с Кином, те другим земљама у Азији, Африци, централној и латинској Америци, подигне своје капацитете, да их уједини с тим земљама и заједничким наступом оспори досадашњи доминантан утицај САД. Наравно, Русија је под Путиновим вођством већ постала незаобилазан чинилац у најважнијим међународним процесима. Пример ње-

ног ангажовања у Сирији то најбоље показује. Али то не значи да је Русија постала глобална сила, супер сила. Иако, када је реч о стратешком нуклеарном наоружању јесте суперсила, иако је пребогата природним ресурсима и у групи је најразвијенијих држава, иако има глобални политички утицај као стална чланица СБ УН, не може се рећи да је глобална сила у пуном капацитету, као што су то, на пример, САД. Али, Русија је на том путу.

○ Односи између Руске Федерације и САД одражавају се на цео свет, посебно на будућности малих народа. Како ће се у будућности развијати односи између две земље, с обзиром на кризу у Украјини и другде где се њихови интереси сукобљавају?

– Односи Русије и САД ће се развити у оквирима сукоба мултиполарног и униполарног виђења међународних односа и диктираће их лидерство те две земље у тим процесима. То значи да ће дугорочно бити сучељени у најважнијим аспектима, повремено и с правим хладноратовским бојама, као што је случај у Украјини, а и с ризиком „врућих“ додира, на пример у Сирији. Биће, наравно, и подручја сарадње, где су интереси две земље толико подударни да партнерство неће ометати генерално ривалство. Коначно, не могу се искључити из разматрања ни прогнозе о „великом рату“, ма колико биле катастрофичне. Евидентна трка у нуклеарном наоружању, обновљена хладноратовска сучељавања, геополитичка надмудривања око остваривања доминантног утицаја у најважнијим регионима света, „обојене револуције“, енер-

гетски „ратови“, тероризам, санкције... нису појаве које ће преко ноћи нестати, а то онда значи да ће односи између две земље имати много веће шансе да назадују неголи да се унапреде.

○ Да ли је, по Вашем мишљењу, неутрални статус Србије могућ и одржив у дужем периоду, с обзиром на велики геостратешки значај простора на коме вековима, не без напора, остварујемо? Да ли сам у праву ако кажем да се у својим књигама ујорно и аргументовано залажеће за смањење тензија и споразумевање између великих сила, као једину алтернативу сукобу који неће имати границу?

– Србија је најзначајнија земља на Балкану без које се не може ништа озбиљније радити на овим просторима. То признају и на Истоку и на Западу. Наша земља је темељни стуб региона, његове безбедности, економског развоја, интеграције, европских аспирација. Опредељивање за једну од страна у неспорном снажном геополитичком сучељавању великих сила угрозило би не само стабилност, безбедност и економски развој Србије, већ и целог региона. Политика војне неутралности не значи изолацију из колективног система регионалне и глобалне безбедности, већ само опредељење да земља не жели чланство у војно-политичким савезима. Истовремено, то значи да Србија с позиција војне неутралности, као нечланица, активно сарађује и учествује у изградњи регионалног и глобалног система колективне безбедности, да активно допринеси изградњи мира у свету, преко учешћа у мисијама УН и ЕУ, борби против глобалних безбедносних изазова попут међународног тероризма.

Таквом политиком Србија је постала стабилизирајући чинилац на Балкану, активно је укључена у супротстављање глобалним безбедносним изазовима, није реметилачки чинилац и препозната је као стабилни ослонац у очувању мира у региону. Дакле, показује се да је политиком војне неутралности могуће заштити безбедност наше земље, очувати мир и стабилност, уз напомену да је реч о активном концепту неутралности, који уместо изолације изграђује партнерство, сарадњу и заједничко деловање у суочавању с актуелним безбедносним изазовима. ■

Душан ГЛИШИЋ

БАТАЉОН ЗА ОБУКУ САОБРАЋАЈНЕ СЛУЖБЕ

ВОЛАН У СИГУРНИМ РУКАМА

Нема сумње да је обученост војних возача изузетно значајна за њихово безбедно учествовање у саобраћају и познавање технике вожње и технологије одвијања саобраћаја, што посебно долази до изражаја при организацији и обезбеђивању брзог, тачног и безбедног саобраћаја у ванредним ситуацијама и другим специфичним облицима војног саобраћаја попут скупног превоза лица, превоза опасних материја или вожње у теренским условима. Оспо-

собљавање возача важно је за оружане снаге сваке земље, пошто знање, способности и вештина старешина и војника за безбедно самостално управљање возилом у саобраћају директно утичу на укупну безбедност, квалитетно извршавање задатака, очување људских живота и смањивање великих материјалних штета. У Војсци Србије централно место у обучавању возача припада краљевачком батаљону за обуку саобраћајне службе, организационом делу Центра за обуку логистике, који се инфраструктуром, добром

материјалном базом, квалитетом практичне обуке и безбедношћу у процесу оспособљавања издваја међу сличним центрима или школама за обуку возача у земљи. Батаљон је формиран 2007. године, а припадници тог састава често са поносом подсећају да следе традиције чувеног 125. саобраћајног и аутомобилског наставног центра. Некад се говорило да је сваки трећи возач у Републици Србији завршио обуку у краљевачком центру, водећој институцији за обуку возача на овим просторима у протеклих пола века. Околности за обуку возача у војсци данас су потпуно другачије, почев од чињенице да нема више војника на редовном служењу војног рока, па до захтева да се у оспособљавању возача Војске Србије примене савремени стандарди, модели обуке из савремених светских армија и актуелни Закон о безбедности саобраћаја.

У Војсци Србије централно место у обучавању возача припада краљевачкој јединици, која се инфраструктуром, добром материјалном базом, квалитетом практичне обуке и безбедношћу у процесу оспособљавања издваја међу сличним центрима или школама за обуку возача у земљи. Инструктори батаљона за обуку саобраћајне службе примењују савремене стандарде, моделе обуке из великих светских армија и одредбе актуелног *Законa о безбедности саобраћаја у Републици Србији*.

Обука вредна живота

– Обуку војника на редовном служењу војног рока у потпуности је заменила обука кандидата за професионалне војнике и војника на служењу војног рока – истиче командант батаљона за обуку саобраћајне службе потпуковник Горан Добрић, додајући да су у 2015. години 262 војника на служењу војног рока и професионална војника реализовала стручно-специјалистичку обуку, обуку за стицање допунске специјалности саобраћајне службе и додатно оспособљавање за дужност возача. У истом периоду, напомиње он, шест професионалних војника

– кандидата за подофицире завршило је основни курс за подофицире.

Циљ обуке „војних возача“ је да већ стечена знања кандидата подигну на виши ниво, који је неопходан за успешно управљање војним моторним возилима и извршавање сложених задатка превозења са којима се ретко ко у цивилству сусреће. Осим њих, и 165 кадета Војне академије у претходној години оспособљавано је за полагање возачког испита категорије Б и Ц1. Они су на аутодрому „Берановац“ и под будним оком инструктора овладели вештинама управљања моторним возилом.

Припадници Министарства одбране и Војске Србије пре одласка у мултинационалне операције у краљевачком батаљону овладавају техникама управљања моторним возилима како би ефикасније обављали задатке у зони мировних мисија. Више од 170 мировњака оспособљено је у Краљеву за управљање теренским моторним возилима марке „пух“ и „ландровер“ у теренским условима и то на полигону и стази који су наменски направљени за обуку учесника у мировним операцијама.

– Полигон смо изградили на основу искустава првих припадника војске који су ишли у мултинационалне операције. Приликом управљања моторним возилима они су долазили у различите саобраћајне ситуације у мировним мисијама, а ми смо из њихових прича и фотографија извукли

– Полигон смо изградили на основу искустава првих припадника војске који су ишли у мултинационалне операције. Приликом управљања моторним возилима они су долазили у различите саобраћајне ситуације у мировним мисијама, а ми смо из њихових прича и фотографија извукли

бројна искуства и тако изградили полигон који се састоји од 23 различите препреке и теренску стазу дугу 2.200 метара. Водили смо се идејом да на једном месту створимо услове за обуку који су приближни условима који их очекују током извршавања мировних операција – појашњава потпуковник Добрић како је створен јединствен полигон за обуку српских „плавих шлемова“.

Стаза и комплетна обука треба да оспособе мировњаке за возњу у свим могућим и немогућим ситуацијама и да извуку максималне психофизичке способности и вештине возача. Неки од призора обуке на аутодрому „Берановац“ заиста заустављају дах, пошто инструктори полазнике стављају у екстремне услове за управљање моторним возилима – возња по бочним нагибима, прелаз воденог газа и импровизованог дрвеног моста, извлачење из blatног глиба и савлађивање наизменичних успона и падова или пак деоница са великим камењем. Обука на „Берановцу“ вредна је живота, с обзиром на то да у мировним мисијама људи највише страдају управо у саобраћајним незгодама.

Батаљон у Краљеву данас нуди далеко разноврснију обуку него пре

десетак година и огледа се у оспособљавању возача за управљање различитим типовима моторних возила и организацији разноврсних курсева. Стандардна обука возача на ТАМ-овима сада је знатно обогачена, првенствено обуком на возилима типа „пух“ и „ландровер“. Занимљиво је да јединица поседује и „ландровере“ са воланом на десној страни, ради обуке лица која се упућују у мултинационалне операције у земљама у којима се у јавном саобраћају управља левом страном коловоза. С циљем обуке кадета Војне академије за стицање возачке дозволе Б категорије, у батаљону се налазе моторна возила марке „фиат пунто“,

док многи припадници Војске реализују обуку у управљању и одржавању возила типа „хамер“. Возња „хамера“, по речима потпуковника Добрића, не разликује се много од управљања другим возилима, али је важно да возачи осете каква је возња возила таквих габаритних димензија и специфичност управљања, поготово, ако знамо да је „хамер“ са оклопом тежак од 3,5 до 4 тоне.

Интегрални транспорт

Курсеви различитог карактера део су свакодневице у батаљону за обуку саобраћајне службе, а појединци сведоче да се у краљевачкој једи-

ПРЕВОЗ ОПАСНИХ ТЕРЕТА

Прошле године краљевачки батаљон први пут је организовао обуку за додатно оспособљавање возача за транспорт опасног терета према АДР-у, чиме су возачи у потпуности овладали процедурама, поступцима означавања и заштите и свим другим појединостима око превоза опасног терета. Обучено је око 20 лица за превоз опасног терета попут муниције већег калибра или веће количине разне муниције. За реализацију обуке за додатно оспособљавање возача за транспорт опасног терета батаљон је добио лиценцу од Управе за транспорт опасног терета Министарства грађевинарства, сабраћаја и инфраструктуре, а у истој управи три официра из састава батаљона стекла су лиценцу саветника за безбедност у транспорту опасног терета.

ОБУКА ВОЗАЧА „НИС“

Није реткост да припадници батаљона за обуку саобраћајне службе обучавају и лица ван састава Министарства одбране и Војске Србије. Прошле године била је актуелна обука возача Нафтне индустрије Србије, која је реализована у 12 различитих програма, почев од управљања путничким и теренским моторним возилом у теренским условима, па до безбедне вожње путничким и теретним возилом. До сада је обучено 317 лица, чиме су припадници батаљона остварили приход од око три милиона динара. Милион динара зарађено је и изнајмљивањем полигона „Берановац“ за организовање ауто и мото трка у организацији Мото-савеза и Спортског аутокартинг савеза.

Сарадња са НИС-ом могла би да буде путоказ и за друге послове, пошто су одређене интересовање показале ауто-школе, Електропривреда Србије, Жандармерија, фирме које имају средства интегралног транспорта и КОЛЕС дизалице, те многи други.

ници прате нове потребе наших оружаних снага и савремени светски трендови. Управо је у току обука 12 лица – руковаца на средствима интегралног транспорта, који се последњих година показује као изузетно важан за Војску Србије због већег ангажовање средстава транспортне и претоварне механизације и потребе за квалитетно обученим људством за сложене послове складиштења и претовара.

Краљевачки батаљон за обуку саобраћајне службе једина је институција у Србији која се организовано бави обуком руковаца транспортне и претоварне механизације у систему интегралног транспорта и располаже са више врста типова дизел и електричних виљушкара. Припадници батаљона организују курсеве за додатно оспособљавање возача за управљање вучним возовима борбених возила и инжињеријских машина, током којих се возачи обучавају за одржавање, утовар и транспорт скупих и предимензионисаних терета. У години за нама више десетина људи завршило је курсеве за инструктора и сертификатора индивидуалне специјалистичке обуке саобраћајне службе, за диспечера за саобраћај и транспорт и за управљање дизалицама КОЛЕС.

Батаљон располаже добром материјалном базом и потребним инфраструктурним условима за обуку кадра саобраћајне службе у виду електронских учионица са рачунарима последње генерације, кабинета са пресецима моторних возила и аутодромом „Берановац“, који се простире на 93

хектара и има све услове за квалитетну обуку возача – 15 километара асфалтних путева, градских саобраћајница, серпентина, успона и падова и паркинг простора. Осим асфалтираних саобраћајница, на полигону постоје и три теренске стазе за већа и мања теренска возила, укупне дужине 4.553 метра, на којима се одвија практична теренска обука са возачима моторних возила типа „фап“, „там“, „ландровер“, „пух“ и „хамер“.

Највећу снагу батаљона, ипак, представља искусан и квалитетан кадар, међу којима посебно место припада инструкторима за обуку, предавачима теоријске наставе и испитивачима из домена саобраћајне службе. Инструктори вожње, предавачи и испитивачи имају потребне лиценце за обуку и испитивање за стицање возачке категорије, чиме припадници батаљона исказују јасно опредељење да је обука возача у Војсци Србије само сегмент обуке возача у друштву и да се одредбе Закона о безбедности саобраћаја на путевима уграде у оспособљавање војних возача.

Возачи су међу најзаступљенијим специјалностима у редовима Војске Србије и имају веома специфичне задатке, тако да се намеће закључак да ће у будућности квалитетни возачи имати своје место у нашим оружаним снагама. Безбедно и уредно одвијање војног саобраћаја великим делом зависи и од рада припадника батаљона за обуку саобраћајне службе и њихове способности да омогуће континуирано школовање и усавршавање возача и стручних кадрова. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

о д б р а н а

У БАЗИ „ИСТОЧНИ МОЈСТИР“

ВОЈСКА СРБИЈЕ
БАЗА
„ИСТОЧНИ МОЈСТИР“

ЛЕДЕНА ПРИЧА

Први је јануар нове 2016. године. Шест и тридесет ујутро. Грађани наше земље увелико спавају после новогодишње ноћи, а четворочлана екипа МЦ „Одбрана“, „Застава-филма“ и Управе за односе са јавношћу кренула је пут Новог Пазара и Тутина у традиционалну новогодишњу посету некој од база на југу земље. Наше крајње одредиште је „Источни Мојстир“ у општини Тутин.

Клизимо ауто-путем и успут срећемо понеко возило, али кад смо код Баточине скренули за Крагујевац, дочекао нас је мртав пут. Јутарњи мраз полагао је по околним сокацима, њивама, брдашцима. Беласа се залеђена Шумадија на зубатом ранојутарњем сунцу. Нигде возила, нигде звука. Све је пусто и нико и ништа не ради. Тако до Крајева, а Бога ми и до Рашке. Ледена бајка.

Возач Милан јуначки савлађује кривине, посебно оне око Книћког језера и сви чезну за правом домаћом кафом. Само да јој осете мирис, попију један гутљај.

Прођосмо и Рашку, па Нови Пазар. У новопазарској касарни добили смо ново возило „ландровер крузер“ и новог возача. Убрзо, када смо са регионалног пута Нови Пазар – Тутин скренули лево на необележено место, сазнали смо и зашто. Сачекао нас је беспут, знан само онима који туда редовно иду. То је мало боља брдска стаза коју могу да савладају и њоме се сигурно крећу само теренци с погеном на сва четири точка.

Наш возач из новопазарског гарнизона „изнајмљен“ је јер зна све успоне и кривине тог пута. Ново возило прилагођено је транспорту више људи. Класичних седишта нема, него су са леве и десне стране постављене клупе, оскудно тапациране, а у средини је велики празан простор за превозење кабастих ствари.

Наше крајње одредиште база „Источни Мојстир“, налази се на 1.120 метара надморске висине. Пут до тамо се спушта, пење, кривуда, завија, савија налево па надесно, час је раван, час џомбаст, час га готово и нема. Држимо се за клупе јер рукохвати не посто-

је и у рукама чувамо скупу технику од труцкања.

Пролазимо „млади“ Ибар. Његова вода је чудног облика – застала у покрету, придигнута изнад камења, које је хтела да премости жуборећи. Тако слеђена пружа чудноват приказ.

Очито је сувомразица. Пут је чист, а по околним висовима разбацани су праичичи снега. После добрих четрдесетак минута вожње, стигосмо на одредиште. База је изгледала пријатно, окупана сунцем. Мала, ушушкана, са доминантним великим објектом обложеним дрвеним облицима, у којем људи проводе дане и спавају. Греје и поглед на уредно насласана дрва, сложена по страни, јер указује на то да за припаднике базе у објектима нема зиме.

Очито је да су смене и смене војника сређивале сваки педаљ тог простора чинећи га пријатним за живот и рад. Ту има толико дрвених детаља и резбарија да цела база изгледа питома и у том леденом дану. Истичу се кружни летњиковац, купасте стражаре, прекривене сламом, четвороугаона котларница, мали бунар, објекат за

База „Источни Мојстир“ налази се поред истоименог српског села, од сто педесетак душа.

Куће су раштркане по брдима и изгледају као кад деца немарно разбацају лево коцкице по стану. По реткој околној вегетацији могу се назрети сурови услови за живот и рад.

Лети, кад упече звезда, ту је превруће, јер нема хлада, а зими је ледено.

Мајор Владан Коларић

пражњење и пуњење муницији, надстрешница за мото-технику, штенара...

База се налази поред истоименог српског села, од сто педесетак душа. Куће су раштркане по брдима и изгледају као кад деца немарно разбацају лево коцкице по стану. По реткој околној вегетацији могу се назрети сурови услови за живот и рад. Лети, кад упече звезда, ту је превруће, јер нема хлада, а зими је ледено.

Дочекују нас мајор Владан Коларић из Команде Одсека Север, која је

одговорна за обезбеђење административне линије и контролу Копнене зоне безбедности, и командир базе мајор Милан Грковић. После разгледања базе, нуде нам да уђемо у топли објекат у коме се проводе дани и ноћи. Поред улазних степеница је мала фонтана у којој је слеђена вода. Кажу нам да је јутрос било -13 и да су патроле пријављивале како су им пуцале чутурице од слеђене воде. Сада је -6 , али сија сунце па је наизглед топлије.

У главном објекту је претопло. Толико је вруће да се и ваздух види. Топла пара се љуљуска по просторијама и учини ти се да мораш да гуташ ваздух како би дисао. Али то је само први утисак, док те не открави пријатна топлота.

Мајор Коларић показује на карти базе које се налазе у Одсеку Север и посебно „Источни Мојстир“, најјужнију базу, специфичну по томе јер је Копаником одељена од других. Он каже да имају добру сарадњу са МУП-ом и КФОР-ом и да до сада у обезбеђењу административне линије и контролу КЗБ није било инцидентних ситу-

ација и догађаја који би угрозили људе и оштетили имовину Војске Србије.

Командир базе мајор Грковић је, као и њен тренутни састав, из јединица Прве бригаде. Ту су довољно дуго да би се привикли за животу и раду и у тим суровим условима. Када је реч о логистичкој подршци ослоњени су на јединицу у Новом Пазару. Тамо се снабдевају храном и водом, а диван, хрскав хлеб и пецива прави им разводник Дарко Бабур из јединице из Панчева.

Дружењем и топлином новог привременог дома надомешћују вишемесечно одсуство од куће. Свесни су да раде одговоран посао и да морају бити непрекидно будни. Зване и знане госте радо дочекују, домаћински госте и срдечно испраћају. А ретко ко се код њих задржава више од пар сати. Тако и ми. Напуштамо их после два сата. На месту где стаза излази на регионални пут чекао нас је наш возач са колима. Довољно смо видели за ову ледену причу и довољно их упознали да одакле понесемо топле утиске. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимила Душка СТЕФАНОВИЋ

ЗАВРШЕНА ЕКСПЕДИЦИЈА
„АЛБАНСКА ГОЛГОТА 100 ГОДИНА КАСНИЈЕ”

СПОКОЈ ВРЕДАН ТРУДА

Идеја о херојском подухвату у част прецима настала је три године раније. Први пут, у 100 година, Марко Николић, Немања Нешковић, Ненад Митровић и Марко Марковић прешли су један од праваца повлачења српске војске пешке, у истом периоду у децембру без икакве логистике. Сумирајући утиске, Николић каже да је највише муке било око административних послова. Тај феномен назива „парадокс Балкана”.

– Наше министарство спољних послова шаље депешу црногорском о преласку мимо граничног прелаза. Њихова полиција одговара да нема никаквих проблема, али не може то да допусти без потврде косовских власти, јер Црна Гора признаје Косово, за разлику од нас. Међутим, све је протекло добро захваљујући Веску Оташевићу, дугогодишњем граничару између Југославије и Албаније. Он живи подно Чакора,

познаје сваки камен тог дела земље и било нам је велико задовољство што смо га упознали. Уз то, његова супруга и он дочекали су нас и угостили као најбољи домаћини – каже Николић.

Зиме нема, мечка не спава

Путања је обухватила Пећ (Руговску клисуру) – Чакор – Девојачки крш – Плав – Гусиње – Врмошу – Селце – Тамару – Хоти – Скадар – Љеш – Драч – Крф. У повратку су обишли Српско војничко гробље у Солуну и попели се на Кајмакчалан, односно „капију слободе”, како су га наши преци називали.

Прелазили су око 30 километара дневно. Ушушкани у врећама за спавање ноћи су проводили у шаторима. Није било могуће разапети шатор увек и свуда. Терен није увек раван и нису сва места ненасељена. Иако су им многи Албан-

Век касније све је другачије. Савремена опрема, храна, лепо време, асфалтирани путеви. Али, пређена траса је иста. Од Пећи до Крфа. Три стотине километара или у корацима – седам дана пешачења. Да су временски услови били тежи, пут би трајао двоструко дуже.

ци нудили преноћиште, чланови експедиције су то сваки пут одбили. Ниједном нису палили ватру из безбедносних разлога, а били су опрезни и с батеријским лампама. Ноћили су и у Високим Дечанима и тамо имали „посебан статус“, иако то ни од кога нису тражили. Касније су сазнали да су их свако јутро спомињали на литургији.

На планинском делу очекивали су највише изазова – снег, лед, хладноћу, али тога није било. Како кажу, први знак да зима неће скоро доћи били су огромни и свежи трагови мечке. Међутим, животиња се нису плашили.

– Нисмо о томе размишљали и нисмо били опремљени за „борбу са животињама“, нити смо то хтели. Чак нам је отац Петар из Дечана донео бибер у спреју кад је чуо да немамо ништа. Не треба кренути с предубеђењем да ћемо користити неко оруђе или оружје против животиња, јер их

веома поштујемо. Чак су нам се два пса придружила у Гусињу и са нама ходали и верно нас чували све до Скадра. Једно вече пробудио нас је лавез пса и угледали смо магарца који је очигледно навикао да пролази тим путем, а ми смо му заузели место – каже вођа пута Николић. Према његовим речима, подухват ће направити велики пресек где смо ми 100 година касније и како смо опстали.

Земља „закопане историје“

Четири члана експедиције веома брзо су прешла границу с Албанијом. Њени становници, као и црногорски, нису крили заинтересованост куда момци с ранчевима иду и због чега. Углас, по ко зна који пут, Николић, Нешковић, Митровић и Марковић понављају да су људи у Албанији сјајни, да

никакав проблем са њима нису имали и да су им за све излазили у сусрет.

– Међутим, веома су неповерљиви. Стално су ишли за нама и гледали шта радимо и где ћемо да идемо. Дешавало се да у близини села тражимо згодно место за шаторе и да цело село изађе, прати нас и гледа. У тим тренуцима било је мало непријатно, али и смешно. Чак су често мислили да смо мигранти, па су нам довикивали „Сирија, Сирија” – препричава Николић.

Спуштање кроз срце Проклетија до кањона Тамаре изазивало је другачији доживљај, јер је то једини пут који није асфалтиран и једини правац који је остао аутентичан. Даље, креће асфалт који је за момке представљао агонију због жуљева. Такође, није било лако носити 20–25 килограма на леђима толико дуго, а као изазови 21. века поставили су се и путеви по којима Албанци возе „као луди”.

– Тражили смо путању која је требало да буде што више у планини и што даље од асфалта. Међутим, добар део води кроз равне путеве – приморски део Албаније је раван, монотон и психички заморан за пешачење, а то су практично две трећине пута – каже Митровић, капетан у Војсци Србије, који је додао да се у Албанији налази „велика закопана историја, посебно о средњовековним манастирима”.

У Драчу је завршен копнени део путовања. Уследио је транспорт на острво Крф.

Нестваран минут ћутања

За њих четворицу најјачи утисак оставио је маузолеј на острву Видо. Кажу да је прилаз костурници нестваран и да је минут ћутања за све жртве „догађај с друге планете”. Обилазак Српског војничког гробља у Солуну и разговори са чуварима Пеђом и чика Ђорђем такође су незаборавно искуство за њих. На Зејтинлику су оставили заставу. Како каже Николић „бољег места за то нема, јер ту лежи око 8.000 Срба”.

У повратку су кренули у поход на Кајмакчалан, како су рекли „врхунац њихове голготе” – 54 километра у дану, 2.000 метара успона и спуста, 13,5 сати пешачења.

– Прелаз преко Кајмакчалана није се одиграо 1915. године, али подразумева „наш васкрс”. Наш поход трајао је дуго, био је исцрпљујући, али је вредело. Хтели смо да доживимо макар мало снега, вејавице и услова од пре века, али време је било лепо. Више пута су Пеђа и чика Ђорђе нагласили да је Кајмакчалан био висок 2.530 метара надморске висине, али да се од пробоја и гранатирања наших трупа смањило за девет метара – каже Николић.

ДОКУМЕНТАРНИ ФИЛМ

Према речима вође пута, идеја о документарном филму с експедиције биће реализована. Сакупљена су одређена средства, али мора још доста тога да се досними.

– Имамо базу од много снимака. Забележили смо део трасе од Дечана до Чакора, јер је тада са нама ишла професионална сниматељска екипа – редитељ, сниматељ и тонац. Остало смо ми документовали „озбиљним” камерама и сигурно ћемо нешто урадити с тим – каже Николић.

Много се људи распитивало о могућностима да крену са четворицом храбрих момака. То није било могуће из много разлога – било је прерано организовати комерцијалну туру, а пре свега требало је проверити добре правце и сазнати ко с каквим намерама иде.

– Морамо да се оканемо јефтиног патриотизма и фолклора и да схватимо да нам шајкаче, барјаци и слично уопште нису потребни. Треба на достојанствен начин приказати подухват, како се не би претворио у „параду” – поручује Николић и предлаже свима да покушају да изведу подухват

за живота, јер „када склопите мозаик видећете шта су ти људи доживели и зашто се 240.000 њих није вратило”.

Искуство за писање мемоара

Нешковић истиче да је то животно искуство вредно мемоарског записа, и наглашава да су емотивни и сазнајни утисци феноменални.

ВЕЛИКИ ЧОВЕК С МАЛО ИСКУСТВА

На пут је кренуо и Марко Марковић, момак с најмање искуства у планинарењу, за чији успех остала тројица кажу да је „највећи, јер је све издржао“.

– Они су професионалци, а ја сам ипак морао мало да им отежам, јер би им у супротном било исувише једноставно. Овако неко стално „кињи“, запиткује, прави проблеме, даје нове идеје, хоће да запали логорску ватру и буну се запиткујући „зашто морамо да прелазимо по 30 километара дневно“. Уз мене оваквог, они су били поприлично толерантни – објашњава Марковић.

Он каже да се „за дивно чудо“ уопште нису свађали. Услед свих административних проблема пред полазак, с највећим поносом и чашћу ходали су путевима предака.

– Пут нас је, барем мене, учинио бољим и постали смо толерантнији на многе ствари. Нисмо били сами, било је ту много добрих људи. Током ове експедиције јавила ми се помисао да ипак има много више добрих људи на свету него лоших. Али ту бих истакао моја три сапутника, а посебно издвојио капетана коме су потребне три узастопне „албанске голготе“ да би се уморио и добио жуљ. Саветујем вам, немојте ићи на експедицију са капетаном српске војске – напомиње Марковић и похваљује и Станка Томића, Србина из САД, који се сусрео са њима у Скадру. Он је спровео сличан подухват, али путем преко Куле, Трешњевика и Подгорице. Заједно су ишли до Драча.

– Дуго сам размишљао. Док лагано ходате имате времена да опажете много ствари око себе. Схватио сам да су невероватни људи који су све то прошли под ратним дејствима, борбама, на температури у минусу, гладни, жедни, боси. Људи који су успели да оду на Крф, да се опораве и на крају јуришају, прођу Кајмакчалан и ослободе Србију. То је за мене несхватљиво – каже он.

Нешковић додаје да је пут био психолошки одмор у односу на све што доживљавамо свакодневно – лажне проблеме, притиске и ствари које су потпуно тривијалне када прођете такав пут и када доживите спокој.

– Ако успемо у томе да се одржи култура сећања, да наша експедиција не остане нека изолована прича у тами, ако овим скромним гестом успемо да мотивишемо људе да за живота пређу макар део трасе и тако одају почаст, онда смо победили и све је имало смисла – додаје Нешковић.

Капетан Митровић не крије дивљење према дедовима које сматра „дивовима у сваком смислу – људском, физичком, психичком, духовном“.

– Оно што су наши преци прешли на том путу вредно је сваког поштовања. Доживео сам ово као шетњу кроз простор и време. Више кроз време него кроз простор. Нема много трагова, све је модерно. Мало је тога остало, али много је тога што смо на путу пробудили у нама. Имали смо претке на које можемо бити веома поносни – каже капетан Митровић.

Када би све поново организовали, променили би већи део припрема, пре свега приступ административним питањима.

– Променили бисмо губљење енергије која нам је углавном одлазила на логистику и преговоре с државом. То је, заправо, била права голгота. Били смо „развучени на сто страна“, али смо дали све од себе. Озбиљно смо обављали физичке припреме и то не бисмо мењали. Наравно да бисмо волели да имамо све што нам треба и да уживамо на путовању, али у овој земљи то је немогуће – истиче Николић.

Четворица планинара већ су осмислила план и за ову годину – да понове туру, током пролећа или лета, на осталим правцима повлачења, која су асфалтирана, али на бициклима. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Снимили чланови експедиције

РУСКО НЕЧУЈНО О

Историја развоја нечујног оружја (енгл. silent weapon), односно бешумног (рус. бесшумније), у некадашњем Совјетском Савезу датира још из тридесетих година прошлог века, када су учињени први покушаји његове производње (конструктори Гурјевич, браћа В. Г. и И. Г. Митин). Током хладног рата оба супротстављена блока наоружавала су за обавештајне и друге тајне операције своје припаднике (агенте, обавештајце, диверзанте и др.) нечујним оружјем.

После хладног рата у Русији је оживео интерес за развој специјалног

У вишедеценијској атмосфери хладног рата на глобалном нивоу оба ривалска блока изводила су обавештајне и друге специјалне операције у којима су употребљавале нечујно оружје. Развој те врсте оружја настављен је и интензивирао и у садашње време.

стрељачког оружја (нечујног) за употребу у условима неконвенционалног ратовања и у сукобима ниског интензитета (у миру, разним кризама, у акцијама специјалног рата, у борби против терориста), намењеног агентима, обавештајцима, извиђачима, диверзантима и другим припадницима специјалних снага, који дејствују у позадини противника и чији је задатак да тихо и нечујно ликвидирају људство на командним местима, центрима везе, положајима ракетних система средњег домета. Ради тога развијен је читав арсенал нечујног оружја – револвери, пиштољи, снај-

РУЖЈЕ

перске и аутоматске пушке, балистички ножеви и, чак, минобацачи.

Нечујни пиштољи и револвери

Први нечујни пиштољ, ознаке СП-1, конструисао је руски конструктор стрељачког оружја И. Стечкин. Резултат није био задовољавајући, па је седамдесетих година прерадио веома раширен и масовно употребљаван аутоматски пиштољ АПС у нечујни аутоматски пиштољ АПБ СП13 (автоматическиј пистолет бесшумнуј), тако што је на уста цеви ставио поде-

сив пригушивач пуцња отвореног типа. Ново оружје први пут је употребљено у рату у Авганистану. Пиштољ АПБ СП13 са пригушивачем пуцња отвореног типа масе је 1,65 kg, дужине пригушивача 455 mm, дужине цеви 140 mm, почетне брзине пројектила 290 m/s, теоретске брзине гађања 70–750 мет./мин, а практичне 40–90 мет./мин. Пригушивач пуцња своди јачину звука пуцња на јачину звука пуцња малокалибарске спортске пушке калибра 22 милиметра.

Слично решење са пригушивачем пуцња отвореног типа примењено је и код полуаутоматског пиштоља ПБ6П9, масе 970 g, дужине (са пригушивачем) 310 mm, без пригушивача 170 mm, дужине цеви 105 mm, почетне брзине пројектила 290 m/s и брзине гађања од 30 мет./мин. У оквир стаје осам метака 9×18 ПМ.

Осамдесетих година конструисан је полуаутоматски нечујни пиштољ ПСС „вул“ (рус. пистолет самозар-

метара. Маса празног пиштоља је 880 g, дужина 165 mm, а у оквир стаје шест метака СП-4. Пројектил масе 10 g има брзину од 200 m/s, а на удаљености од 25 m пробија челични шлем. Брзина гађања износи 6–8 мет./мин. Пригушивач пуцња своди јачину пуцња на јачину звука (пуцња) ваздушне пушке калибра 4,5 mm (101 дБ).

Осим наведених нечујних пиштоља, руски конструктори конструисали су и мале, лаке и једноставне вишцевне нечујне пиштоље. Први пиштољ те врсте, двоцевни С4М, дело је конструктора Стечкина. Користи метак ПЗАМ 7,62×63 милиметра. Маса пиштоља је 600 g, дужина 147 mm, маса пројектила 8 g, а почетна брзина пројектила 175 m/s. Пиштољу С4М сличан је нечујни пиштољ малих димензија МСП „гроза“ (рус. малагабаритнуј специалнуј пистолет), који користи краћи метак 7,62×35 mm СП-3 (рус. специалнуј патрон). Маса пројектила је 8 g, почетна брзина 150 m/s, маса

јаднуј специалнуј) са обарачом двојног дејства. Проблем пригушења пуцња решен је на нов начин – са пригушивачем пуцња затвореног типа и употребом новог метка СП-4, калибра 7,62 mm, са чауром дужине 42 мили-

Родоначелник руског нечујног оружја – пиштољ „наган“

пиштоља 530 g, дужина 115 mm (цев дужине 66 mm). Брзина гађања износи 6 мет./мин, а ефикасан домет је до 15 метара.

Контраобавештајни и обавештајни органи руске армије и Савезне слу-

Процес постојећег смањења габарита нечујних пиштоља. Горе пиштољ ПБ, у средини С4М, а доле МСП

Муниција за МСП пиштољ

жне безбедности (ФСБ) поставиле су задатак Конструкторском бироу КБ у Тули да конструишу нечујни револвер чији ће пројектил на удаљености од 50 m имати довољно кинетичке енергије да онеспособи живи циљ без могућности да овај упозори околину да је погођен.

Проблем револвера са пригушивачем конструктори су решили на оригиналан начин. Уместо постављања пригушивача пуцња, који би повећао масу и друге габарите револвера, употребљен је нови телескопски метак СР-4, калибра 7,62×41 mm, у чијој чаури су смештени барутно погонско пуњење, клип и пројектил масе 9,1 грама. При опаљењу метка, барутни гасови потискују клип, који својим убрзањем пројектилу даје брзину од 200 m/s. Целокупан процес сагоревања барута, укључујући дим и бљесак, остаје изолован у заптивеној чаури коју затвара клип, чиме је обезбеђено да се не чује пуцањ, нити да се виде дим и бљесак. Подзвучна брзина про-

Пиштољ ПСС „вал“

јектила онемогућава стварање балистичког пуцња у ваздуху. Маса празног револвера је 880 g, дужина 191 mm, а у бубањ стаје пет метака СР-4.

Тихи аутомати и пушке

Карактеристике нечујних пиштоља и револвера прилагођене су извршавању специфичних задатака и претпостављају тајност ношења. Њихове техничке карактеристике ограничавале су потребну ватрену моћ за уништавање групних циљева, који се изнена-

да појављују на малим растојањима, ради чега су Руси развили посебна нечујна оружја већих могућности, веће ватрене моћи и домета и веће кинетичке енергије. Тај тренд резултат је искустава добијених у неконвенционалним оружаним сукобима ниског интензитета у Чеченији, Дагестану, Таџикистану и Грузији и, посебно, у борбама у насељеним местима. У тој категорији су и нечујни аутомати АС „вал“ (рус. автомат специалнуј), „вукхр“ СР-3 и „кедр“ Б ПП-9, снајперске пушке ВСК-94 и ВСС „винторез“, а и нова нечујна јуришна пушка АКСБ 74У.

Аутомат АС „вал“ (рус. автомат специалнуј) дуг је 875 mm са расклопљеним, односно 615 mm са склопљеним кундаком. Маса празног оружја је 2,69 kg, а дужина цеви 200 милиметара. У оквир стаје 20 метака. Пригушење пуцња остварено је помоћу пригу-

шивача отвореног зипа, који је интегрални део цеви. На горњој страни оружја налазе се клизачи, који (опционо) омогућавају постављање ноћне нишанске справе, батеријске лампе, ласерског даљиномера, означивача циља, нишанског телескопа... Ефикасан домет аутомата АС „вал“ је 400 метара.

За аутомат су развијена два метка – СР-5, калибра 9×39 mm и СР-6. Метак СР-5 дело је конструктора Забелина и конструисан је 1987. године. Маса метка је 16,8 g, почетна брзи-

Нечујни аутомати: АС „вал“ (лево), „кедр“ Б ПП-9 (десно)

на пројектила 280-320 m/s, а кинетичка енергија износи од 658 до 860 J. Две године касније конструктор Фролов конструисао је метак СП-6, масе 32,29 kg, тако што је у њега ставио тешки пробојни пројектил калибра 9 mm, масе 16 g, с језгром од волфрамовог карбида.

На бази аутомата АС „вал“ развијен је нечујни „вукр СР-3“ у две варијанте – лакшој СР-3, без пригушивача пуцња, и тешкој СР-3М, са пригушивачем пуцња. Маса празног аутомата СР-3М износи 3,2 kg, дужина без пригушивача 640 mm, с пригу-

шивачем 970 mm и дужином цеви од 156 mm.

Нечујни аутомат „кедр“ Б ПП-9 с пригушивачем отвореног типа сличан је аутомату АС „вал“. Маса аутомата је 2,1 kg, дужина са расклопљеним кун-

даком 671 mm, а са склопљеним 443 милиметара. Цев је дужине 120 mm, а почетна брзина пројектила 310 m/s. Практична брзина гађања је 40–90 мет./мин, а домет 50 метара. Аутомат употребљава муницију 9×8 ПМ.

Инжењери Серђуков и Красников конструисали су нечујне аутоматске снајперске пушке ВСК-94 и ВСС „винторез“ (у Русији се користи израз БСК – бесшумнуј снајперски комплекс). Пригушивач, заједно са мецима СП-5 и СП-6, и дневним и ноћним нишанским уређајима, чине интегралну целину. Аутоматика ради на принципу одвођења барутних гасова. Маса

пушке ВСК-94 је 2,8 kg, а дужина 933 милиметара. Пројектили имају језгро од волфрама и могу да пробију плочу дебљине шест милиметара на даљини од 100 m, односно челични шлем дебљине два милиметра на даљини од

Нечујна снајперска пушка ВСС „винторез“

Нечујна јуришна пушка АКСБ 74У са њошцевним бацачем бомби 30 mm

500 метара. Брзина гађања (теоретска) износи до 800 мет./мин, док је практична 30 до 60 мет./мин.

Једно од новијих нечујних оружја јесте аутоматска јуришна пушка АКСБ 74У „канарејка“, интегрисана са бацачем бомби калибра 30 милиметара. Кумулативна бомба пробија 15 mm дебелу челичну плочу. Бацач бомби пуни се одвојено са пројектилом и погонским пуњењем. Брзина бомбе је 100 m/s. Маса празне пушке је 5,43 kg, а дужина 900 милиметара. Како се успешно показала у авганистанском рату, конструисана је нова верзија за специјалне снаге калибра 5,45 mm са бацачем бомби калибра 30 милиметара. Обе пушке имају пригушивач пучња отвореног типа. На кундак је уграђен посебан амортизер за ублажавање удара при опаљењу. Дошет бацача бомби је 400 метара.

Бешумни балистички ножеви

Једно од најинтересантнијих нечујних оружја у руској армији јесу балистички војни борбени ножеви (бајонети) (рус. стрељајушчи ножи), којим су наоружани припадници специјалних и извиђачких јединица, односно припадници тајних служби. То оружје користи се у нападу, одбрани и у блиској борби. Реч је о својеврсном хибриду између уобичајених војних борбених ножева (бајонета) и револвера. Дизајнирани су тако да се по изгледу не разликују од бајонета. Конструкција нечујних балистичких ножева је следећа: у лежиште дршке

ножа, у облику шупљег цилиндра, поставља се пиштољски метак калибра 7,62 милиметара. Дршка има ударну иглу и опругу окидача. Ефикасни дошет је до 25 m, а код опаљења се ствара натпритисак од 3.000 бара.

Међу првим конструисаним нечујним балистичким војним борбеним ножевима (енг. ballistic knives) су вишенаменски нечујни балистички ножеви НРС-1 и НРС-2. Први је дужине 280 mm, дужине сечива 160 mm и ширине сечива 30 милиметара. На основу искуства из употребе балистичког војног борбеног ножа НРС-1, конструисан је осамдесетих година у Совјетском Савезу нечујни балистички војни борбени нож ознаке НРС-2, који употребљава нечујне метке СП-4, калибра 7,62×41 mm, масе 23 g, масе пројектила 10 g, почетне брзине 200 m/s и домета до 25 метара. Захваљујући коришћењу метка СП-4, приликом употребе ножа НРС-2 нема ни пучња ни бљеска.

Следећи нечујни балистички војни борбени нож носи ознаку НРС. Дуг је 322 mm, масе 325 g, дужине сечива 158 mm и ширине сечива 28 милиметара. Нож употребљава нову нечујну муницију СП-3, масе пројектила осам грама, почетне брзине 150 m/s. Постоји могућност опаљења два пројектила у минути.

Развијени су и већи нечујни балистички војни борбени ножеви већих могућности – „шкорпио“ и „камелеон“. У дршци „шкорпиона“, у цилиндру, смештена су четири пиштољска метка 9×18, а код „камелеона“ четири нечујна пиштољска метка калибра

5,45 милиметара. Руски извори наводе да добро обучен стрелац може да испали у минути до 15 пројектила. Меци имају чауру дужине 18 милиметара. Пројектили су масе три грама и почетне брзине од 320 m/s, што им даје кинетичку енергију од 128 J. На удаљености од 25 m пројектили пробијају плочу од титанијума дебљине један милиметар, а иза ње још 12 слојева кевлара. Балистички ножеви могу се користити и за сечење жичаних препрека или електричних каблова.

Нечујни минобацач

Искуства из употребе различитих врста нечујног стрељачког оружја допринела су да се неки руски конструктори оружја већих калибара одлуче да покушају да конструишу и лака нечујна оружја већих ватрених могућности, намењена припадницима диверзантских и специјалних јединица, која дејствују у позадини противника. Команданти тих јединица захтевали су да се конструише преносно лако оружје чија би велика ватрена моћ и дошет омогућили посредно или непосредно гађање на циљеве, који се налазе изван домета стрељачког оружја, а при томе обезбеди да посада остане неоткривен. Анализе су показале да тим захтевима најбоље одговара минобацач јер његове мине имају знатно већу површину смртоносног и рушилачког дејства него стрељачко оружје.

Осамдесетих година конструктори Корољев и Зујев конструисали су нечујни минобацач калибра 60 mm,

послуживши се искуствима из употребе совјетских минобацача 50 РМ, 38, 39 и 40, калибра 50 mm из Другог светског рата. Наведени минобацачи нису били нечујни, али су имали знатно слабији пуцањ јер је њихова мина имала почетну брзину од само 94 m/s. Прототип нечујног минобацача био је без класичних нишанских уређаја за посредно гађање, масе од само 15,4 kg, дужине цеви 365 mm и подлоге пречника 340 милиметара. На бази тог минобацача развијен је нови, нечујни минобацач калибра 82 mm 2 Б25 „буревесник“ (весник буре), који је јавности први пут приказан на изложби наоружања МИЛЕХ у Минску 2011. године.

Минобацач је произведен у фабрици наоружања у Нижњем Новгороду. Маса минобацача је 13 kg, домет до 6.000 m, минимална даљина гађања 100 m, а брзина гађања 15 мина у минути. Нишанска справа ознаке је МПМ-44М. Посада за одређивање елевације и правца гађања користи сателитски систем навигације и ручни балистички рачунар. За гађање са чврстих терена подлога је мања, док се за гађање са меког, пес-

Борбени нож НРС-2

ковитог или расквашеног терена на подлогу поставља прстен, како би се повећала додирна површина оруђа са тереном. На састав цеви и подлоге уграђен је амортизер трзања.

За тај минобацач развијена је мина ЗВО35, масе 1,9 kg, са крилцима стабилизатора. У бојну главу уметну-

та је дугачка цев са клипом, која има посебну улогу у пригушењу пуцња. Приликом опаљења мине, гасови, дим, блеска и пуцањ остају затворени у цеви. Под утицајем импулса барутних гасова, покретни клип покреће се кроз цев минобацачке мине према њеном репу и када достигне дно избацује мину из минобацача. При опаљењу барутни гасови, дим, блесак и пуцањ остају затворени у цеви и заједно са мином падају на циљ.

У будућности би требало очекивати да ће конструктори нечујног оружја при његовој конструкцији све више примењивати и достигнућа у области система за аутоматско откривање снајпериста и стрелаца – који користе ефикаснију рачунарску опрему, акустичне, радарске, ласерске и ИЦД сензоре – чија се ефикасност већ показали у сукобима у Чеченији, Ираку и другим ратним поприштима широм света. ■

Минобацач 2 Б25 „буревесник“

Станислав АРСИЋ

ПОСТОЈИ ЛИ ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА ИЗБИЈАЊЕ ГЛОБАЛНОГ РАТА

ТУКИДИДОВА ЗАМКА

Осећај несигурности, неизвесности и основане стање на глобалном и регионалном нивоу, у сва

ПИШЕ Милош СТРУГАР

Ако је судити по првој недељи, 2016. година носи са собом велике изазове за светски мир и безбедност. Одлука Саудијске Арабије да одрубљивањем главе изврши смртну казну над верским лидером своје шиитске заједнице, шеиком Нимр Ал Нимром, довела је исламски свет на ивицу свеобухватног верског рата између сунита и шиита.

Нуклеарни тест Северне Кореје повећао је тензије на полуострву и узроковао озбиљну дипломатску кризу између САД и Кине. Крах шангајске берзе изазвао је домино ефекат на светским берзама, а девалвација јуана унела је нестабилност на финансијска тржишта и запретила да подстакне глобални рат валутама. Организовани масовни напади у Келну и другим немачким градовима у новогодишњој ноћи продубили су поделе у Немачкој и Европској унији око миграције из других делова света, и то у години у којој ће гласачи у Великој Британији одлучивати да ли желе да изађу из Уније.

Осећај несигурности, неизвесности и основане бригае за будућност најбоље описују тренутно стање на глобалном и регионалном нивоу, у свакој заједници, па и на нивоу сваког појединца. Да ли ће бити глобалног рата?

Нада у мудрост лидера

Чувени руски ТВ новинар и политички коментатор Владимир Соловјев поставио је то питање Владимиру Путину у документарном филму „Светски поредак“, који је приказан на програму ТВ станице ‘Русија 1’ крајем децембра. Након кратке задршке и размишљања, Путин је одговорио: „Надам се да неће. У садашњим међународним условима то би била планетарна катастрофа. Желим да верујем да на свету нема таквог лудака који би се усудио да употреби нуклеарно оружје.”

Вероватно би и лидери САД и Кине, Барак Обама и Си Ђинпинг, слично одговорили на то питање. Суштина је да глобални нуклеарни рат, због својих катастрофалних последица, не може бити резултат одговорне политике и

рационалног одлучивања, али да у савременом свету има све више нерационалних фактора и актера због којих се не може у потпуности искључити таква могућност. Под претпоставком да водеће светске силе и њихови лидери доносе одлуке и делују на рационалној основи, ризик од глобалног нуклеарног рата практично не постоји. То подразумева да они стриктно делују у оквиру постојећег колективног система међународног мира и безбедности заснованог на Повељи Уједињених нација и међународном праву, без обзира на његове одређене недостатке и нелогичности, као и да прошире и ојачају дијалог и комуникацију на највишем политичком и војном нивоу. У том смислу охрабрује чињеница да је, након захлађења у односима и покушаја међународне изолације Русије, дошло до сусрета и разговора између Путина и Обаме, да се планира реактивирање Савета НАТО и Русије, чији је рад суспендован једностраном одлуком НАТО-а у априлу 2014, те да су Русија и САД успеле да се договоре о политичком оквиру за решење кризе у Сирији којег је усвојио и Савет безбедности УН. Велики изазов за светски мир и стабилност, међутим, представљају суштинске промене у односу снага међу најважнијим актерима на глобалном и регионалном плану.

Нове и старе силе

Ако се моћ у међународним односима мери политичким утицајем, економским развојем, војном снагом и моралним кодексима, јасно је да су се појавили нови центри моћи, и природно је да желе да повећају своју улогу и утицај. Сличне ситуације у историји човечанства често су доводиле до рата, а ретко када је свет успео мирним путем да се прилагоди новонасталој ситуацији и прихвати нови однос снага и моћи.

У стручној литератури ратови између владајућих сила и сила у успону називају се хегемонистичким ратовима. У неким случајевима ратове су започеле силе у успону да би обезбедиле простор и улогу за коју су сматрале да им припада, док су у другим рат започињале вла-

дајуће силе с циљем да одрже статус кво и одбране своју привилеговану позицију и интересе. На глобалном плану таква ситуација се потенцијално развија између САД и Кине. Те опасности свесни су и у Кини, која је у овом случају сила у успону, и у САД, које су до сада биле доминантна светска сила. Приликом недавне посете Вашингтону, Си Ђингпинг отворено је покренуо ту тему изјавом да „мирољубиви успон Кине не треба да изазове страхове у Америци од Тукидидове замке.“

Тукидид, историчар из времена античке Атине, тврдио је да је успон и јачање Атине у петом веку пре нове ере иза-

бриге за будућност најбоље описују тренутно кој заједници, па и на нивоу сваког појединца

звало страхове у Спарти, до тада владајућем граду-држави, који су учинили да је рат на обе стране перципиран као неизбежан. То је довело до пелопонеских ратова са катастрофалним последицама за обе стране, који су уједно означили и крај златног доба античке Грчке. Професор политичких наука на Универзитету Харвард Грејем Алисон назвао је тај стратешки концепт Тукидидовом замком. Си Ђингпинг додао је да само јачање међусобног разумевања може спречити САД да направи погрешну стратешку процену Кине, али уколико велике силе понављају стратешке грешке постоји могућност да саме себи направе Тукидидову замку.

Обама је одговорио у истом смислу, рекавши да не верује да у односима САД и Кине постоји опасност да упадну у Тукидидову замку, те да „САД подржавају успон мирољубиве Кине која ће бити одговоран актер у међународним односима“. охрабрујуће је да лидери САД и Кине одбацују могућност ратног сукоба, али и да су свесни опасности. Међутим, промена односа снага, како на Далеком Истоку тако и на глобалном плану, неминовно доводи до сукоба одређених интереса и до напетости у њиховим односима, што ће захтевати велику државничку мудрост и дипломатску вештину да се тај процес држи под контролом и спречи оружани сукоб катастрофалних

последица. Неразумевање и погрешне перцепције о намерама и могућим реакцијама друге стране генерално повећавају опасност од избијања сукоба. Уочљиве су у том смислу суштинске разлике у перцепцијама водећих светских сила о низу кључних глобалних питања.

Различити погледи на стварност

Сједињене Америчке Државе тврде да је њихова политика у Европи (ширење и јачање НАТО-а према истоку, подршка Украјини у конфликту са Русијом) и на Далеком истоку (јачање војног присуства у јужнокинеском мору, Филипинима и Аустралији, подршка Тајвану) одбрамбеног карактера, те да је циљ да се заштите њихови савезници и одбране витални национални интереси. Русија и Кина, међутим, сматрају да је та политика суштински агресивна и да за циљ има њихово слабљење, те да угрожава њихову безбедност и национални суверенитет.

С друге стране, Русија тврди да нема никаквих хегемонистичких амбиција, и да су све политичке и војне мере које предузима на Блиском истоку, у Украјини, Централној Азији и Кавказу искључиво с циљем одбране националне безбедности и суверенитета, и стриктно у складу са међународним правом и Повељом УН. Међутим, САД на то гледа као настојање Русије да преузме улогу бившег СССР-а и обнови сфере утицаја и интереса.

Такође, САД са великим подозрењем гледа на успон Кине, и преовлађује мишљење да та земља жели да постане доминантна сила у свету на рачун САД. Кина са своје стране истиче да њен успон никога не угрожава, да она жели да развија узајамно корисне и равноправне односе са САД, те да нема за циљ да потисне и преузме улогу САД у свету.

Мир и безбедност у свету у великој мери зависе од нивоа разумевања и поверења између најважнијих центара моћи. Јачањем комуникације и дијалога, продубљивањем знања и разумевања о намерама и схватањима друге стране може се избећи стварање погрешних перцепција и Тукидидова замка. ■

Аутор је бивши високи службеник Уједињених нација

ОТВОРЕНЕ ГАЛЕРИЈЕ ДОМА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Уметничка реткост

Изложбама Медија центра „Одбрана” – „Таленат и осећајност” и „Сведочанство деценије” – почела је нова излагачка сезона

Делима најзначајнијих југословенских аутора друге половине 19. и прве половине 20. века – Петра Лубарде, Пеђе Милосављевића, Саве Шумановића, Ђорђа Андрејевића Куна, Бранка Миљуша, Влаха Буковца и осталих – украшени су зидови Велике галерије на почетку 2016. године. У оквиру поставке изложена су уља, радови на папиру и скулптуре из Уметничке збирке Дома Војске Србије, које ће љубитељи уметности моћи да виде до 5. фебруара.

Друга изложба у Малој галерији посвећена је обележавању деценије постојања магазина „Одбрана”, који баштини традицију војних гласила „Ратник”, „Фронт”, „Народна армија” и „Војска”. Изложба „Сведочанство

деценије” обухвата 37 фотографија осам аутора, а најбоље фотографије објављене у „Одбрани” биће изложене до 23. јануара.

Збирка за понос

На свечаном отварању 12. јануара присутнима у Дому Војске Србије обратили су се државни секретар у Министарству одбране Ненад Нерић, директор Медија центра „Одбрана” пуковник Стевица С. Карапанџин, историчарке уметности које су одабрале дела за изложбу у Великој галерији Оливера Вукотић и Ирина Томић, као и начелник Одсека за фотографску делатност Медија центра „Одбрана” Горан Станковић.

Државни секретар Нерић нагласио је да се већ седам деценија под сводовима Дома Војске чувају изузетна уметничка дела најпознатијих ликовних стваралаца с ових простора.

– Део те богате културне баштине у прилици смо да видимо на изложби у Великој галерији. Друга изложбена поставка сведочи о напорима Медија центра „Одбрана” да покаже, тумачи и подржи реформске напоре које чинимо на унапређењу система одбране, безбедности Србије и њених грађана – рекао је државни секретар.

Пуковник Карапанџин нагласио је да је годинама примењивана пракса да сезону у галеријама отворе изложбе из богате ризнице Дома Војске.

– Обе изложбе су веома значајне јер представљају Медија центар „Одбрана” из различитих углова. „Таленат и осећајност” је огледало излагачке делатности утемељене на чувању и приказивању уметничке традиције препознавања свевремених вредности цивилизације. С друге стране, „Сведочанство деценије” је изложба којом правимо осврт на новинско-информативну и фотографску делатност Медија центра „Одбрана”, али и способност да пратимо најважније догађаје – нагласио је пуковник Карапанџин.

Према речима Ирине Томић, активности Дома Војске и Галерије директно су утицале на формирање уметничке збирке, а у деценијама после Другог светског рата организован је низ изложби посвећених послератним темама. Оливера Вукотић истакла је да је у панорами дешавања која су обележила графичку уметност наших простора у шестој, седмој и осмој деценији прошлог века, а чији су протагонисти заступљени на овој изложби, Галерија Дома Војске Србије имала велику улогу својим деловањем и формирањем графичке колекције.

Доказ постојања

Кажу да фотографија говори хиљаду речи. Она је индивидуална интерпретација стварности, зависна од аутора, од његовог знања, мотивације, енергије и посвећености позиву. Изложба „Сведочанство деценије“ представља доказ да фото-репортери Медија центра „Одбрана“ и после много година рада, воле свој посао, уживају у њему и обављају га професионално. Резултат њиховог рада и такве посвећености управо су фотографије представљене на изложби.

Даримир Банда, Јово Мамула, Горан Станковић, Радован Поповић, Зоран Миловановић, Душка Стефановић, Стефана Савић и Звонко Перге бележили су својим објективима најзанимљивије и најупечатљивије тренутке с догађаја који су били важни и чинили део њиховог посла последњих десет година. Приступовали су војним вежбама и војним парадама, били сведоци спасавања страдалих у

поплавама и завејаних у снежним наносима, посетили су припаднике Војске у мисијама у Либану, на Кипру. Обишли су све јединице и установе Војске Србије и Министарства одбране, фотографисали значајне људе и сведочили о важним догађајима.

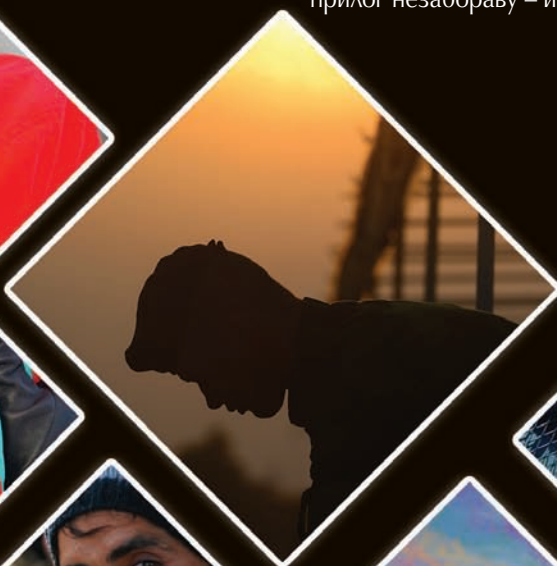
Према речима начелника Одсека за фотографску делатност, фотографија постаје све важнији део свакодневице.

– Она је та која је одавно, а данас више него икада, имала моћ да обликује мњења и ставове. Оно што не можете показати, тешко ћете и доказати. Ни скоро 250 бројева магазина „Одбрана“, нити бројне изложбе, не би

ни изблиза биле довољне да сажму све оно што су војни фото-репортери снимили у протеклих десет година. Фотографије које на изложби можете видети сведочанство су историје за неке будуће генерације. То је наш скромни прилог незабораву – истакао је Станковић. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Снимила Стефана САВИЋ

СВЕТИ САВА

ДУХОВНИК, КТИТОР, ЗАК ОНОДАВАЦ

Иако најмањи, трећи син родоначелника династије Немањића, Растко је, као најомиљенији, био предвиђен за наследника Стефана Немање, великог жупана српског. Он је, међутим, изабрао други пут. Уместо земаљског, одабрао је небески престо и са седамнаест година се замонашио у манастиру Ватопед на Светој Гори. Заправо се ту, међу калуђерима и формира Савина личност. У срцу православне вере Сава је учврстио своја схватања хришћанске религије, ту, на Светој Гори, пронашао је узоре на основу којих ће касније организовати манастирски и црквени живот у Србији, ту се упознао с многим, доцније водећим православним ауторитетима.

Крајем 1197. године Сави се у манастиру Ватопед придружио и његов отац Немања, монах Симеон, чији је долазак на Свету Гору изазвао огромну пажњу монаштва. Већ следеће године Сава и Симеон, некада владар Србије, затражили су и добили од Алексија Трећег Анђела дозволу да обнављањем Хиландара заснују српски манастир на Светој Гори. После још једног боравка у Цариграду, где је од Алексеја Трећег добио и манастир Зиг на јужној обали Свете Горе, Сава је за Хиландар израдио типик на основу типика цариградског манастира Богородице Евергетиде. Веома строга правила живота у Хиландару, али пре свега Савин огроман углед на Светој Гори, омогућили су да Хиландар изузетно брзо напредује и да за неколико година, уместо почетних десетак монаха, у њему живи готово сто калуђера.

Саву је, међутим, привлачио усамљенички живот испуњен молитвом, па је ускоро купио испосницу у Кареји, коју је посветио Светом Сави Освећеном. У њу се повремено повлачио с једним или двојицом монаха живећи у строгој аскези. За живота у карејској келији Сава је написао строги типик. Иако је већ уживао огроман духовни ауторитет, и даље је био само калуђер, да би га 1200. године епископ Јариса рукоположио за ђакона, а потом и свештеника.

Култ Светог Саве у српском народу је огроман. Сматра се оснивачем српске цркве и народним просветитељем, због чега је проглашен заштитником школа.

Повратак у Србију

У Србији је у то време беснео рат између великог жупана Стефана Немањића и његовог старијег брата Вукана, што је свакако узнемиравало Саву. Није га оставио равнодушним ни пад Цариграда 1204. године, па је одлучио да се неко време врати у отаџбину, где је понео и мошти Светог Симеона. Почетком 1207. године Немањини

синови сахранили су његове посмртне остатке у гробницу коју је припремио у својој задужбини Студеници, а Сава је сачинио службу у његову част. Недуго затим, Сава је постављен за игумана Студенице. Пошто је сада имао звање архимандрита, Сава је био највише негрчко свештено лице у Србији. За Студеницу је написао типик који је заправо представљао нешто измењени Хиландарски. По Доментијановим речима, Сава је у Србију пре-

И КЊИЖЕВНИК

нео све узоре светогорског манастирског живота, то јест, оснивао је манастире, лавре и испоснице. Тада је отпочео и Савин ктиторски рад у Србији. Заједно са братом Стефаном отпочео је радове на подизању Жиче. За време свог боравка у Студеници, Сава је поред службе написао и опширно „Симеоново житије“, које представља истакнуто дело.

С временом, Сава је постао најзначајнији српски књижевник, просветитељ, ктитор, законодавац, па и дипломата. Сложене политичке околности на Балкану почетком 13. века и компликована црквена ситуација у Србији, проузрокована Стефановим приближавањем Римској цркви, условиле су Савину мисију у Nikeји, чији је резултат 1219. године била аутокефалност Српске цркве. Сава је као вешт дипломата и угледни духовник успео да постигне споразум којим је хиротонисан за архиепископа, а српска црква стекла аутокефалност. У административном и црквеноправном погледу Српска црква добила је право да неограничено бира и хиротонише архиепископа и друге епископе.

Ходочашћа

После смрти Стефана Првовенчаног 1228. године, Сава је за краља крунисао Радослава, Стефановог наследника, да би, већ следеће године, отишао на своје прво ходочашће. Разлоге за то треба тражити у његовој жељи да обиђе света места, побољша богослужење угледајући се на старе хришћанске центре и учврсти положај Српске цркве успостављањем контаката с источним патријаршијама.

Сава је из Далмације отпловио за Палестину, обишао Јерусалим, Витлејем, Јордан и манастир Светог Саве Освећеног (Јерусалимског). У повратку, прошао је кроз Малу Азију, а затим је отишао на Свету Гору где је боравио у Ватопеду и Хиландару. Његово путовање имало је великог значаја за развој богослужења у Српској цркви. На том путу, Сава је проучио „Јерусалимски типик“, из кога је неке елементе унео у богослужбену праксу српских цркава.

После свргавања Радослава 1233. године, на престо је доведен његов млађи брат Владислав, па је незадовољан због погоршавања ситуације у Србији, Сава одлучио да се повуче с положаја српског архиепископа. Одлуку је саопштио на сабору у Жичи 1234. године, када је за наследника поставио свог ученика Арсенија. Потом се упутио на друго ходочашће у Свету земљу. У пролеће 1234. године из луке Бриндизи запутио се у Палестину где се у Јерусалиму састао са патријархом Атанасијем. Слободно се даље кретао по Египту где је владала династија Ејубида. Састао се и са александријским патријархом, а затим га је лично примио султан Ал Камил који му је обезбедио водиче за обилазак Синаја. Са Синаја поново одлази у Јерусалим и преко Антиохије долази у Малу Азију. У Цариграду је поново боравио у манастиру Богородице Евергетиде, где је примио позив бугарског цара Ивана Асена II који га је позвао у посету. Крајем 1235. или почетком 1236. стигао је у Трново, где је и умро 14. (27) јануара 1236. године. ■

Душан ГЛИШИЋ

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ 15–31. јануар

Православни

- 18. јануар – Крстовдан
- 19. јануар – Богојављење
- 20. јануар – Сабор Светог Јована Крститеља – Јовањдан
- 27. јануар – Свети Сава, први архиепископ српски

СВЕТИ ЈОВАН КРСТИТЕЉ

Свети Јован Крститељ прославља се неколико пута у години, али највише свечара је 20. јануара. Међу личностима јеванђелским које окружују Спаситеља, личност Јована Крститеља заузима посебно место, како по свом чудесном доласку на свет и начину живота, тако и по улози у крштавању људи и самог Месије, а и по свом трагичном изласку из овога живота. Он је био такве моралне чистоте да се пре могао назвати анђелом него смртним човеком. Једини је од свих пророка који је свету могао и руком показати онога кога је пророковао.

Јованова главна улога у животу била је на дан Богојављења, па је црква од давнина, дан по Богојављењу посветила његовом спомену. За тај дан везује се и догађај с руком Претечином. Јеванђелист Лука хтео је да пренесе тело Јованово из Севестије, где је великог пророка посекао цар Ирод. Успео је, међутим, да пренесе само једну руку у Антиохију, своје родно место, где је и чувана до 10. века, а после пренета у Цариград, одакле је нестала у време Турака.

Прича се да је сваке године на дан светитељев свети архијереј износио пред народ његову руку. Када би се јављала раширена, најављивала је родну и обилну годину, а када би била згрчена предсказивала је неродну и гладну. ■

СВЕДОЦИ ПРИПАДНОСТИ

Читајући споменичке посвете можемо приметити да на њима недостају неки, из данашње перспективе, можда очекивани изрази. Примећује се да углавном нема израза „српска војска“. Поред чета, батаљона, дивизија и позива који су детаљно навођени, то можда није ни било потребно. Наручиоцима и каменоресцима било је важније истаћи верност земљи и блискост погинулих војника са онима с којима су делили ратне патње. Ликовна представа војника довољно јасно је допуњавала епитаф. На крајпуташима, као ни на сеоским споменицима, не може се наћи ни реч „држава“. Та реч сељаку никада није била нарочито блиска. Идентификовао се са својим крајем, народом, земљом, отаџбином... То је оно што је осећао као себи блиско и оно што треба да се брани. Држава као појам није ни брзо ни лако заживела у свести српских сељака.

Француски социолог Анри Мандрас у књизи „Сељачка друштва“ објашњава да у свакој сељачкој популацији, без обзира на време и простор, постоји одређена врста љубави према земљи узрокована зависношћу пољопривредно оријентисаног сељака од земљишног поседа. Будући да су генерације у истој породици везане за исти земљишни посед код сељака се јавља посебан емотивни однос према „земљи прадедова“. Мандрас објашњава да, услед промењених друштвених и економских околности и услед изражене потребе за слободом, љубав према земљи као поседу може да прерасте у нарочит емотивни однос према одређеној земљи, данас бисмо рекли домовини.

Узимајући у обзир чињеницу да сеоске заједнице, без обзира на бројност, чине становници који су по разним основама међусобно упућени једни на друге, етнологи су их дефинисали као „друштва међусобног познавања“. Тако одгојени ратници, сељаци с истог поднебља, мобилисани у исте јединице и заједно доведени у животну опасност, чинили су врло хомогене војничке саставе, а код сваког од њих стварао се јак однос према јединицама којима су припадали, заједно са људима које су познавали и пре рата, који су им били браћа, рођаци, кумови, комшије, пријатељи.

Таква емоција код преживелих ратника али и родбине погинулих морала се рефлектовати и на садржај

Шаренило боја, текстом богати епитафи који нас позивају да сазнамо више о ратном путу погинулог војника и његове јединице, поносно истицање чланова породице која спомен подиже и његово постављање примарно опредељено намером да буде примећен, говори нам да је дошло до постепеног напуштања религијско-магијске функције тих споменика карактеристичне за народну религију Срба

епитафа. Одрастање уз исту епску поезију, исте приче о претходним ратовима и устанцима, те јака свест о значају недавно извојеване слободе уз утицај централне власти на прихватање националне идеје свакако су и код сељака створили одређене вредносне судове, подударне с онима које су имали становници градова. Упркос томе наглашен однос према локалном није могао бити потиснут.

Отуд је и на крајпуташима у првом плану припадност јединици и оданост земљи отаца, а тек потом војсци и држави у целини. На градским надгробним споменицима такав садржај не можемо често срести. Нека остане дилема да ли је оваквом односу доприносило само непрепознавање значаја и значења државе или је реч о одбојности према њој, изазвана нарастајућом бирократијом од које село и сељаци ницу имали много користи.

Нова друштвена функција

Шаренило боја, текстом богати епитафи који нас позивају да сазнамо више о ратном путу погинулог војника и његове јединице, поносно истицање чланова породице која спомен подиже и његово постављање примарно опредељено намером да буде примећен говори нам да је дошло до постепеног напуштања религијско-магијске функције тих споменика карактеристичне за народну религију Срба. До тога је, чини се, морало доћи. Крајпуташа који потичу из ратних година с краја 19. и почетка 20. века су нешто више од својих ретких претходника из устаничког времена. Шта ли се у Србији променило на прелазу векова што је могло утицати на заокрет у значењу тих споменика?

Прва значајна промена, коју је условило ослобођење, јесте битно поправљен положај цркве. Пораст броја свештеника, њихово деловање на становништво и подршка коју су имали од локалних и од централне власти, споро, али сигурно, окретали су сеоско становништво од веровања и праксе који имају пагански корен ка оном хришћанском и православном. Колико је то померање тежишта унутар народне религије имало утицаја на исправно схватање догматских поставки хришћанства остаје отворено питање.

Важна промена која је наступила ослобођењем од турске власти јесте и пораст покретљивости становништва. Кретање српског сељака током турског ропства било је ограничено његовим потребама. Ослоњен на примитивну пољопривредну производњу сељак није морао напуштати завичај. Ретки су били они који су напуштали свој крај бавећи се трговином. Спора, али ипак приметна изградња путне мреже у ослобођеној Србији учинила је много лакшом свакодневну комуникацију између села и града. Покретач свих културних промена у Србији био је наравно Београд.

Као трговачко и административно средиште, али и као град на аустроугарској граници, Београд је био место у које су се сливали сви утицаји напредне Европе. Истовремено као град коме тек предстоји ширење и место без сопствене пољопривредне производње, Београд је потпуно зависио од свакодневне комуникације с унутрашњошћу земље. Путем сталне миграције и трговине у српско село продиру градски обичаји и пракса. Оно што су Београд, а за њим и остали српски градови усвајали, пратећи европске узоре, бива у извесној мери и на особен начин прихваћено и на селу. Покретљивости становништва нарочито је допринела изградња железнице у претпоследњој деценији 19. века. Не само да је

КУЛТ ДУШЕ

Колико је снажан био култ душе код старих Грка описује Фистел де Куланж у књизи „Античка држава“. Куланж преноси судбину команданата атинске флоте који се после битке код Аргинуза нису потрудили да сакупе тела погинулих морнара како би била достојанствено сахрањена. Упркос победи, на инсистирање гневног народа, по повратку у Атину команданти су погубљени.

У модерном добу, коме није било страно оживљавање античких традиција, кенотаф се јавио на тлу Британске империје захваљујући архитекти Едвину Лујтенсу. Подигнут је у част војника страдалих у Првом светском рату. Убрзо после подизања првог модерног кенотафа у Лондону 1919. године, његове реплике појављују се у свим крајевима империје – од Канаде до Новог Зеланда.

Упркос снажној потреби европских друштава за споменицима који ће бити посвећени свим војницима палим у тек завршеном рату, кенотаф није заживео у континенталној Европи. Њему намењену улогу преузела је дотада непозната форма – споменик непознатом војнику.

дошло до сусрета сеоског и градског становништва, већ је српско становништво могло да ступи у контакт са странцима који су путујући ка Истоку пролазили кроз Србију.

Реч камена

Покретљивост становништва значила је и лакше упућивање сеоске омладине на школовање у град, што се одразило на пораст писмености сељаштва. Та промена није се одразила само на већ описани садржај епитафа већ је морала оставити дубљи траг на духовности становништва уопште. Долазећи у додир с литературом путем које су сазнавали о разноликости веровања и обичаја широм Европе и света, писмени су могли да увиде да је њихова култура само једна од многих. Шири поглед на свет који је нудила писана реч угрозио је затворени културни систем српског села.

И увођење војне обавезе и честе мобилизације доприносили су упознавању сељака са Србијом. Крећући се по Србији у саставу војне јединице појединац је имао прилику да се сагледа локалне варијације веровања и обредне праксе, што је нужно утицало на релативизацију онога у шта је до тада веровао.

Масовност ратног страдања, нарочито у Великом рату, до тад незапамћена, наметала је целокупном друштву потребу за успостављањем битно другачијег односа према жртвама рата. Скоро да није било породице у којој неко није на овај или онај начин страдао. Нису сви они могли бити третирани као необични случајеви чије душе захтевају посебан третман. Битно другачији друштвени амбијент настао као последица рата с временом је наметнуо нова решења за духовне потребе народа. Веровање о постојању нераскидиве везе између успеха и судбине живих с њиховим односом према мртвима полако је бледело остављајући простор новом и другачијем испољавању емоција. Некада доминантно веровање данас је сачувано само код дела старијег становништва. Саша Савовић у књизи „Срце у камену“ преноси врло илустративан пример размишљања једног саговорника „...Јесте леп, ми га чувамо. Стару кућу моји родитељи направише 1927. године, ја нову саградих 1985. Укровљене су обе, јер овај спомен никад није био обаљен.“

Ипак, првобитна религијско-магијска функција већим делом уступила је место комуникацијској функцији. Камени споменици почињу да говоре. Они се више не обраћају мртвој души већ пре свега живом пролазнику. Говоре нам о војнику чију судбину треба да знамо и кога вреди памтити. Његова судбина је судбина многих других чија имена нисмо у прилици да сазнамо. Сугестивним садржајем упућују пролазника да бар накратко помисли на тешко време у коме је смрт била свакодневица. Говоре нам о породици која је за свог страдалог учинила све што је могла. Указују нам на вредности које, можда у незнању, приписујемо само мртвици, а које баштине и они који су споменике наручивали, они који су их израђивали и они који их чувају. Кад мине време жалости и црних барјака они остају да путнику поносно кажу „Ова кућа је отаџбини дала војника“. ■

(Крај)

ВОЈНИ КОМИТЕТИ

Посебне научне установе биле су у функцији непосредних помоћних органа министра војног. Разматрали су и оцењивали техничка питања добијана од министра или Главног генералштаба, а затим су у виду реферата достављали своје мишљење.

У Кнежевини Србији крајем седамдесетих година XIX века основане су војнонаучне установе, чији је задатак био да, пратећи достигнућа европских држава, раде на унапређењу теоријских знања и техничких достигнућа у војсци. Најпре је 18. октобра 1878. донето „Устројство војних комитета“, а затим су 28. фебруара 1879. и званично формиран комитети за артиљерију и инжињерију. „Устројством“ је прописано да се формирају у интересу „научног напретка и усавршавања, научног и практичног праћења и испитивања развоја наоружања у Европи и у Србији, примене стечених сазнања и искустава у домаћим условима“.

Комитети су имали статус посебних научних установа и непосредних помоћних органа министра војног. Разматрали су и оцењивали техничка питања добијана од министра или Главног генералштаба, а затим су у виду реферата достављали своје мишљење. Чланови комитета позивани су да присуствују седници Главног генералштаба. Од великог значаја за њихов рад била је чињеница да су комитети били овлашћени да покрећу сва питања из свог делокруга, као и да у свом раду консултују стручне официре који нису били њихови чланови.

Артиљеријски комитет бавио се теоријским и практичним истраживањем и оцењивањем питања наоружања војске, производњом оружја, муниције и барута, те устројством артиљерије и њене администрације. У надлежности Комитета било је и писање стручних рецензија књига и проналазака, али и додела награда из области теоријских и примењених истраживања. Рад Комитета одвијао се у оквиру седница, а пуноважни су били они закључци или решења који су добили већину гласова. Уколико би гласови били подељени, важила је она половина у којој је био глас председника Комитета или његовог заменика. За свако важније питање, пре него што га узме у расправу, Комитет је могао да именује посебан стручни одбор.

У делокруг рада Инжињеријског комитета спадало је теоријско и практично испитивање и оцена следећих питања: утврђивање градова и положаја на граници и у унутрашњости, инфраструктурни објекти који су од значаја за војску а налазе се на саобраћајницама (мостови, прелази преко река, планински теснаци), те израђивање правила и норми за изградњу војних грађевина (фортификацијских објеката, касарни, болница, учионица, административних зграда, радионица, магацина). Инжињеријски комитет бавио се и уређењем и наоружањем инжињеријских трупа, израђивањем правила и прописа, одређивањем предавања за инжињеријске школе, оцењивањем стручних књига и проналазака. Оба комитета пратила су и проучавала савремени развитак артиљерије, односно инжињерије у свету. У њиховој надлежности било је и предлагање лица за школовање у иностранству.

Комитети су имали исту организациону структуру. Број чланова није био одређен и постављао их је министар војни, док је председника постављао кнез својим указом на предлог министра војног. Оба комитета имала су на располагању посебну библиотеку снабдевену најважнијим војним књигама и часописима. За своје потребе користили су артиљеријско стрелиште, збирку оружја и артиљеријске опреме, разне моделе и цртеже. О томе у којој ће мери рад комитета бити доступан јавности, одлучивао је министар војни.

У септембру 1881. године основан је и Комитет за организацију и наставу војске, чији је задатак био да прати савремени развитак убојних средстава и тактике и напредак наставе и војне организације.

Кнежевина Србија је у вези с институционалним уређењем научног проучавања теоријских знања и њихове практичне примене у војсци пратила најразвијеније европске државе. Таква научна институција у Француској основана је 1790. године, у Русији 1808, Прусској 1809, Италији 1850. и у Аустрији 1854. године. ■

Др М. МИЛКИЋ

СОФИЈА ЈОВАНОВИЋ

ХЕРОИНА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Страни новинари називали су је Јованком Орлеанком. Софија Јовановић била је највише одликована жена у Првом светском рату – с 13 највиших српских и савезничких одликовања. Иако је била ратни војни инвалид није тражила било какве привилегије и почести.

Мушкарцима је одлазак у рат била дужност и обавеза која произилази из устава и закона, јер неодазивање позиву повлачи санкције. Добровољно учешће жена у Првом светском рату је тим пре часније и вредно дивљења јер њих заклетва верности држави није обавезивала и нису имале било какву законску одредбу да узму оружје у руке.

Жене су као добровољне болничарке служиле и у Првом балканском рату углавном у болницама, превијалиштима, као неговатељице и помоћно особље. Међутим, било је и оних које су желеле у борбу и које су то могле остварити једино у добровољачким јединицама, у које су упућивани премлади за редовни кадар или одбијени из других разлога.

Добровољно у рат

Софија Јовановић била је рођена Београђанка, ћерка познатог месара из Душанове улице, који је имао много ћерки али не и сина. Пошто јој је отац умро, Софија је упамтила његову жалост што није имао сина који ће учествовати у борби за ослобођење, те се, вођена очевима речима, као деветнаестогодишња матуранткиња јавила у добровољце још у Првом балканском рату.

Прво је покушала да се пријави у Народну одбрану, али је тамо нису озбиљно схватили. Ипак, прошла је тест пред комисијом коју су чинили капетан Воја Танкосић, мајор Васић с комитским именом Горски цар и апотекар Карић. Након свега неколико дана основне војничке пешадијске обуке реализоване у Прокупљу и Врањској Бањи, са осталим добровољцима упућена је у ратне јединице и учествовала у борбама на првој линији фронта. Прво ватрено

крштење имала је на Вељој Глави и Црној Чуки као прва жена борац у српској војсци, а о каквим борбама се радило најбоље сведочи податак да је ту живот изгубило 1.400 српских војника, подофицира и официра.

У више извештаја француских ратних репортера Софија Јовановић називана је српском Јованком Орлеанком. Њена романсирана слика у војничкој униформи с фишеклијама и пушком осванула је крајем 1912. године уз пригодан текст на страници чувеног париског „Малог журнала“ („Le Petit Journal“) с потписом „Српска хероина“. Такође је занимљив податак да се Софијин лик с натписом жена – војник нашао и на немачкој дописници.

Као добровољка Софија Јовановић учествовала је и у Другом балканском рату, где је такође, због залагања у борби с бугарском војском, била одликована. По окончању тог рата, Софија се као и већина ратника надала дугом миру те се запослила као чиновница у Дирекцији српске краљевске железнице.

Задатак за Софронија

По избијању Првог светског рата са 22 године Софија Јовановић похитала је да се јави познатом добровољачком команданту Воји Танкосићу, али он је, због покрета јединице ка Дрини, упутио на поручника Игњата Кирхнера, команданта Сремског добровољачког одреда. Кирхнер је без двоумљења прихватио Јовановићеву као искусну ратницу, више пута одликовану и вичну борби. Софија је у ноћи 28. на 29. јул 1914. била сведок прве велике битке у рату када је учествовала у разбијању аустроугарског десанта на Београд.

Да је поручник Кирхнер високо ценио Софију Јовановић види се из опасног задатка који јој је поверен на почетку рата, јер се прва од свих добровољаца јавила за специјалну мисију. Имала је задатак да почетком августа 1914. године у зору пређе реку Саву, заузме аустроугарску караулу и на њен врх постави две српске заставе да се виде из Београда и Земуна. Такође, требало је да пресецањем телеграфских жица прекине везе тог објекта с аустроугарском командом у Земуну. Командир патроле за извршење тог специјалног задатка била је Софија, или Софроније, како су је звали добровољци. Осим што је задатак испуњен, заплена је и одређена количина оружја у караули, а изведен је и извиђачки задатак у околном подручју. ■

Др Владимир БАРОВИЋ

ХЕРОЈ ПОСЛЕДЊЕ ОДБРАНЕ

Изузетну личну храброст и пожртвовање Софија Јовановић показала је у огорченим борбама које су на Дунавском кеју у Београду вођене против немачких јединица у октобру 1915. године. Борба се водила на малом одстојању, а Софија се истакла храброшћу у извлачењу рањених војника и у директним сударима с надмоћнијим непријатељем. Под командом мајора Гавриловића учествовала је у последњој одбрани Београда и била је међу онима који су по наредби српске Врховне команде били избрисани са списка живих, односно из бројног стања. Учествовала је у повлачењу преко Албаније, у борбама на Солунском фронту, била је рањавана, изгубила део стопала и остала инвалид. Али, државну помоћ никада није тражила.

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**
Сектор за људске ресурсе
Управа за кадрове

расписује
ЈАВНИ КОНКУРС

за попуну радног места у Војној установи
„Тара” Бајина Башта
Дирекције за услуге стандарда Управе за општу
логистику Сектора за материјалне ресурсе,
Министарства одбране Републике Србије,
пријемом лица из грађанства
у радни однос на неодређено време

место рада Бајина Башта – Калуђерске Баре

1. један (1) Референт за БЗР, ЗЖС, ЗОП и Екс

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су кандидати држављани Републике Србије;
- да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису кривично осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци;
- да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа;
- да су здравствено способни за рад у Министарству одбране и Војсци Србије.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- стечено високо образовање из научне области Машинско инжењерство на студијама првог степена, односно на студијама у трајању од три године,
- положен стручни испит за обављање послова БЗР, ЗЖС и ЗОП-а и
- положени модули 3, 4, 6 и 7 по ECDL стандарду.

Сагласно одредбама члана 125. Закона о Војсци Србије, између кандидата који испуњавају опште и посебне услове конкурса предност под једнаким условима има супружник, односно члан породице погинулог професионалног припадника Војске Србије, погинулог или умрлог од последица повреда задобијених у вршењу службе у Војсци Србије и супружник професионалног припадника Војске Србије премештеног из једног у друго место службовања.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Уз пријаву на конкурс, која треба да садржи основне личне податке, адресу и контакт телефон, кандидати треба да доставе краћу радну биографију и следећа документа:

- извод из матичне књиге рођених (ако није нови образац не старији од 6 месеци);
- уверење о држављанству (не старије од 6 месеци, оверено у суду или општини);
- оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању (оверену у суду или општини);

- уверење о положеном стручном испиту за обављање послова БЗР, ЗЖС и ЗОП-а;
- уверење – сертификат о положеним модулима 3, 4, 6 и 7 по ECDL стандарду;
- уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак, због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од 6 месеци);
- уверење надлежног Министарства унутрашњих послова Републике Србије да кандидат није осуђиван на казну затвора од шест (6) месеци (не старије од шест месеци).

Непотпуне, неблаговремене или неразумљиве пријаве уз које нису приложени сви потребни докази на тражени начин, конкурсна комисија одбацаће закључком против кога није дозвољена жалба.

Конкурсна документација неће се враћати кандидатима.

Пре пријема у радни однос за кандидатима који уђу у најужи избор биће извршена психолошка селекција и уз њихову личну сагласност безбедносна провера.

Кандидати који не задовоље процену психолошких капацитета не учествује у поступку избора кандидата.

ИЗБОРНИ ПОСТУПАК

Изборни поступак спровешће се само међу кандидатима који испуњавају све услове конкурса за пријем на радно место.

Са свим кандидатима међу којима се спроводи изборни поступак конкурсна комисија обавиће разговор и рангирати их према дефинисаним критеријумима.

Позив за разговор и сва писана обавештења достављају се на адресу коју кандидат наведе у пријави на јавни конкурс.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина и о њеном садржају биће обавештени сви кандидати који учествују у изборном поступку.

Кандидати који уђу у ужи избор, пре пријема у радни однос, доставиће лекарско уверење о здравственој способности.

НАЧИН ПОДНОШЕЊА ПРИЈАВЕ

Пријаве на конкурс, са приложеним доказима о испуњавању услова, доставити непосредно или поштом препоручено на адресу:

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
ВОЈНА УСТАНОВА „ТАРА”
БАЈИНА БАШТА
31250 БАЈИНА БАШТА
КАЛУЂЕРСКЕ БАРЕ

У пријави за конкурс обавезно се наводи име и презиме кандидата, име једног родитеља, ЈМБГ, адреса пребивалишта, адреса на којој се кандидату достављају обавештења, број телефона, досадашње радно место и стручно искуство, подаци о посебним вештинама и знањима.

Рок за подношење молби је 15 дана од дана објављивања.

Неблаговремене, недопуштене, неразумљиве или непотпуне пријаве, уз које нису приложени сви потребни докази на тражени начин, неће се узимати у разматрање и биће одбачене закључком против кога се може изјавити жалба.

Информације о конкурсима могу се добити на телефоне 031/593-500. ■

РЕЧНА ФЛОТИЛА КОПЕНЕ ВОЈСКЕ

расписује

ИНТЕРНИ КОНКУРС

за пријем официра, подофицира
и професионалних војника

У ВП 2827 Нови Сад

1. командир – лаки ронилац, ВЕС 31601, ФЧ поручник корвете, 1 извршилац,
2. противмински ронилац – возач, ВЕС 21682, ФЧ старији водник, 1 извршилац,
3. противдиверзантски ронилац, ВЕС 21682, ФЧ старији водник, 3 извршиоца,
4. противдиверзантски ронилац – возач, ВЕС 21682, ФЧ старији водник, 1 извршилац,
5. тешки ронилац, ВЕС 21682, ФЧ старији водник, 2 извршиоца,
6. противмински ронилац – возач, ВЕС 71615, 1 извршилац,
7. лаки ронилац, ВЕС 71616, 2 извршиоца,
8. лаки ронилац – возач, ВЕС 71614, 1 извршилац.

УСЛОВИ КОНКУРСА

На конкурс могу учествовати лица која испуњавају следеће услове:

ОПШТИ УСЛОВИ

- да није осуђиван и да се против њега не води кривични поступак,
- да је здравствено способан за војну службу без ограничења.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ ЗА ОФИЦИРЕ

- да официр кандидат није старији од 28 година;
- да нема негативних службених оцена и да су му последње две службене оцене најмање „врло добар“;
- да је на физичкој провери у матичној јединици постигао одличне резултате (Уверење јединице о постигнутим резултатима физичке провере);
- да је здравствено способан за рониоца (утврђује надлежна лекарска комисија на ВМЦ Нови Сад);
- да је пливач и физички способан (утврђује се на тестирању у јединици Речне флотиле);
- да добровољно пристаје да ради у ронилачкој јединици;
- да кандидат који конкурише треба успешно да заврши курс лаких рониоца у Речној флотили.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ ЗА ПОДОФИЦИРЕ

- да подофицир кандидат није старији од 28 година;
- да нема негативних службених оцена и да су му последње две службене оцене најмање „врло добар“;
- да је на физичкој провери у матичној јединици постигао одличне резултате (Уверење јединице о постигнутим резултатима физичке провере);
- да је здравствено способан за рониоца (утврђује надлежна лекарска комисија на ВМЦ Нови Сад);
- да је пливач и физички способан (утврђује се на тестирању у јединици Речне флотиле);

- да добровољно пристаје да ради у ронилачкој јединици;
- да кандидат који конкурише треба успешно да заврши курс лаких рониоца у Речној флотили.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНЕ ВОЈНИКЕ

- да професионални војник кандидат није старији од 26 година;
- да нема негативних службених оцена и да му је последња службена оцена најмање „врло добар“;
- да поседује возачку дозволу са најмање „Ц“ категоријом;
- да поседује најмање IV степен стручне спреме;
- да је на физичкој провери у матичној јединици постигао одличне резултате (Уверење јединице о постигнутим резултатима физичке провере);
- да је здравствено способан за рониоца (утврђује надлежна лекарска комисија на ВМЦ Нови Сад);
- да је пливач и физички способан (утврђује се на тестирању у јединици Речне флотиле);
- да добровољно пристаје да ради у ронилачкој јединици;
- да кандидат који конкурише треба успешно да заврши курс лаких рониоца у Речној флотили.

НАПОМЕНА

Лица која обављају ронилачку службу по том основу остварују право и на:

- 20% увећање плате по основу коефицијента за вршење ронилачке службе,
- 12/18 месеци бенефицирани радни стаж,
- годишњи одмор у трајању од 35 радних дана,
- одсуство за опоравак у трајању од десет дана и диверзантски полуоброк.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидати који испуњавају услове конкурса молбе подносе **Војној пошти 2827 Нови Сад** редовним путем преко команде своје јединице.

Уз молбу се прилажу следећа документа:

- кратка биографија у којој обавезно навести контакт телефон,
- мишљење команданта јединице ранга батаљона или вишег,
- мишљење првог или главног подофицира јединице у којој се кандидат налази на служби (за подофицире и професионалне војнике),
- сагласност да кандидат добровољно пристаје да ради у ронилачким јединицама,
- оверену фотокопију две последње службене оцене (за професионалне војнике само последња оцена),
- картон основних и личних података КОЛП-1 (добила се од персоналног органа из јединице).

По пријему молбе кандидати ће бити позивани преко претпостављених команди на тестирање које ће се обавити у Војној пошти 2827 Нови Сад.

Тестирање се реализује пет дана по следећем:

- провера физичке способности (трчање на 2.400 м, склекови на тлу, прегиби трупа, полигон пешадијских препрека, пливање 250 м, роњење на дах, одржавање на води) – три дана,

- психолошко тестирање,
- тест осетљивости баро-функције у хипербаричној комори,
- оцена здравствене способности за рад у ронилачким јединицама (ВМЦ Нови Сад).

Кандидати који испуне наведене услове биће упућени на реализацију курса лаких рониоца у трајању од осам недеља, након чега ће бити донета коначна одлука о пријему.

Непотпуне и некомплетне поднете пријаве неће бити разматране.

Конкурсна документа неће се враћати кандидатима који буду изабрани.

Додатне информације могу се добити на телефоне 51-414, 51-457 и 021/ 48-35-414.

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања. ■

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за кадрове**

расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

за попуну радних места у Техничком ремонтном
заводу НХ „Ђурђе Димитријевић Ђура“ Крагујевац

Управе за одбрамбене технологије

Сектора за материјалне ресурсе

Министарства одбране Републике Србије,

пријемом лица из грађанства у својству цивилних
лица у радни однос на неодређено време

1. ватрогасац – чувар,

КВ, ВЕС 62117

5 извршилаца

2. чувар – противпожарац,

КВ, ВЕС 62117

2 извршиоца

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су кандидати држављани Републике Србије,
- да су здравствено способни за рад у Министарству одбране и Војсци Србије,
- да имају одговарајућу стручну спремност за радно место за које конкуришу,
- да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа,
- да нису кривично осуђивани казном затвора у трајању дужем од шест месеци,
- да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА

За наведена радна места кандидати треба да имају:

- завршену средњу школу IV степена,
- положен стручни испит за рад на пословима заштите од пожара,
- одслужен војни рок са оружјем.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса, уз пријаву за конкурс, достављају следеће документе:

- CV или аутобиографију са наводима о досадашњем радном искуству,
  - уверење о држављанству,
  - извод из матичне књиге рођених,
  - доказ о стеченом образовању – завршеној школи,
  - уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности,
  - уверење надлежног органа МУП-а да кандидат није кривично осуђиван казном затвора у трајању од најмање шест (6) месеци,
  - уверење надлежног органа МУП-а да кандидат нема забрану држања и ношења оружја,
  - уверење државног органа у којем је кандидат био на служби да му радни однос у државном органу није престао због повреде дужности из радног односа.
- Сви докази и документа који се прилажу уз молбу за пријем достављају се као оверене фотокопије. Документа која нису трајног карактера не могу бити старија од 6 (шест) месеци.

ИЗБОРНИ ПОСТУПАК

Изборни поступак ће се спровести само међу кандидатима који испуњавају све опште и посебне услове конкурса.

Пре пријема у радни однос, за кандидате који испуњавају услове конкурса и уђу у ужи избор биће извршена безбедносна провера и психолошка процена – уз њихову писану сагласност.

Са кандидатима који испуњавају услове објављеног конкурса комисија за спровођење конкурса обавиће разговор и рангирати их према дефинисаним критеријумима за изразу ранг-листе кандидата.

Позив на разговор и сва писана обавештења везана за поступак реализације конкурса достављају се кандидату на адресу коју кандидат наведе у пријави на јавни конкурс.

Предност при избору за пријем у службу имају кандидати на које се односе одредбе члана 125. Закона о Војсци Србије.

Кандидати који не задовоље на безбедносној провери, психолошкој процени и оцени здравствене способности за рад у МО и ВС не учествују у поступку избора кандидата.

Молбе са траженим прилозима могу се поднети непосредно предајом у деловодство Техничког ремонтног завода НХ „Ђурђе Димитријевић Ђура“ Крагујевац или поштом препоручено на адресу:

ТЕХНИЧКИ РЕМОНТНИ ЗАВОД, 34000 КРАГУЈЕВАЦ, са назнаком „за конкурс“

Лице за контакт: Боривоје Панић, начелник Одељења за људске ресурсе – тел. 034 335-095 или војни 16-108.

Рок за подношење пријава је 15 (петнаест) дана од дана објављивања.

Неблаговремене, неразумљиве и некомплетне пријаве неће бити разматране.

Конкурсна документација достављена уз пријаву – молбу на конкурс неће се враћати кандидатима. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за кадрове

ОБАВЕШТЕЊЕ

Обавештавамо сва заинтересована лица да је Управа за кадрове покренула процедуру за попуну следећих упражњених формацијских места:

1. **директор Војне установе „Дедиње“** Дирекције за услуге стандарда Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране, ФЧ потпуковника, ВЕС 32498, место службовања Београд – 1 извршилац,
2. **заменик директора Војне установе „Дедиње“** Дирекције за услуге стандарда Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране, ФЧ потпуковника, ВЕС 32498, место службовања Београд – 1 извршилац и
3. **директор Војне установе „Моровић“** Дирекције за услуге стандарда Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране, ФЧ потпуковника, ВЕС 32498, место службовања Моровић – 1 извршилац.

Потребне компетенције за попуну наведених формацијских места:

- да су официри интендантске или финансијске службе са завршеном Војном академијом и неким од додатних облика усавршавања (командно-штабно усавршавање, посебно завршене мастер студије, магистарске студије, специјалистичке академске и специјалистичке струковне студије) или да су официри другог рода – службе, који су завршили последипломске студије из области пољопривреде, угоститељства или менаџмента у области економских наука и
- положени модули 3, 4, 6 и 7 по ЕCDL стандарду.

Сви официри чина мајор или потпуковник, који имају наведене компетенције и заинтересовани су за постављење на наведена формацијска места, могу се пријавити у слободној писаној форми са основним личним подацима на адресу **Министарство одбране Сектор за људске ресурсе Управа за кадрове ул. Немањина бр. 15, 11000 Београд** или електронски на и-мејл: kadrovi.personalno@mod.gov.rs.

Рок за достављање пријаве је 30 (тридесет) дана од дана објављивања.

Управа за кадрове ће у сарадњи са Сектором за материјалне ресурсе извршити анализу достављених пријава и са лицима која испуњавају наведене услове обавити разговор након чега ће бити покренута редовна процедура поступка за премештај – распоред и постављење на упражњена формацијска места. ■

АУТОГУМЕ И ДЕЛОВИ ЗА СВЕ ТИПОВЕ ВОЗИЛА

БЕЗ

ЖИРАНТА
УЧЕШЋА
ЧЕКОВА
КАМАТА

ПРОДАЈА НА РАТЕ ЗА
ПРИПАДНИКЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
ПУТЕМ
АДМИНИСТРАТИВНЕ ЗАБРАНЕ

МИСЛИТЕ НА ЗИМСКУ ОПРЕМУ

КОТИК Д.О.О

Панчево,
Жарка Зрењанина бр.14
Тел: 013/344-321
Моб: 062/297-945
Факс: 013/345-930
E-mail: kotikdoo@gmail.com

НАПОМЕНА:

-ОБРАЗАЦ АДМИНИСТРАТИВНЕ ЗАБРАНЕ
ДОСТАВЉАМО:
ПОШТОМ / ЕЛЕКТРОНСКОМ ПОШТОМ
-МОГУЋА ОРГАНИЗОВАНА ИСПОРУКА ПО ДОГОВОРУ.

У нашем широком асортиману се налазе:
бицикли, кациге, резервни делови, пратећа опрема,
аутомобилске гуме, акумулатори, моторна уља,
аутоделови за сва возила свих реномираних произвођача,
програм „Villager“, косилице, тримери, моторне тестере,
електрични ручни алат, рачунари и рачунарска опрема,
бела техника и телевизори...

Медија Центар „Одбрана“

Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел: 011/3201-079, Факс: 011/3241-258

Маркетинг: 011/3201-728
marketing@odbrana.mod.gov.rs

Претплата: 011/3201-995
pretplata@odbrana.mod.gov.rs

Продаја: 011/3241-009
komercijala@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs / medijacentar@mod.gov.rs

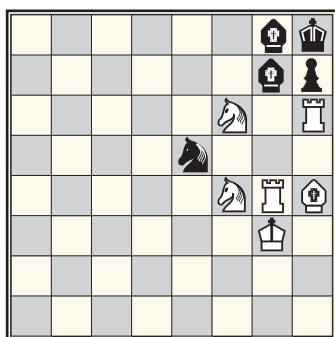

ИЗАБРАНИ ПРОБЛЕМИ ОРИГИНАЛНОСТ МИЛОМИРА БАБИЋА

Београдски проблемиста МИЛОМИР БАБИЋ почео је објављивати проблеме од 1974. године а интензивно компоује проблеме од 1992. године. Поред тога што се бави студијама, помоћним и самоатовима (што му је специјалност) објављује и двопотезе и тропотезе. Доносимо два његова изванредна проблема објављена као оригинали 2015. године у „Политици“. Решења дајемо у следећем броју.

Проблем број 1. Мат у два потеза
„Политика“ бр. 1756/2015.
– оригинал

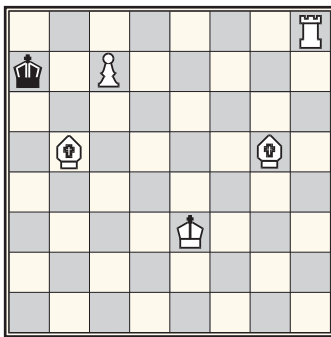

Позиција на дијаграму:

Бели: Kg3, Tg4, Th6, Lh4, Sf4, Sf6
(6 фигура)

Црни: Kh8, Lg7, Lg8, Se5, пешак h7
(5 фигура)

Проблем број 2. Мат у три потеза
„Политика“ бр. 1745/2015.
– оригинал

Позиција на дијаграму:

Бели: Ke3, Th8, Lb5, Lg5,
пешак c7 (5 фигура)

Црни: Ka7 (1 фигура)

Припремила Драгана ШАРИЋ

С
У
Д
О
К
У

У колонама и редовима, водоравно и усправно, у празна поља упишите једноцифрене бројеве од 1 до 9 који недостају. Сваки број има своје место, не сме да се понови исти број ни у усправној колони ни у водоравном реду, нити у квадрату 3x3.

	2	1															
	8			3													
	7	4		2												6	
			3		8												
	4		5							9					2		
						1				7							
	2					5				4	7						
					4							1					
								9									3

Решење коњићевих скокова: Срећни празници!; Здравља, среће и успеха.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17				О				18							19	
20		20		Д					21							22
23			24	Б						25						
26			Р	27							28					
29				А			30							31		
32				Н				33							34	
35			36	А					37							
38				39						40						
41	Р	А	Т	Н	И	К	42						43			
44								45							46	
47									48							
49				50						51						

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: судњи дан, неучтиво, срп, р, врло радо, тропикал, с, Ело, истресак, магдори, ћесар, Кавасаки, Ансбах, ноетика, етатизам, Тозо, индиганер, Никарија, ГА, ПП, чарачка, иманентан, рика, алокатор, Бастиља, ананим, наводити, Тител, затикачи, тракасти, Ани, н, аноним-ка, ништаван з, ИЦИ, министри, тиковина.

ВОДОРАВНО:

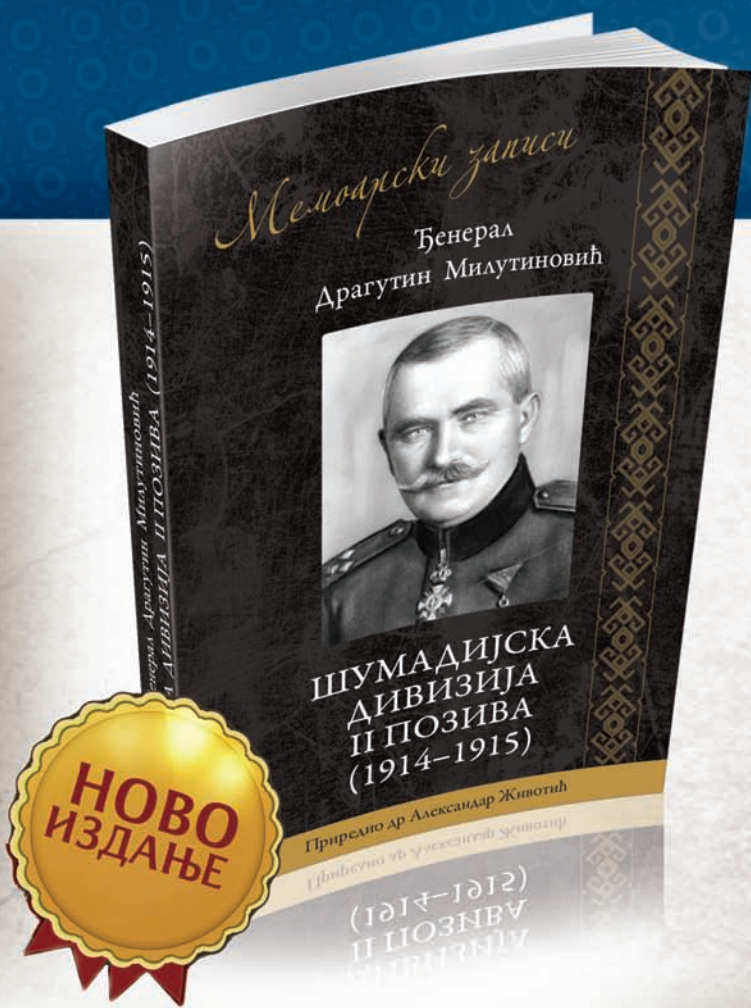
17. Највећи планински масив у Србији, 18. Посећи, 19. Школа ученика у привреди (скр.), 20. Бакрописци, бакроресци, 21. Дело асасина, мучко убиство (лат.), 23. Институт техничке едукације (скр.), 24. Амерички глумац, Метју, 25. Дрвена папуча, 26. Област и река у Србији, 27. Пружати се као нит, 28. Аналогна реч (грч.), 29. Чинити уморним, 30. Песма Ђ. Јакшића, 31. Град у Пакистану (анаграм од БИПА), 32. Мајстор за поправку машина, 33. Златиборска варошица, 34. Узвик вајкања, 35. 28. и 20. слово азбуке, 36. Име глумице Жутић, 37. Славна синеасткиња, позната као муза Жана-Лика Годара, 38. Чешко женско име, 39. Веза језера Ири и реке Хадсон, 40. Дебеле наслаге земљишта црвене боје, 42. Ставити зачин у јело, 43. Град у Тоскани, 44. Енигматичар, 45. Почетно слово имена или презимена, 46. Приморски шипак, 47. Славни аутомобилист, Кими, 48. Украсно дрво, 49. Име уметнице Рас, 50. Држава у Африци, 51. Женско име, Анастасија.

УСПРАВНО:

1. Кријумчарска активност, 2. Одмор, пауза, 3. Иницијали генијалца Ајнштајна, 5. Научноистраживачки рад (скр.), 6. Ироник, иронист, 7. Помоћник играча голфа, 8. Руда гвожђа, 9. Радисав одмила, 10. Иницијали редитеља Савина, 11. У заносу, пун маште, 12. Аспазија одмила, 13. Роман Патрика Бесона, 14. Који припада Ини, 15. Просторија за стоку, стаја, 16. Жена плагијатор, 18. Наука о говорништву (грч.), 19. Шпекулант, накуповалац (стр.), 20. Монголски владар, велики освајач, Тимур Ленк, 21. Становник Итаке, 22. Пастирица, 24. Светлоцрвена ара, 25. Изум Томаса Алве Едисона, 27. Највише језеро у Јужној Америци, 28. Становник Италије, 30. Роман Ивана Ивановича, 31. Страно мушко име, Натал, 33. Методе вршења неког посла, 34. Ирена одмила, 36. Река која протиче кроз Лоизицу, 37. Име глумице Манчић, 39. Хемијско органско једињење, 40. Тимотија одмила, 42. Име глумца Круза, 43. Тропски папагај, 45. 7. и 2. слово азбуке, 46. Старији (скр.).

ШУМАДИЈСКА ДИВИЗИЈА II ПОЗИВА (1914-1915)

мемоарски записи
Ђенерал Драгутин Милутиновић
Приредио: Александар Животић
Броширано, 14x20, 172 стр.
шифра: 111325; цена: 385,00 динара;
са попустом: 269,50 динара

У низу оставштина познатих српских ратних команданата, по свом изворном богатству и разноликости истиче се оставштина ђенерала Драгутина Милутиновића, похрањена у ризници Архива Српске академије наука и уметности. Интелектуална снага генерала Милутиновића, као и његова улога у ослободилачким ратовима Србије, дају његовим списима посебну историјску вредност.

ОДБРАНА

ОДБРАНА

НАРУЏБЕНИЦА

Продавница
„ВОЈНА
КЊИГА“

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Телефон: 011/3201-810, 3241-254, телефакс: 011/3240-009

Наручујем следећа издања:
(навести шифру/количину) _____

у укупној вредности од _____ динара.

Издања ћу платити (заокружити број):

1. одједном (плаћање унапред)
2. на кредит у _____ месечних рата (највише 18) по _____ динара.
(минимална рата 1.000,00 дин.), путем административне забране.

Код плаћања унапред послати доказ о уплати целокупног износа, након чега испоручујемо књиге. Купци на кредит достављају попуњен образац административне забране. Купљена издања биће достављена путем пост експреса, на терет купца.

Купац _____

ЈМБГ _____

Број личне карте _____

издате у МУП _____

Адреса становања (улица и број) _____

Место _____

Телефон _____

Потпис наручиоца _____

у Београду
Улица Васе Чарapiића 22, тел/факс: 011 21 84 925
Радно време

од 9 до 20 часова, суботом од 9 до 15 часова

Официрска сабља и парадни бодежи кроз време и свечаности

Status Stil

ОБЕЗБЕДИТЕ ЗА СЕБЕ И ПОТОМКЕ ОФИЦИРСКУ САБЉУ!

Сабља је документ вашег часне професије и подсећа потомке да сте постојали у једној епохи и бавили професијом коју је требало заслужити, одслужити и необичастити.

Кажу, живећи производимо успомене, а колико брзо живимо толико брзо их и бришемо ...

**ОФИЦИРСКОМ САБЉОМ
и ПАРАДНИМ БОДЕЖИМА**
уједините себе са својом професијом у породично наслеђе.

Парадни бодежи

- коинени
- ваздухопловни
- морнарички

НАРУЏБЕНИЦА

Овим неопозиво наручујем – стандардну • посребрену • позлаћену сабљу
– парадни бодаж (заокружити)

Име и презиме: _____

Адреса наручиоца: _____

ЈМБГ _____

Телефон: _____

Попуните наруџбеницу и пошаљите на адресу:
„Статус Stil“, 11080 Земун, Ул. Градски парк 2

Тел: 011/316-24-88.

011/377-15-22.

060/676-88-01

Web: www.statusstil.com

E-mail: office@statusstil.com

САБЉЕ: 25 МЕСЕЧНИХ РАТА

СТАНДАРДНА.....МЕСЕЧНА РАТА- 3.400 ДИН.

ПОСРЕБРЕНА..... МЕСЕЧНА РАТА - 3.600 ДИН.

ПОЗЛАЋЕНА..... МЕСЕЧНА РАТА - 3.800 ДИН.

БОДЕЖИ: 20 МЕСЕЧНИХ РАТА

ПОСРЕБРЕН.....МЕСЕЧНА РАТА – 2.460 ДИН.

ПОЗЛАЋЕН.....МЕСЕЧНА РАТА – 2.880 ДИН.

ВЕЛИКЕ БИТКЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Пре 70 година utihnulo je oružje posle najvećeg ratnog pira i svet se okrenuo obnovi i novoj, verovalo se, boljoj budućnosti. Drugi svetски rat ostavio je duboke ožiljke na život ratnih generacija, utičući još dugo na njihov начин живота. Najveća kataklizma u istoriji ljudske civilizacije trajala je šest godina i obuhvatila više od tri četvrtine човечанства, односно 2,1 милијарду људи. Број земаља учесница износио је 61, а оних на чијој територији су се одвијала борбена дејства било је четрдесет. Величина територије, обухваћена ратним дејствима, износила је 30 милиона квадратних километара, односно 26 одсто светске површине. Број мобилисаних у оружане снаге премашио је 110 милиона људи, погинуло је између 50 и 60 милиона, а рањено је 35 милиона војника и цивила.

УВОД У РАТ

Зарађене стране у рат су ушле са различитим концепцијама. Француска је претпостављала одбрану с ослонцем на утврђену Мажино линију. Све до капитулације 1940. године преовладавао је конзервативни приступ извођењу операција – ватра је имала предност над маневром, одбрана пред нападом, а тактичка сигурност пред ризиком. Велика Британија ушла је у рат недовољно припремљена с умереном дефанзивном доктрином чији је једини циљ био очување и одбрана империје. До почетка рата британски РАФ преферирао је офанзивну доктрину одвраћања, у којој су преовлађивали бомбардери и противваздухопловна одбрана, док је ловачка авијација била запостављена. Тека 1939. године усвојен је концепт комбинованог система британске ПВО, сачињеног од ловачке авијације, ПА топова, рефлектора и балона. Највећи искорак направљен је увођењем радара, којим је ПВО обједињена. Иако је највећа финансијска средства улагала у ратну морнарицу, Британија није препознала значај и улогу носача авиона, ради чега је претрпела озбиљне губитке на Далеком истоку.

Немачка је у рат ушла најбоље припремљена. Немци су противнике изненадили новом доктрином – блицкригом, усклађеним дејством оклопно-механизованих снага и ваздухопловства. Концепт су карактерисали дубоки продори тенковских клинова у одбрану противника, опкољавање, одсецање и уништење великих војних групација противника. Нападом на СССР Немци су се суочили с тоталним ратом, а неуспех у московској операцији ставио је тачку на њихову доктрину. После пораза код Стаљинграда и Курска, дефинитивно је изгубљена стратегијска иницијатива и Немци су до краја рата приморани на извођење одбрамбених и дефанзивних акција.

Слично Немцима, Јапан је у рат ушао с искусном и припремљеном армијом, која је борбена искуства

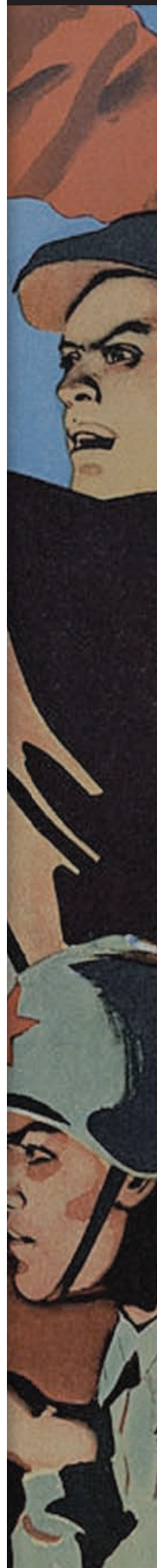

стекла у време рата с Кином. Акцентат је ставио на бескомпромисна офанзивна дејства, изненађења, брз маневар, фанатизам и велику окрутност према заробљеницима и цивилном становништву. Они су први схватили значај и улогу носача авиона, па су после Перл Харбора завладали огромним Пацифичким пространством. Ваздухопловство је било технички развијено (авион *зеро*), док су најслабију карику чиниле оклопне јединице.

У својој међуратној стратегији САД су се, више или мање, оградиле од европских проблема. У војном погледу тежиште су имали на развоју ратне морнарице, док су ваздухопловство и посебно копнену војску потпуно запоставили. После јапанског напада на Перл Харбор, САД су у погон ставиле све своје индустријске капацитете, брзо успоставивши равнотежу и потпуну техничку превласт. Нагло су ојачали стратешко ваздухопловство и ловачку авијацију, а, посебно, морнаричку компоненту. Изграђен је велики број носача авиона, десантних бродова, разарача и крстарица, а оформљена је и морнаричко-десантна пешадија. На крају рата било је више од пола милиона marinaца. Коначно, у највећој тајности произвели су атомску бомбу, коју су бацили на Хирошиму и Нагасаки.

Велику енигму пре напада Немаца представљао је СССР и његова Црвена армија. Рат са Финском показао је да је Црвена армија била слаба и без праве борбене вредности. За време маршала Тухачевског Совјети су у стратегију уградиле многе елементе, сличне немачком блицкригу. Велика чистка руководећег војног кадра променила је и стратегију – расформирани су крупни тенковски састави, а тенкови су постали оружје за подршку пешадије. Напад Немаца показао је све слабости Црвене армије – техника, тактика, стратегија и командовање потпуно су заказали и Црвена армија је била принуђена на вођење дефанзивних операција. Сарадња између тенкова, артиљерије и ваздухопловства практично није ни постојала, па је све до Стаљинграда основни носилац борбе био човек, што је за последицу имало велике жртве и губитак читавих армија. Од Стаљинграда и Курска совјетска доктрина попримила је изразито офанзивни карактер, темељећи се на бројчаној надмоћности и квалитету наоружања, посебно тенкова Т-34, ракетних оруђа и артиљерије.

У Другом светском рату вођено је на десетине хиљада битака, али је само неколико њих имало преломни значај за даље вођење рата. ■

БИТКА ЗА Б

За десет месеци Другог светског рата Хитлерова ратна машина покорила је Пољску, Француску, Белгију, Холандију, Данску и Норвешку и избила на канал Ламанш. Слободној Великој Британији Хитлер је понудио уговор о ненападању. Кабинет премијера Черчила понуду је глатко одбио, што је вођу Трећег рајха разбеснело, па је наредио инвазију острва – 16. јула 1940. издао је Директиву бр. 16 за спровођење операције „Морски лав”, односно инвазију на Британију. Главни терет требало је да поднесе авијација *Луфтвафе*.

После повлачења с европског копна Британија је предузела низ мера за одбрану од напада из ваздуха и искрцавања с мора. Убрзана је производња ловачких авиона и средстава противваздушне одбране, обављана је организација, попуна и обука јединица, а територија земље подељена је на четири ваздушне зоне, с тежиштем на одбрани југоисточне Енглеске. РАФ је добио задатак да штити острва и територијалне воде, напада немачке поморске снаге, инвазиона пристаништа, десантне конвоје, поморске базе, бродоградилшта, аеродроме и поморске комуникације. Тежишни задатак био је одбрана метрополе. Почетком августа 1940. године РАФ је имао 108 сквадрона (Ловачка команда 57 са 704 авиона, од којих 620 *сџиџфајер* и *харикен*, Бомбардерска команда 35 са 20 тешких и 15 средње лаких бомбардера *хампден*, *велингтон* и *вајтлоу*), а Обалска команда 19 сквадрона. Дуж обале било је размештено 38 радарских и 1.200 визуелних осматрачких станица, а за заштиту од напада с малих висина државна територија подељена је на четири балонске зоне. Команда противваздушне артиљерије имала је у свом саставу седам противавионских дивизија. Битка је могла да почне.

ПОЧЕТАК НАЈВЕЋЕ ВАЗДУШНЕ БИТКЕ

До почетка битке за Велику Британију, немачко ваздухопловство дејствовало је искључиво на европском копну, па је припремна фаза искоришћена за стицање искуства у нападима на циљеве на води – британске конвоје и флоту, постројења у обалским водама и пливачкој унутрашњости и за полагање мина испред британских лука. Крајем те етапе Немци су дању и ноћу са слабијим снагама нападали циљеве у Шкотској, источној, јужној и западној Енглеској.

Права битка за Велику Британију распламсала се у првој етапи, у којој су Немци поставили задатак да се уништи британски РАФ. Одвијала се у две фазе – првој (8–18. август) и другој (19. август – 5. септембар). Прва фаза предвиђала је ударе по британској ловачкој авијацији, аеродромима, конвојима бродова и обалским објектима у зони Ламанша. Први снажан напад с 485 бомбардера и 1.000

РИТАНИЈУ

ловаца на 11 аеродрома, више радарских станица и лучких постројења на југу и југоисточној обали Велике Британије извршен је 13. августа. Два дана касније уследио је нови напад с 520 бомбардера и 2.170 ловаца на аеродроме у унутрашњости, а затим и жестоки напади од 16. до 18. августа. Немци су изгубили 376 авиона, а Британци 213.

Деветнаестог августа почела је друга фаза у којој Немци преносе тежиште напада на аеродроме и мењају тактику дејства обезбеђујући бомбардере већим снагама ловачке авијације. Први жестоки напади уследили су 24. августа. Дневно је у њима учествовало и до 1.000 авиона. Одговор РАФ-а био је за Немце изненађујући – 25. на 26. август извршен је бомбардерски напад на Берлин. То је Хитлера разбеснело па је наредио да се жестоко нападне британски индустријски објекти, посебно фабрике авиона и главни аеродроми. До краја августа Немци су извршили 691 напад, од којих 35 великим снагама, изгубивши 372 авиона, а Британци 227. Мислећи да су британској ловачкој авијацији нанели тешке губитке и да су стекли превласт у ваздуху, 5. септембра престали су да нападају аеродроме, чиме је окончана прва етапа битке. Британски авиони Бомбардерске команде извршили су више напада на аеродроме окупираних земаља на западу Европе, а посебно успешан изведен је 12/13. август, када су нападнуте инсталације на каналу Дортмунд–Емс.

ПРВИ НЕУСПЕХ НЕМАЦА

Уверени да су нанели тежак пораз британској ловачкој авијацији, Немци су одлучили да почну другу етапу битке за Велику Британију, која је требало да оствари пре-

власт у ваздуху и обезбеди успешно остварење операције. Планом су била предвиђена масовна бомбардовања ради уништења британске привреде, комуникација и, пре свега, сламање воље становништва за пружањем отпора. Као у претходној, и у овој етапи планиране су три фазе – прва (6. септембар – 5. октобар), друга (6–31. октобар) и трећа (31. октобар 1940 – 10. мај 1941).

Реализација прве фазе почела је 6. септембра великим ноћним нападима на Лондон с 372 бомбардера и 842 ловца. Огромни пожари, изазвани нападом, Немцима су послужили као светлосни оријентир за следећи напад ноћу 7/8. септембра. Бесомучни напади и обавештајни подаци Британаца створили су утисак да непосредно предстоји инвазија, ради чега су пружили још снажнији отпор свим расположивим снагама. У периоду од 16. до 19. септембра, осим напада на Лондон и аеродроме, Немци с мањим снагама нападају и градове Бристол и Ливерпул. Последњи велики напади на Лондон извршени су 27. и 30. септембра. У тој фази на Лондон је извршено 30 великих дневних напада, при којима су Немци изгубили 12 одсто инвазионе флоте, па је немачки притисак осетно ослабио. Велики број историчара ову фазу битке за Велику Британију сматра одлучујућом.

Британски премијер Винстон Черчил записао је у мемоарима: „У периоду од 24. августа до 6. септембра ситуација се окренула на нашу штету. Немци су у току тих пресудних дана стално нападали моћним формацијама аеродроме у јужној и југоисточној Енглеској. Имали су циљ да разбију ловачку одбрану главног града, нестрпиви да га нападне. То је била пресудна фаза, борба на живот и смрт двају ваздухопловства. Врхунац борбе одиграо се 15. септембра. Немачки *Луфтвафе* је тог дана, после два тешка напада 14. септембра, извршио свој највећи концентрисани дневни напад на Лондон. То је била једна од пресудних битака рата. Немачки авиони долазили су у таласима. Небо се црнело од авиона. Судбоносна битка трајала је око једног сата и може се сматрати прекретницом битке за Британију. Немци су у њој изгубили 183 авиона, а ми испод четрдесет.”

Черчил

БРИТАНСКО ИЗЕНАЂЕЊЕ

Иако су у жестокој бици с Немцима британски пилоти показали невиђено херојство, основу успешне одбране чинио је систем ваздухопловног маршала Хју Давнинга, команданта РАФ-а, који је укључивао двосмерну радио-комуникацију, осматрачке тачке, логистичке центре и, пре свега, употребу радара, који је одиграо кључну улогу у раном откривању полетања немачких авиона с аеродрома на територијама окупираних земаља, првенствено француских. Радар је, заправо, био британско изненађење за Немце.

У другој фази, услед великих губитака при дневним нападима, Немци Лондон бомбардерима нападају ноћу, уз истовремене дневне нападе ловачко-бомбардерске авијације. Прве три седмице октобра Лондон сукцесивно нападају ловачко-бомбардерска и бомбардерска авијација. Један од снажнијих напада на Лондон извршен је 15/16. октобра с 485 бомбардера из два налета, када је бачено 300 тона разорних и 70.000 запаљивих бомби. У периоду од 27. до 30. октобра у дневним нападима на Лондон и друге циљеве учествовао је 791 бомбардер и 981 ловац, а у ноћним 1.018 бомбардера. Од укупно 783 напада у том периоду, на Лондон су извршена 33, при чему је погинуло 14.280, а рањено 20.235 грађана и порушено неколико хиљада кућа. Крајем октобра РАФ је остварио превласт у ваздуху, ради чега су Немци одустали од инвазије на острво до пролећа 1941. године.

Трећа фаза ваздухопловне битке за Британију обухватила је изнуравајуће нападе на Лондон, главна пристаништа и индустријске центре. Посебно жесток напад извршен је 14/15. новембра с 437 бомбардера на Ковентри, када је за десет часова бачено 600 тона бомби, а град претворен у рушевине. И ноћу 28/29. децембра извршен је терористички напад на пословни део Лондона, који је изазвао шест великих, 11 већих и 1.500 мањих пожара.

Почетком 1941. године Немци су наставили ноћне нападе на Лондон и друге британске градове, али су због појачане одбране претрпели знатне губитке. Увиђајући да не могу сломити Велику Британију, 6. фебруара 1941. Хитлер потписује Директиву бр. 23 о појачаној блокади острва, по којој тежиште преузима Ратна морнарица. Између 19. фебруара и 10. маја извршено је 48 напада на пристанишне градове, седам великих напада на Лондон и осам већих на градове у унутрашњости. Највећи резултат Немци су остварили нападом на луку Клајд, која је за дуже време онеспособљена. Последњи велики напад на Лондон извршен је 10/11. маја с 500 бомбардера. Тим нападом је без успеха завршена битка за Велику Британију и почело је пребацивање немачких снага на Исток, за рат против Совјетског Савеза.

У бици за Британију обе стране претрпеле су знатне губитке – Британци су имали 23.000 цивилних жртава и 32.000 рањених. Погинула су 544 члана посада авиона, а изгубљено је 1.547 авиона. С друге стране, Немци су изгубили 4.300 људи и 1.887 авиона.

Неуспехом операције „Морски лав“, Британија је постала главна европска тврђава и упориште за ослобођење окупиране Европе. ■

РАТ ЗА АТЛАНТИК

Рат за Атлантук је најдужи и најупорнији у историји поморског ратовања. Савезници су га добили концентрацијом напора на војном, политичком и економском пољу. У основи, био је решен 1943. године, када је најопаснији противник – подморница, била савладана. Победоносним исходом створен је један од основних предуслова за отварање другог фронта у западној Европи.

Одвјао се у четири фазе – првој (септембар 1939 – мај 1940), другој (јун 1940 – децембар 1941), трећој (јануар 1942 – мај 1943) и четвртој (јун 1943 – мај 1945). Чинили су га подморнички, крстарички и мински рат, а његов саставни део су и Арктички конвоји, којим су савезници снабдевали Совјетски Савез ратним материјалом. Вођен је на широком акваторију – од Северног и Баренцовог мора, преко канала Ламанша, Азорских, Канарских и Ферерских острва, до источних обала САД и Канаде.

ПОДМОРНИЧКИ РАТ

У рат за Атлантук зарађене стране ушле су са неједнаким снагама. Велика Британија располагала је снажном ратном (1,200.00 т) и трговачком (21,000.000 БРТ) флотом и погодним базама с упориштима. Немачка ратна морнарица није имала довољно снажну ратну флоту (свега 190.000 т) ни подесну организацијску основу, али је по броју подморница била равна Британцима. Растеређена бриге око заштите поморских комуникација, већи део ратне флоте могла је да употреби за офанзивна дејства.

Пред рат Немци су у Атлантук упутили 17 океанских подморница и џепне бојне бродове *Адмирал Граф Сџи* и *Дојчланд*. Одмах по отпочињању рата немачке подморнице почеле су борбена дејства, а прва жртва био је британски путнички брод *Аџена*, потопљен без упозорења 3. септембра 1939. године, чиме је означен и почетак прве фазе рата за Атлантук. Први већи успех немачке подморнице оствариле су 12. септембра потапањем британског носача авиона *Коуриц*, а затим је 14. септембра подморница У-47 у Скапа Флоу потопила бојни брод *Ројал Оук*. Крајем септембра немачки џепни бродови почели су крстарички рат, а почетком октобра у дејство је ступио и *Луфтвафе* полагањем магнетских мина у британским обалским водама и нападима на бродове. На немачке нападе Британци одго-

варају блокадом Немачке, док у заштиту поморског саобраћаја укључују и авионе Обалске команде.

Прва реакција САД на рат у Европи била је организовање Неутралне патроле, чији је задатак био да спречи вођење ратних операција у западном Атлантук. Ради заштите саобраћаја у северном Атлантук САД окупирају Гренланд, а Британија Исланд и Ферерска острва. У првој фази подморничког рата Немци су остварили скромне резултате – просечно би месечно потопили нешто преко 100.000 БРТ, уз губитак две до три подморнице. У овој фази тактика напада немачких подморница састојала се у појединачним нападима у близини противникових обала и на отвореном мору на споре конвоје, односно на заостале транспортне бродове. Напади су углавном били торпедни површински и ноћни.

После неуспеха у бици за Британију, Хитлер је водећу улогу у борби против Велике Британије препустио морнарици, стављајући јој у задатак да појача нападе на британске саобраћајне комуникације, док је *Луфтвафе* наложено

да напада поморске луке и бродоградилшта. Британци су на тај потез Немаца одговорили доношењем директиве „Битка за Атлантук“, у којој су у 13 тачака набројани непосредни задаци за одбрану комуникација на Атлантику, судбоносних за опстанак Велике Британије.

Четири дана после јапанског напада на Перл Харбор, Немачка је објавила рат САД, а половином јануара појавиле су се њене подморнице и у америчким водама. Већ у фебруару Немци су потопили преко 400.000 БРТ, а у јуну и рекордних 650.000 БРТ. Крупни успеси постигнути су захваљујући великом броју подморница (преко 300). Све до новембра месечни просек потопљене тонаже у Атлантику није се спуштао испод 500.000 БРТ. У међувремену, савезници су предузели низ мера (усавршени подводни електрични локатор и радар, повећање броја ескортних бродова, повећање акционог радијуса дејства авијације, увођење ескортних носача авиона, офанзива против подморница у Бискајском заливу) за борбу против немачких подморница. Август 1943. формирана је група за гоњење и уни-

штавање подморница и успеси нису изостали – потопљено је 40 немачких подморница.

Последња, четврта фаза рата на Атлантику почела је одлуком Немаца да због великих губитака повуку подморнице са конвојских рута у северном Атлантику. У међувремену, Немци грозничаво раде на побољшању постојећих и изградњи нових подморница (Тип-21) са великом подводном брзином коју ПЕЛ не би могао да открије, наоружаних новим акустичним торпедима Т-5. Прве подморнице новог типа испловиле су у Атлантук јануара 1945. године. И савезници су убрзано радили на новим борбеним средствима. За осујећење дејства акустичних торпеда опремили су бродове који су за собом вукли бове које су стварале велику буку, а за уништење подморница развили су систем „јеж“, снап од 24 дубинске бомбе са новим детонаторима.

После савезничког искрцавања у Нормандији и освајањем база на југу и западу Европе нанет је тежак ударац немачком подморничком рату за Атлантук. Немци се тада оријентишу још само на дејства у британским обалским водама, али су услед појачане одбране изгубили 29 подморница, ради чега ужурбано прелазе на изградњу цепних подморница (око 1.000), у првом реду намењених за одбрану своје обале. Неколико дана пре потписивања капитулације, адмирал Дениц наредио је да подморнице обуставе борбена дејства и да се врате у базе. Од 369 подморница 156 се предало, 221 су уништили савезници, а две су пребегле у јужноамеричке луке. Рат за Атлантук је завршен. У њему су Немци потопили 23 милиона БРТ савезничког и неутралног трговачког бродовља, изгубили 2.452 разних бродова, од којих 785 подморница и више од 30.000 људи.

АРКТИЧКИ КОНВОЈИ

Саставни део рата за Атлантук чине Арктички конвоји, којим су савезници најкраћим путем (северни Арктик, Исланд, Баренцово и Бело море) снабдевали Совјетски Савез ратним материјалом. Пут до совјетских лука Мурманск и Архангелск трајао је 10, односно 12 дана. Конвоји су изазивали највећа напрезања људи и материјала због сталне изложености нападима немачке авијације и подморница, врло тешких хидрометеоролошких услова (тешко море), ледених санти, снега, магле и велике хладноће.

Арктички конвоји почели су да плове августа 1941. године. Образовани су у Рејкјавику и фјорду Хвал на Исланду, а у одласку су добијали ознаку RQ и одговарајући број, а у повратку QR и број. За њихово непосредно осигурање обично су одређиване лаке крстарице, разарачи и корвете, а за посредно бојни бродови и носачи авиона. У почетку Немци нису одвајали посебне снаге за напад на конвоје, па је од 110 транспортних и 74 ратна брода, који су 1941. године упућени у СССР, изгубљен само један транспортни брод.

Очекујући савезнички десант на Норвешку Немци су у пролеће 1942. године прикупили у Норвешкој главнину површинске флоте, 14 подморница и око 500 авиона. Први напад немачких поморских снага на конвоје PQ 12 (15 бродова) и QR 8 (20 бродова) извршен је 1. марта 1942. године.

Због лошег времена и слабе видљивости потопљен је само један заостали брод из конвоја PQ 12. До краја јула 1942. у правцу СССР-а упућена су 84 брода са 522.000 т терета, од којих су на циљ стигла 44. Величину и жестину борбе која се одвијала у водама Арктика најбоље илуструје судбина конвоја RQ 17, који се састојао од 33 трговачка брода, једног танкера и три брода за спасавање. Конвој који је испловио 27. јуна из фјорда Хвал носећи 188.000 т терета, немачка авијација открила је 1. јула. Узастопним нападима Луфтвафеа и подморница од 2. до 5. јула потопљена су 24 брода, на циљ је стигло 13, а пропало је 123.000 т материјала, ради чега је одлучено да се у време трајања поларних дана (до септембра) обустави даље упућивање конвоја.

Арктички конвоји обновљени су септембра 1942. године, када је испловио најјаче наоружан и заштићен конвој RQ 18 од 40 бродова. У жестоким нападима Немци су потопили 13 бродова. Средином децембра 1942, конвоји су полазили из Лок Ива у Шкотској, под ознаком

JW, а враћали су се под ознаком RA. Од априла 1943, с наступом поларног дана, конвоји су поново обустављени и обновљени су тек у новембру. Немци су 1944. појачали подморничке нападе али су због бољег осигурања конвоја имали мало успеха. Од маја до августа, због поларног дана и припрема за операцију *Оверлорд*, конвоји су поново укинати. Последња четири месеца 1944, од укупно 215 бродова потопљена су само три, па су се Немци у 1945. ограничили само још на нападе подморница пред улазом у совјетске луке и то са slabим резултатима.

За све време рата у Европи, за СССР је пловило 40 конвоја са 811 бродова, а из СССР 37 конвоја са 715 бродова. Изгубљено је 97 бродова. Укупно је упућено 3,900.817 т терета, од чега је на циљ стигло око 3,700.000 тона. Британци су изгубили две крстарице, шест разарача, једну подморницу и већи број мањих бродова и авиона, а Немци су поред већег броја мањих бродова, подморница, разарача и авиона, изгубили бојне бродове Бизмарк, Шарнхорст и Тирпиц. ■

ТАКТИКА

За време рата на Атлантику Немци су више пута мењали тактику напада подморницама. У првој фази тактика се састојала од дневних појединачних напада у близини противникове обале. Затим се прешло на ноћне површинске торпедне нападе. У јесен 1940. примењује се тактика групних напада, односно тактика чопора. Чопор је уобичајено имао од 5 до 8 подморница, каткад 20–25, а у нападу је учествовало више чопора са чак до 50 подморница. Од септембра 1943. Немци поново примењују тактику подводних напада, с том разликом што поред појединачног примењују и групне нападе. У то време тактика Немаца је да се прво нападну ратни бродови у пратњи конвоја, а затим и трговачки бродови у конвојима. Након увођења шноркла (цев за довод ваздуха), од маја 1944. до краја рата подморнице поново прелазе на подводне нападе уз обалу противника.

БИТКА ЗА МОСКВУ

Ако је битка за Британију била први неуспех немачке ратне машинерије, онда је битка за Москву означила њен први пораз. Битка за Москву почела је 30. септембра, а завршена је 4. децембра 1941. године. За њу су Немци ангажовали око милион војника, 10.400 топова и минобацача, 1.000 тенкова и око 1.000 авиона. Немци су успели да дођу до 25 километара од Москве, а онда је, 5. децембра, почела совјетска контраофанзива.

После неуспелог покушаја инвазије на Велику Британију, Хитлер се окренуо припремама за рат на истоку. Директиву број 21 (план *Барбароса*) за напад на Совјетски Савез Хитлер је потписао 18. децембра 1940, а командујућим генералима саопштио ју је 9. јануара 1941. године. Примарни задатак немачке војске је уништење Црвене армије, ради чега су формиране три групе армија – Север, Центар и Југ. За рат је било спремно 208 дивизија и три ваздухопловне армије са преко пет милиона људи.

У 3 сата и 15 минута 22. јуна 1941. године, на фронту од Балтика до Црног мора немачка артиљерија отворила је ураганску ватру на совјетска гранична утврђења, а авијација је бомбардовала аеродроме, комуникације и градове. Око 4 сата у напад су кренуле главне немачке снаге – 99 немачких дивизија (од којих 14 тенковских и 10 моторизованих) и 10 румунских армија, као и девет румунских и четири мађарске бригаде. Пет и по милиона војника рас-

полагало је са око 2.800 тенкова, 48.000 топова и минобацача, 4.950 авиона. Ове снаге требало је да извојују муњевиту победу над Совјетским Савезом. Почела је олуја – реализација плана *Барбароса*, рат против Совјетског Савеза.

Према том плану офанзива немачких снага требало је да се развија у три главна правца – према Лењинграду (група армија Север), Москви (група армија Центар) и Кијеву (група армија Југ). Тежишни задатак добила је група армија Центар састава 9. и 4. армија, 3. и 2. оклопна група. Укупно 52 дивизије подржане 2. ваздушном флотом са 1.680 авиона. Групом је командовао фелдмаршал Фон Бок.

Хитлер је већ 6. септембра потписао директиву број 35, у којој је главни акценат стављен на „одлучујућу операцију на московском правцу”. По тој директиви, група армија Центар требало је крајем септембра да организује офанзиву и уништи противника који се налазио источно од Смоленска, да изврши двоструко опкољавање у општем правцу према Вјазми уз ангажовање моћних тенковских снага концентрисаних на крилима, ради чега је ојачана 4. оклопном групом из групе армије Север и 2. армијом из групе армија Југ. Ова офанзива, која ће се одвијати у октобру и новембру 1941. ради освајања Москве пре зиме, добила је шифровани назив *Тајфун*. Њен главни циљ предвиђао је да се уништавајућим ударима разбију совјетске трупе на московском правцу и да се тенковским групацијама опко-

ВЕЛИКЕ БИТКЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

ли совјетска војска западно од Москве у рејону Вјазме и Брјанска. За операцију група армије Центар располагала је са 78 дивизија, од којих 14 оклопних и осам моторизованих, са око милион војника, 14.500 топова и минобацача, 1.000 тенкова и око 1.600 авиона. Немцима се очигледно журило да што пре гусеницама својих тенкова протутњају Црвеним тргом.

За Совјете, немачка офанзива дошла је у најтеже време: у Кијевској бици група армија Југ опколила је четири совјетске армије заробивши 235.000 војника. Група армија Север обухватила је с југа Лењинград, пресекавши му копнену везу с осталим деловима Совјетског Савеза. Према совјетском плану, предвиђено је да главне снаге бране правац Смоленск–Вјазма–Москва, а помоћне правац Брјанск–Тула–Москва. Према том плану Западни фронт (пет армија са 29 дивизија и пет бригада) брани правце ка Ржев и Вјазми, Резервни фронт (са две армије и у садејству са још четири армије) организује одбрану иза Западног фронта, док Брјански фронт (три армије) штити правце од Орела и Брјанска ка Тули. Моћним снагама групе армија Центар совјетска команда могла је да супротстави мање снаге и борбену технику – око 850.000 војника, 545 авиона, 780

тенкова и око 6.000 топова и минобацача. Ставка није имала резерве.

Припремајући се за одбрану Совјети су још у јулу, на 200 км западно од Москве, почели да изграђују Вјазамски одбрамбени појас од три положаја по дубини и пет утврђених рејона, а на 100 км западно од Москве, Можјајски појас са три положаја по дубини и четири утврђена рејона. До почетка офанзиве на већини положаја завршено је 40–60 одсто инжињеријских радова (ископани уски и дубоки стрељачки ровови, постављене препреке и противоклопни ровови делимично под водом и са шиљатим гвозденим и дрвеним клиновима на дну). Јединице на Можјајској линији биле су кадре да одбију нападе само противникове претходнице, али не и главнину његових трупа. Напори Државног комитета одбране били су усмерени не само на стварање дубоко ешелониране одбране и поуздане заштите Москве од ваздушних напада, већ и на убрзано формирање и припрему стратешких резерви. Организоване су и нове војне јединице на Уралу, средњој Азији и Поволожју и на југу земље. У првој половини августа Резервни и Западни фронт појачани су дивизијама које су се до тада налазиле на Можјајској линији одбране, тако да су добровољачке

дивизије формиране за одбрану прилаза Москви борбено крштење имале на одбрамбеној линији Вјазме. Тек октобра, у жеку битке за Москву, Стаљин је одлучио да део далекоисточних трупа пребаци на европско бојиште.

МОСКВА ПОСТАЈЕ ВОЈНИ ЛОГОР

Последњих месеци 1941. године, у очекивању немачке офанзиве, у Москви је проглашено опсадно стање. Око два месеца хиљаде Московљана почело је да гради Можайску линију одбране. Свим путевима који су водили на запад, исток, југ и север кретала се непрегледна колона људи са лопатама, пијуцима и мотикама да гради одбрамбене објекте. Натопљени хладним јесењим кишима, замазани раскаљеном глином, они су неуморно копали траншеје, дубоке противтенковске ровове, укопавали у земљу бетонске поклопце бункера и склоништа, постављали непроходни ланац противтенковских преграда, стубова и „јежева“ и ограђивали бодљикавом жицом широке просторе подмосковских поља. Изнад њих су непрекидно надлетали месершмити изручујући бомбе и поливајући их оловом из митраљеских рафала, али су они стоички, упорно и непре-

кидно копали расквашену земљу. У првој половини новембра изграђено је 325 км тенковских и 256 км противпешадијских препрека, формирано 3.700 ватрених тачака, постављено око 37.000 „јежева“ и бројна минска поља. Готово пола милиона становника главног града свакодневно је радило на изградњи фортификацијских објеката за одбрану града и ближих прилаза. За евентуалне уличне борбе формирано је 169 борбених група. Град је практично личио на утврђени војни логор.

Први крај прве линије, која је опасивала главни град, достигала је дубину од четири до шест километара. Подизана је и друга одбрамбена линија у облику обруча око Москве, а грађена су и утврђења у самом граду. На тај начин испред противника створен је систем утврђења од осам до девет одбрамбених линија на фронту дугом 300–400 километара, и у дубини од 300 до 350 километара совјетске трупе заузеле су одбрамбене положаје само на дубини 50 до 70 километара. До почетка немачке офанзиве изградња одбрамбених линија није била завршена.

С ПАРАДЕ НА ФРОНТ

Поводом 24. годишњице Октобарске револуције, у жеку друге немачке офанзиве и тешких борби за Москву, совјетско руководство одлучило је да се 7. новембра одржи војна парада. Припреме и време одржавања параде држане су у највећој тајности. За команданта је одређен генерал П. А. Артемјев, командант Московског војног округа, а рапорт је требало да прими маршал Семјон Буђони.

Одређено је да парада почне у 8 сати, а већ у 5 сати ујутро почела је пристизати војска. После краћег Стаљиновог говора почео је свечани дефиле јединица. Црвеним тргом пролазили су питомци војних академија, моторизована пешадија, пешадијске јединице, батаљони морнара и одреди наоружаних радника. Дефиле су завршиле колоне тенкова. Парада је трајала нешто дуже од једног сата, а многе јединице директно са Црвеног трга одлазиле су право на фронт.

ПОЧИЊЕ ТАЈФУН

Прва офанзива на Москву почела је 30. септембра 1941. снажним ударом Гудеријанове 2. оклопне групе (15 дивизија, од којих 10 оклопних и моторизованих) на лево крило Брјанског фронта чија је одбрана лако пробијена. Већ 3. октобра заузет је Орел, па су Немци настојали да наставе напредовање магистралом Орел–Тула, али су у жестоким борбама код Мценска задржани неколико дана трпећи велике губитке, ради чега је успорено њихово напредовање ка Тули. Један немачки корпус успео је да се 6. октобра споји са 2. армијом у рејону Брјанска окруживши три совјетске армије, које су убрзо уништене.

Ујутро 2. октобра, после четрдесетоминутне ураганске артиљеријске припреме и напада авијације, против совјетског Западног и Резервног фронта у напад су кренуле немачке трупе групе армија Центар. На том сектору убачене су две трећине њених снага (две армије и две оклопне групе). Немачке трупе муњевито су се кретале напред, обухвативши главнину совјетских нага у рејону Вјазме. По цену великих губитака, Немци су 2. октобра напредовали 10–15 километара. Други удар Немци су нанели против левог крила Резервног фронта. За Западни фронт и две

армије Резервног фронта настала је изузетно тешка ситуација – претило је опкољавање. То се и догодило 6. октобра – опкољене су четири совјетске армије око Вјазме. Истовремено, одбрана Брјанског фронта пробијена је на три места а настављени су и дубоки подори немачких тенковских групација, стварајући опасност од непосредног продора Немаца у Москву.

Генерал Франц Халдер, начелник немачког генералштаба копнене војске, 10. октобра забележио је у свој ратни дневник: „105. дан рата. Операција *Тајфун* развија се готово класично. Оклопне групе муњевито су се пробиле кроз противничку одбрану... Противник и даље држи ненападнуте секторе фронта, због чега предстоји у перспективи њихово дубоко опкољавање и уништење.”

У борбама које по жестини тешко да имају премца, совјетске трупе успеле су средином октобра да неколико дана задрже армије групе Центар, али су под ударима надмоћнијег непријатеља биле приморане на даље повлачење. Тек уз натчовечанске напоре немачке трупе заустављене су на линији Волшког језера, источно од Волоколама и на југозападним прилазима Москве – у рејону Туле. Совјети су попунили Западни фронт свежим трупама из

резерви и са других фронта, па су, најпре успорили продор Немаца, а затим и зауставили његов напад, стварајући компактни одбрамбени фронт. Операција *Тајфун* била је укроћена.

До новембра немачке трупе напредовале су 200 до 250 километара, али нису успеле да остваре предвиђене циљеве, првенствено због све већег отпора совјетских трупа, а затим и због замора јединица, великих губитака (135.000 људи), истрошености технике, тешкоћа у снабдевању и временских непогода. Почетком новембра прва офанзива на Москву је обустављена.

ПОТОПИТИ ГРАД

Пред почетак друге немачке офанзиве на Москву, у касну новембарску јесен, ујутро 13. новембра, у белоруском градићу Орши одржано је хитно саветовање немачке Врховне команде и команданата армија. Хитлер је својим генералима кратко рекао: „Москва се мора заузети, а након тога ишчезнути са земље“. Затим је наставио: „Тамо где се данас налази Москва треба да настане море које ће заувек сакрити од цивилизованог света престоницу руског народа. Москва се најпре мора разорити, а затим потопити водом из Волошког језера. Све мора отићи на дно.“ Завршивши свој монолог Хитлер се обратио генералима гледајући их право у очи: „Шта мислите?“

На састанку у Орши утврђене су основе плана за другу офанзиву. Идеја је била да јаке оклопне снаге концентрично надиру са северозапада и југоистока и споје се источно од Москве, а остале да са запада фронтално потискују и за себе везују совјетске снаге. За офанзиву је концентрисана 51 дивизија (31 пешадијских, 13 оклопних и седам моторизованих) 1.500 тенкова, 3.700 топова и минобацача и 1.000 авиона. Снажним ударима 3. оклопне групе са око 300 тенкова, Немци су 15. новембра, нападом на положаје совјетске 30. армије Калињинског фронта започели другу офанзиву на Москву. Слаба одбрана брзо је пробијена. После жестоких борби, 24. новембра Немци су заузели град Клин, а 28. новембра њихови предњи делови прешли су канал Москва–Волга. До 3. децембра снажним противударом совјетских снага Немци су одбачени са канала и присиљени да пређу у одбрану.

Ангажујући 400 тенкова, 4. оклопна група прешла је у жесток напад у рејону Волоколамска. Прилазе Москви бранила је 16. Армија, у чијем саставу је била 316. дивизија генерала И. Панфилова. О жестини борби вођених 16. и 18. новембра маршал Жуков записао је: „Борбе су за нас биле тешке. непријатељ се није обазирао на губитке већ је нападао главом без обзира, настојећи да се по сваку цену пробије до Москве својим тенковским клиновима. Нарочито кржаве и жестоке борбе вођене су у Волоколамској области. Прво је у правцу железничке пруге кренуло 150 немачких аутоматичара. Пуштујући их да приђу на 150 метара, браниоци су отворили ватру убивши 70 аутоматичара, док су се остали повукли. Након неког времена Немци су поново кренули у напад са 20 тенкова. Окршај је тра-

јао четири сата. Ручним гранатама, флашама са запаљивом смесом и противтенковским оруђима уништено је 14 тенкова, а преостали су се повукли. Око поднева, под заштитом димне завесе, према рововима обрушило се 30 тенкова из другог ешелона. Борба се водила са још већом жестином. Муниција је била на измаку, када је челни тенк дошао на само десет метара од рова из кога је искочио „панфиловац“ Василиј Кличков са свежњем ручних противтенковских граната. Одјекнула је снажна експлозија. Преостали немачки тенкови су стали. Нису успели да се пробију.“

Немци, међутим, нису одустајали од напада, па су после тешких борби 25. новембра заузели Истри и Солчегорск, ради чега је порасла опасност за Москву. Уочивши опасност Совјети су одмах реаговали – упутили су свеже снаге, настојећи да по сваку цену зауставе Немце. Четврта оклопна група заузела је 2. децембра Красну Пољану, доспевши на само 25 километара од Москве. Сутрадан, совјетске снаге извршиле су снажан контраудар, одбациле Немце наневши им осетне губитке, ради чега су били присиљени да 5. децембра пређу у одбрану.

На правцу Туле немачка друга оклопна армија генерала Гудеријана у напад је прешла 18. новембра. После тешких и исцрпљујућих борби Гудеријанове снаге успеле су да 21. новембра заузму Стаљиногорск, а 26. новембра пресеку железничку пругу и друм Тула – Москва. До 30. новембра трајале су жестоке борбе у рејону Кашира.

У центру, немачка 4. армија кренула је у напад 30. новембра, с тежиштем на правцу Наро Фоминск – Москва. После вишедневних борби њени предњи делови дошли су на 40 км од Москве, где су 3/4. децембра заустављени противударом совјетских снага и одбачени на полазне положаје.

Тако је група армија Центар, због све јачег отпора совјетских снага, великих губитака у људству и материјалу, мањкању резерви, лоших временских прилика и неприпремљености за зимско ратовање, запала у тешку ситуацију и доспела на праг свог првог пораза, ради чега је Хитлер директивом број 39 од 8. децембра одобрио да се прекине офанзива и наредио да трупе на достигнутој линији пређу у одбрану. После преласка у одбрану група армија Центар била је развучена на 1.000 километара фронта оставши без резерви.

Одбрамбено раздобље битке за Москву је завршено, а намера Немаца да заузму главни град коначно је пропала. На операцију *Тајфун*, у којој су Немци само у другој офанзиви имали 155.000 погинулих и рањених војника, изгубивши 800 тенкова, око 300 топова и приближно 1.500 авиона, стављена је тачка.

После совјетске контраофанзиве (5. децембар 1941 – почетак јануара 1942), немачка доктрина муњевитог рата доживела је коначни крах. Бесан због неуспеха Хитлер је сменио команданта копнене војске, команданте све три групе армија и још 35 генерала, а сам је преузео команду над копненом војском. ■

ПАКАО СТАЉИНГРАДА

Стаљинградска битка била је једна од највећих и најзначајнијих битка Другог светског рата. Одвијала се на огромном простору од сто хиљада километара квадратних, а трајала је од 23. јула 1942. до 2. фебруара 1943. године. У њој је учествовало два милиона војника са 22.000 топова и минобацача, око 2.000 тенкова и око 2.000 авиона.

После неуспеха у московској операцији стратегијска концепција Немаца није промењена – тежиште рата у 1942. години треба да буде на Истоку. План летње офанзиве Немци су први пут разматрали 28. марта да би већ сутрадан Хитлер потписао директиву број 41 – план другог муњеви-тог рата против Совјетског Савеза, односно операцију Блау, која је имала војни (преузимање стратегијске иницијативе и ликвидација целокупних совјетских трупа на југу) и привредни циљ (заузимање нафтоносних рејона Кавказа и овладавање богатим пољопривредним рејонима средњег и доњег Дона и Кубана). Према том плану група армија Југ, са коалиционим партнерима – Италијом, Мађарском и Румунијом – добијени задатак требало је да изврши у четири етапе: у првој да заузме Вороњеж, у другој да уништи совјетске снаге у великом луку Дона, у трећој да избије на Волгу у рејону Стаљинграда и у четвртој да овлада Кавказом.

За извршење задатка група армија Југ подељена је на групу армија А и групу армија Б. Операција Блау почела је 28. јуна. Хитлер је наредио групи армија А да надире ка Кавказу, а групи армија Б да главним снагама заузме Вороњеж и избије на десну обалу Дона и да у садејству са 6. армијом Фон Паулуса, ојачаном 4. оклопном армијом, заузме Стаљинград. Обе групе армија подржавала је 4. ваздушна флота са 1.300 авиона.

Стаљинградска битка почела је 23. јула пробојем фронта 62. совјетске армије. Припремајући се за одбрану града (дужина 60 км, ширина 8 км), око 150.000 његових становника градило је три одбрамбена појаса: спољни, ширине око 500 км и дубине око 60 км; средњи, ширине око 150 км и дубине око 30 км и унутрашњи, ширине око 60 км и дубине око 20 километара. Цело подручје, које се спушта према Волги, испуњено је природним увалама, железничким насипима и усецима, чврстим бетонским зградама, великим силосима..., што је повољно утицало на организацију одбране. Ту су се налазили и велики објекти – Тракторска станица, фабрике Барикаде и Црвени октобар, велики силос са млином, железничке станице 1. и 2, затим узвишење Мамајев Курган. У граду је 25. августа проглашено ванредно стање.

Немачка Врховна команда наредила је 12. септембра да 6. армија, без обзира на жртве, заузме Стаљинград, а да 4. оклопна армија избије на Волгу јужно од града. Немци су у ранијим борбама заузели кључне објекте

за напад, продревши на три-четири километра од центра града.

После силовите артиљеријске припреме и уз ваздушну подршку Немци су 13. септембра кренули у силовит напад са две групе дивизија и око 350 тенкова, са задатком да избију на Волгу, овладају Мамајевим Курганом и заузму централно пристаниште. Почео је јуриш на Стаљинград. Крајем дана заузели су коту 126, Мамајев Курган и машинско-тракторску станицу. Следећи дан, 14. септембар, био је један од најкритичнијих дана за Црвену армију. У битку за град Немци су убацили неколико дивизија и више стотина тенкова и авиона концентришући ватру са више од хиљаду топова у жељи да совјетску одбрану пресеку на два дела. Посебно жестоке борбе вођене су у рејону Мамајевог Кургана, на обали реке Царице и у рејону железничке станице. Не обазирјући се на тешке губитке тврдоглаво су наваливали и као клин се урезали у град. Гинули су на стотине, али из резерве су стизали свежи таласи. Развила се жестока борба. Совјети су успешно одбијали нападе.

У ноћи 14/15. септембра прве руске трупе почеле су да форсирају Волгу под ураганском артиљеријском ватром Немаца. Скела за скелом, монитор за монитором, шлепови, чамци и сплавови пребацивали су војнике на десну обалу реке. На води је пловила упаљена нафта, а експлозије граната подизале су стубове воде. У граду је све горело.

Стаљин

Облаци дима и прашине нагризали су очи. Зграде су се рушиле, падали су зидови, ломило се гвожђе. Немачка авијација непрестано је бомбардовала узани појас обале, а топови и минобацачи преоравали су сваки педаљ земље. Горели су и небо и земља.

Ујутро 15. септембра Немци су кренули у жесток напад на два правца – ка железничкој станици и Мамајевом Кургану и насељима Мињино и Купоросноје. На десном крилу избили су на ивицу града. Сваку заузету зграду одмах су уређивали за кружну одбрану. Мање совјетске ударне групе су ноћу и пред зору нападале објекте које су Немци претходног дана освојили. Посебни тешки окршаји вођени су око железничке станице и насеља Мињино. Железничка станица је четири пута прелазила из руке у руку. Увече, није се знало ко је овладао Мамајевим Курганом, који је представљао кључ за доминацију Стаљинградом. Крваве борбе вођене су прса у прса бајонетима и ручним бомбама. Мамајев Курган потресале су авионске бомбе од једне тоне и гранате топова калибра 203 мм. У рано јутро Совјети су извршили жесток јуриш, муњевито напали и најзад освојили Мамајев Курган, који је све до јануара 1943. године био поприште смртоносних загрљаја две зарађене армије.

На јужној страни града налазио се огромни житни силос са млином. Око њега се 16. и 17. септембра развила драматична борба. Силос у целини, и поједини његови спратови и складишта прелазили су по неколико пута из руке у руку. Командант 35. гардијске пешадијске дивизије овако је описао борбу за силос: „Ситуација се променила. Прво смо се ми налазили на врху силоса, а Немци доле. Сада смо ми Немце истерали с доњих спратова, али су се они дочепали врха и сада се тамо воде борбе на живот и смрт.”

Ближио се крај септембра. Већ више недеља води се битка у граду. Немци су одлучили да заузму град и задаве Русију. Губици обеју страна брзо се попуњавају, доводе се нова појачања, све је у пламену и диму. Рушевине на све стране. Крајем септембра тежиште битке премешта се из центра града према индустријском рејону на северу. Стаљинград се повија под силним ударцима Немаца, али се не предаје. Њега успешно бране трупе два фронта – Донског и Стаљинградског.

КРВАВИ ОКТОБАР

Октобар 1942. године био је месец најкрвавијих борби у читавом совјетско-немачком рату. Главне борбе вођене су у фабричким насељима у северном делу града – у рејону Тракторског завода, фабрика „Барикаде” и „Црвени октобар”. Супротстављене снаге местимично су се налазиле удаљене једне од других само 40–50 метара.

Хитлер је 14. октобра својим трупама поново наредио да заузму Стаљинград. Борбе су попримиле драматичне размере. Овај дан сматра се најтежим за одбрану Стаљинграда. Згуснуте на фронту ширине само четири километра, три немачке пешадијске и једна тенковска дивизија, после артиљеријске припреме и жестоких удара авијације, кренуле су у напад у осам сати ујутро. Главни удар усмерен је према Тракторском заводу и фабрици „Барикаде”. Погођени су велики резервоари нафте која се разлила и упалила. Пламен ватрених стубова достигао је у висину 800 метара. Облаци дима и прашине претворили су дан у ноћ. Горело је небо, горела је Волга. Немци су настојали да пресеку 62. совјетску армију да би је потом уништавали по деловима. После четворочасовне крваве борбе Немци су пробili совјетску одбрану и избили на Тракторски завод, где се распламсала тешка, исцрпљујућа борба на земљи, под земљом, у рушевинама и подрумима, у канализационој мрежи и индустријским квартовима. Немци су је назвали „пацовски рат”.

И у рејону фабрика „Црвени октобар” и „Барикаде”, концентришући јаке снаге, Немци су ујутро 17. октобра предузели нападе са две пешадијске и једном тенковском дивизијом. Увели су резерве и појачали нападе, па су се трупе совјетске 62. армије још више прибиле уз Волгу. Иако су претрпели велике губитке, Совјети су у својим рукама задржали мале појасеве земље, „острвца” у граду.

Деветнаестог октобра у силовит напад прешле су трупе Донског фронта присиливши Немце да повуку знатан део авијације, артиљерије и тенкова, који су били ангажовани

вани у нападу на град. Истог дана, 64. совјетска армија муњевице је с југа нанела противудар у бок немачких снага, олакшавши тежак положај 62. армије. Паулус је спречен да заузме град. Борбе у Стаљинграду наставиле су да се одвијају с мањим или већим интензитетом наредних дана.

До почетка новембра Немци су на сваки квадратни километар Стаљинградског фронта испалили до 76.000 граната, мина и бомби. Средином новембра заустављено је напредовање Паулусових трупа на читавом фронту и Немци су прешли у одбрану. Завршена је трећа и последња етапа стаљинградске одбрамбене операције.

ПРОТИВОФАНЗИВА

У касну јесен 1942. године наступила је одлучујућа етапа у припреми совјетских снага за противофанзиву, названу *Уран*. План је предвиђао опкољавање и изолацију главних немачких и сателитских снага у рејону Стаљинграда и њихово уништавање. Размјере плана офанзивних акција биле су огромне – совјетске трупе, које ће извршити главни маневар опкољавања, требало је да под борбом превале од 120 до 140 км са севера и до 100 км с југа, стварајући два обруча. Пред почетак совјетске противофанзиве трупе Југозападног, Донског и Стаљинградског фронта имале су око милион људи, 900 тенкова, 13.500 топова и минобацача и 1.200 авиона. Немачка група армија Б имала је 1.100.00 људи, 1.028 тенкова, 9.788 топова и минобацача и 1.200 авиона.

Совјетска противофанзива почела је 19. новембра у 8 сати и 50 минута после осамдесетминутне ураганске канонаде „каћуша“ и 3.500 топова и минобацача, који су бљували ватру на три уска сектора пробоја ширине 28 километара, наносећи Немцима тешке губитке. Пробој је извршен истовремено на неколико сектора. Само првог дана совјетске снаге испалиле су 689.000 мина и граната. Тенковске и пешадијске јединице Југозападног фронта пробиле су одбрану румунске 3. армије на два сектора и у подне се пробиле у дубину 2–3 километара. Трупе фашистичке коалиције нису издржале удар и у паници су почеле да одступају или да се предају. За прва два дана противофанзиве Совјети су напредовали око 40 километара. Остварујући план *Уран* трупе Југозападног фронта избиле су 23. новембра у рејон Калача, где су се спојиле са трупама Стаљинградског фронта.

У рано јутро 20. новембра над стаљинградском степом појавила се лака прозачна магла. На простору између језера обраслог трском и високом мочварном травом, скривени иза таласастог терена, стајали су спремни за борбу совјетски тенкови, топови, минобацачи и „каћуше“, а пешадија је кришом запосела полазне положаје. У осам сати ујутро, после десетоминутне ураганске канонаде, у напад су кренуле тенковске јединице у пратњи пешадије, сламајући немачку одбрану на првој борбеној линији. Истог дана пробијен је фронт румунске 4. армије, а 23. новембра дошло је до спајања са јединицама Југозападног фронта. У окружењу су се нашле Фон Паулусова 6. армија и 4. оклопна армија генерала Хота и остаци румунске 3. и 4. армије које су 30. новембра сабијене на просторију од

1.500 километара квадратних (40 км ширине и 30–40 км дубине). У одбрани немачких снага створена је бреша ширине 300 километара.

Схвативши озбиљност догађаја, Немци су одлучили да се формира група армија Дон (командант фелдмаршал Маинштајн), која је добила задатак да ослободи из обруча 6. армију. За деблокаду је формирана армијска група Хот (два немачка оклопна корпуса и остаци румунске 4. армије).

Стратегијским планом друге противофанзиве Црвене армије (операција Сатурн), предвиђено је разбијање главних снага италијанске 8. армије на доњем Дону. Средином децембра обе стране завршиле су припреме за нове операције.

Ујутро 17. децембра трупе генерала Хота кренуле су у деблокаду 6. армије. За три дана жестоких борби Немци су у правцу Стаљинграда напредовали 45 км, приближивши се 6. армији на само 40 километара, где су заустављене снажним ударом совјетских снага. Појачан је и притисак на италијанску 8. армију. Маинштајн није успео.

Трупе Југозападног фронта кренуле су кроз густу јутарњу маглу у велику офанзиву на средњем делу Дона, муњевице пробивши немачке положаје. Јењавала је операција за извлачење 6. армије. Опкољене немачке снаге почела је да хвата паника. Трупе Стаљинградског фронта прешле су у офанзиву 24. децембра, пробивши фронт 4. румунске армије. У периоду од 24. до 30. децембра противник је потиснут 200 километара од Стаљинграда. Наступила је новогодишња ноћ. Палећи градове, насеља и села, рушећи мостове и путеве, Хитлерове армије одступале су на запад.

Разбијањем немачко-италијанско-румунских снага, почетком јануара 1943. године, следио је завршни чин битке за Стаљинград.

СМРТ 6. АРМИЈЕ

После неуспеха у покушају деблокаде, крах 6. Паулусове армије био је неизбежан. У окружењу се нашло 250.000 људи, 3.200 артиљеријских оруђа и око 300 тенкова. Резерве муниције, хране и горива биле су на измаку, а неопходне дневне потребе различитог материјала од 500 тона сведене су на 60–80 тона дневно. Снабдевање Паулусове армије полако се гасило. Оштра руска зима, велики мразеви, хладни ветрови и вејавице, и температура која се спуштала и до минус 30 степени, смрзавала је војнике обучене у летње униформе. О рањенима и болеснима нико није водио рачуна.

Губили су снагу и смрзнути падали на изроване путеве. Лешеве није имао ко да уклони. Свуда је лежало на стотине уништених камиона, аутомобила и оклопних кола између којих су стајали разорени тенкови и топови, а ту и тамо црнели су се костури оборених авиона.

Упркос безизлазном положају, Немци су се спремали за дуготрајну и упорну одбрану настављајући да граде чврсту мрежу утврђења и тачака отпора. Израђен је дубок противтенковски ров и постављено неколико линија жичаних препрека. Не базирајући се на тежак положај Паулусове армије, немачка Врховна команда сматрала је да су дивизије опкољене у Стаљинграду још способне да дуже време држе запоседнуту територију. Паулусу је обећано да неће бити препуштен на милост и немилост.

За трећу, завршну етапу противофанзиве Црвене армије у рејону Стаљинграда, у саставу Донског фронта налазило се 212.000 војника, 7.000 топова, минобацача и „каћуша“, више од 250 тенкова и око 300 борбених авиона. Да би прекинули даље непотребне жртве, Совјети су Паулусу два пута нудили да потпише капитулацију. Оба пута предлози су одбачени, јер је Хитлер изричито забранио предају. Совјетима није преостало ништа друго до да наставе нападе.

У 8 сати и 5 минута, 10. јануара 1943. седам хиљада артиљеријских оруђа отворило је ватру на немачке положаје уништавајући бункере, утврђења и војску. У 9 сати, подржане из ваздуха, у напад су прешле тенковске и пешадијске јединице ломећи немачку одбрану. До краја дана совјетске јединице уклиниле су се у немачку одбрану 1,5–3,5 километара. Иако су Немци пружали жесток отпор, већ првог дана пробијена је прва линија њихове одбране. После тродневних крвавих борби постепено је сламан отпор Немаца. Предвече 17. јануара совјетске трупе стигле су до блиских прилаза Стаљинграду.

Команди групе армија Југ и Главној команди копнене војске Паулус је упутио поруку: „Борбена способност трупа брзо се смањује услед катастрофалне ситуације у погледу хране, горива и муниције. Имамо 16.000 рањених о којима нико не брине. Морал слаби. Шире се дезинформације. Како

бих избегао потпуну трагедију још једном молим да ми се дозволи да делујем слободно.“ Одговор је био кратак. „Капитулација се искључује!“

Трупе Донског фронта поново су кренуле у офанзиву 22. јануара. За четири дана жестоких окршаја, совјетске јединице напредовале су 10–15 километара. Територија коју су Немци држали сведена је на само 100 квадратних километара. Њена дужина са севера на југ износила је 20 километара, а са запада на исток свега три и по километра. Совјетске трупе стигле су до периферије Стаљинграда са југозападне и западне стране.

Схвативши да његовој армији прети катастрофа, Паулус је 24. јануара последњи пут затражио одобрење да капитулира. Следећег дана стигао је Хитлеров одговор: „Забрањујем капитулацију. Дужни сте да држите положаје до последњег човека и последњег метка.“

Ујутро 26. јануара совјетске трупе кренуле су у одлучујући јуриш. У првој половини дана на Мамајевом Кургану спојиле су њихове јединице које су наступале са запада и истока. Немачка групација пресечена је на два дела, јужну и северну, око којих се све више стекао челични обруч. Ликвидирање појединих група опкољених снага почело је 27. јануара. У ноћи 28/29. јануара совјетске трупе избиле су у централни део града. Деморалисани Немци све чешиће су полагали оружје. Предавале су се читаве јединице. У рано јутро 30. јануара генералу Паулусу пружен је лист папира с телеграмом: „Честитам вам додељивање чина генерал фелдмаршала. Хитлер.“ Био је то последњи телеграм. Предвече су се на вратима робне куће, у којој се налазио штаб Паулуса, појавили руски тенкови. Дошао је крај! Немачки преводилац с белом заставом пришао је руском тенку и возачу пренео спремност немачке команде да поведе преговоре о капитулацији.

Просторија о којој су се налазили немачки генерали била је осветљена једном свећом и мутном светлошћу батеријске лампе. У име Паулуса, Русима се обратио начелник његовог штаба генерал Шмид: „Јужна групација прихвата капитулацију. Северној групи не можемо издати наређење јер њоме не командујемо.“

У 12 сати 31. јануара у штаб совјетског команданта доведени су фелдмаршал Паулус, генерал Шмид и пуковник Адамс. Фон Паулус пружио је совјетском генералу потврду да је он командант 6. армије. Кратак разговор је завршен.

У току 31. јануара завршена је ликвидација целе јужне групације немачких трупа. Првог фебруара совјетска артиљерија обасула је ватром северну групацију која је одбила капитулацију. Сутрадан, тачно у подне, настављен је напад јуришом пешадије и тенкова, на који Немци нису одговорили већ су подигли руке увис. Борба на Волги је завршена. На њеној десној обали поново је завладала тишина.

Стаљинградска битка завршена је потпуним поразом немачке групе армија Б. Немци и њихови сателити више нису имали стратегијску иницијативу на Источном фронту, а укупни губици у рејону Дон, Волге и Стаљинградца досегли су милион и по људи, око 3.500 тенкова и самоходних оруђа, 12.000 топова и минобацача и преко 2.000 авиона. ■

МИЛИОНСКИ ГУБИЦИ

Готово шест и по месеци на огромној територији у рејону Стаљинграда, Дона и Волге водила се натчовечанска борба у којој су учествовале милионске армије. Укупни губици Немаца досегли су милион и по људи, уништено је око 3.500 тенкова и самоходних топова, 12.000 топова и минобацача, преко 1.000 авиона и велика количина друге технике. Совјетски историчари наводе да су губици Црвене армије износили 60 одсто немачких губитака.

У току ликвидације опкољене немачке групације од 10. јануара до 2. фебруара 1943. године заробљена је 91.000 војника, укључујући и више од 2.500 официра, једног фелдмаршала и 24 генерала немачке 6. армије, која је само два месеца раније бројала 330.000 војника. Хиљаде немачких војника ипак је прешло преко Волге, према којој су се пробијали шест месеци, али као заробљеници.

БИТКА У СЕВЕРНОЈ АФРИЦИ

Пре почетка похода на Исток, Немци су желели да имају повољну ситуацију у југоисточној Европи и у северној Африци, ради чега је Хитлер 11. јануара 1941. наредио да немачке снаге интервенишу у Либији, где је у фебруару пребачен јак комбиновани тенковски одред – немачки афрички корпус

Крајем 1940. и почетком 1941. године, општи положај сила Осовине на ратишту се погоршавао: ваздушна офанзива на Британска острва није донела очекиване резултате, Италијани су претрпели тежак пораз у Либији, а у источној Африци почело је уништавање њихове армије. Пре похода на Исток, Немци су желели да имају повољну ситуацију у југоисточној Европи и северној Африци. Зато је Хитлер 11. јануара 1941. издао директиву да немачке снаге интервенишу у Либији (операција *Сонеблум*), па је у фебруару тамо пребачен јак тенковски одред – Немачки афрички корпус. У сагласности са италијанском командом све италијанске брзе јединице потчињене су генералу Ромелу, немачком команданту у северној Африци. Стварањем ефикасне покретне оклопне масе Немци су намеравали да делују офанзивно против ослабљене британске Нилске армије и избију у долину Нила. Цело лето вођене су жестоке борбе у којима су Немци имали више успеха. Због сталног јачања британске 8. армије Ромел је одлучио да 30/31. августа крене у општи напад. После жестоких шестодневних борби, 7. септембра Ромелове снаге су заустављене и фронт се стабилизовао.

После изгубљене битке код Бир Хакеима и пада Тобрука, британска 8. армија повукла се на линију Тел ел Еиса и депресију Катар, како би, ослонцем на Средоземно море и непроходну депресију, спречила упад снага Осовине у долину Нила. Ромелове снаге избиле су пред фортификацијски ојачане положаје код Ел Аламејна где су се зауставиле. Обе стране, тренутно затишје у борбеним акцијама, искористиле су за припреме за предстојећи сукоб.

Британски план за битку код Ел Аламејна заснован је на идеји уништења снага Осовине – пешадијских јединица првог ешелона, уз истовремену изолацију оклопних и механизованих снага другог ешелона и њиховог уништења у другој фази битке. То је требало постићи пробојем главног одбрамбеног појаса и отварањем минских поља дубоких

4–8 км, кроз које би оклопне снаге избиле у слободан простор везујући Ромелове тенкове. Истовремено, пешадијске јединице, узастопним ударима на откривене противничке бокове, постепено би ликвидирале жаришта отпора. План је детаљно разрађен. Посебно је брижљиво састављен и спроведен обиман план обмане противника о правцу главног удара.

Припремајући се за офанзиву Британци су знатно ојачали своју 8. армију (командант генерал Монтгомери). До 23. октобра на Блиски исток пребачено је 43.000 војника, 1.360 топова и 8.700 камиона. Сваког дана пристизале су нове дивизије, нова оружја и нова опрема. Хиљаду противтенковских топова, хиљаду топова средње артиљерије, сто самоходних топова 105 мм и 300 нових тенкова шерман, заједно с огромним залихама муниције, придружило се импресивној ударној сили од 150.000 војника. Британци су били изразито надмоћни у оклопним јединицама и ваздухопловству.

У складу с планом британски 30. корпус (4 пешадијске дивизије и једна оклопна бригада) добио је задатак да главни удар изврши на северу. На југу, 13. корпус (три пешадијске дивизије и две бригаде) требало је да изведе напад на крајње десно крило снага Осовине ради њиховог обмањивања о правцу главног удара и везивања противничких оклопних снага. Преостале оклопне јединице Монтгомери јединио је у 10. корпус под својом командом...

Положај италијанско-немачких снага стално се погоршавао. Због све веће оскудице у живој сили, наоружању и

ЧАРОБЊАЧКА БАНДА

Професионални циркуски мађионичар Енглез Џаспер Мескалин, окупио је „чаробњачку банду“, најчуднију војну јединицу икад оформљену, у чијем саставу су били хемијски аналитичар, карикатуриста, криминалац, позоришни сценограф, тесар и само један професионални војник за вођење документације. Јединица је уочи битке за Ел Аламејн упућена у западну пустињу. Користећи се опсенама, триковима и преварама „чаробњаци“ су створили фантомску армију од неколико хиљада гумених тенкова и топова и лажних цевовода за снабдевање нафтом, како би се Ромел уверио да ће главни напад британских снага стићи с југа, уместо са севера. Трик је успео и Немци су узалудно трошили брда муниције на „фантомску армију“.

гориву и због болести (епидемија дизентерије), њена снага је опадала. Немоћне да пређу у офанзиву, предузеле су обимне одбрамбене мере. Изграђена су два одбрамбена појаса и постављена минска поља (500.000 мина) дубока до осам километара. Насупрот британској 8. армији, стајало је 100.000 војника Осовине, односно 12 исцрпљених дивизија и једна падобранска бригада, са 497 тенкова, преко 2.400 топова и 689 авиона. Снаге Осовине почетком септембра биле су приморане да обуставе нападе и да се повуку иза минских поља. Припремајући се за битку генерал Ромел поставио је у први ешелон шест пешадијских дивизија и једну падобранску бригаду, док су у другом ешелону распоређене оклопне и механизоване јединице. Ромел је 22. септембра предао команду генералу Штумеу и отпутовао на лечење.

БИТКА КОД ЕЛ АЛАМЕЈНА

Британска офанзива почела је ноћу 23. октобра 1942. у 21 сат и 30 минута снажним ватреним ударом више од 1.000 топова. После баражне ватре, за време пуног месеца, Британци су кренули на истурене противничке положаје како би рашчистили минска поља и ослободили пут својим оклопним снагама. Развила се жестока битка у којој су обе стране претрпеле осетне губитке. Већ првог дана британске офанзиве погинуо је генерал Штуме, командант снага Осовине, ради чега је у Африку враћен генерал Ромел. Између 23. и 31. октобра Британци су свим силама настојали да пробију одбрану снага Осовине, да отворе пролазе у минским пољима и да кроз отворене бреше оклопним снагама избију у слободан простор. Ромелове снаге пружале су жесток отпор, често прелазећи у противнападе, али без значајнијег успеха. Одбрану Немаца олакшавао је сам Монтгомери својим неодлучним, спорим и опрезним напредовањем и честим преписивањем снага.

Ноћу 1/2. новембра 8. армија кренула је у општи напад, па је Ромел 3. новембра наредио повлачење, које је на изричит захтев Хитлера обустављено. Завршни ударац Британаца уследио је 4. новембра. С првим освитом британска пешадија наишла је на испресецано тло. Пред собом су угледали обресе гребена Кидни. Ромел је у свој дневник написао: „Текле су реке крви јадном земљом...” У пола четири после подне Ромел је издао наредбу за повлачење. У британском нападу 4. новембра уништени су готово сви преостали немачки тенкови и фронт је дефинитивно пробијен. Остаци снага сила Осовине хитно су се повлачили на запад.

Битка код Ел Аламејна је завршена. У њој су Немци изгубили 50.000 људи, 500 тенкова и 1.000 топова, а Британци 13.000 људи, 500 тенкова и 100 топова. Британска 8. армија била је спремна за гоњење рањеног противника.

У периоду новембар 1942 – мај 1943. на ратишту у северној Африци одиграли су се судбоносни догађаји – офанзива британске 8. армије и битка код Ел Аламејна, искрцавање савезничких снага у француској северној Африци (операција Бакла) и коначни слом (капитулација) италијанско-немачких снага.

Одлука о искрцавању донета је 25. јула 1942. године. Предвиђено је да десант изведу америчка 5. армија (81.000 људи) и британска 1. армија (27.000). Десантне снаге имале су 111 десантних бродова, пет танкета и 82 ратна брода за осигурање. Подржавало их је 1.800 авиона. Десант је требало извршити у три искрцавања – у рејону Казабланке, крај Орана и крај Алжира. Искрцавање је предвиђено за 8. новембар ујутро и усклађено са офанзивом британске 8. армије. Савезничким снагама командовао је амерички генерал Ајзенхауер, а флотом британски адмирал Канингмен.

Искрцавање је имало крупне последице. Немци су одмах упали у неокупирану Француску, а Италијани су заузели Корзику. Са Сицилије и Италије масовно су бродовима и авионима пребациване трупе у Тунис и Бизерту. Реорганизоване су и италијанско-немачке снаге. Формирана је група армија Африка (две армије), којом је командовао немачки генерал Арним. Вешто измичући пред британском 8. армијом Ромел се повлачио преко Либије, дуж обале дугачке 2.500 километара. Почетком 1943. стигао је на одбрамбене положаје на линији Марет, на граници Либије и Туниса, где се зауставио.

Почетком 1943. противничке снаге у Тунису распоредиле су се дуж падина источног дела Атласа. На северу, у Тунису и Бизерти, била је група армија Африка, на југу, на линији Марет, налазила се Ромелова армија. На другој, западној страни Атласа, били су савезници, а са истока је надирала британска 8. армија.

Не чекајући савезнички напад на пролеће, група армија Африка, извела је 15. јануара први крупнији противудар. У фебруару су уследила још два противудара. По Ромеловој замисли, немачка офанзива претворила се у напад великих размера, па су Немци за само две недеље напредовали 80 км на запад. Дошло је до велике битке код кланца Касерини где су Американци упркос великих губитака успели да зауставе Ромела, који се повукао на линију Марет.

У другој половини марта вођене су оштре борбе и на линији Марет. До друге половине априла немачка група армија Африка набачена је на мали простор северозападног дела Туниса. Немачка Врховна команда наредила је трупама да се одсудно бране. После тешких узастопних борби, 12. маја снаге Осовине су капитулирале. У вишемесечним борбама снаге Осовине изгубиле су 340.000 војника, 1.696 авиона и 184 ратна брода. Тиме им је нанесен велики удар, док се стратегијски положај савезника на Средоземном мору дефинитивно изменио у њихову корист. Пут за продор савезника у Европу с југа био је отворен. Почеле су припреме за инвазију Сицилије. ■

Ромел

КУРСКА БИТКА

Крвава и жестока, највећа тенковска битка свих времена – Курска битка, трајала је 50 дана. У степама централне и јужне Русије и преосталом делу јужног крила Источног фронта, сударило се више од четири милиона војника, око 70.000 топова и минобацача, више од 13.000 тенкова и самоходних оруђа и око 11.000 авиона

Иако је 1943. година Немцима донела низ разочарења, они још нису сматрали да је рат изгубљен, већ су били уверени да се ситуација у њихову корист може поправити једном снажном офанзивом којом би биле уништене совјетске трупе на курској избочини. У пролеће 1943. године Немци су почели опсежне припреме за операцију под именом *Цитадела*. У наредби од 15. априла 1943, која носи број 6 и Хитлеров потпис, пише: „Одлучио сам да, ако временски услови допусте, изведемо у овој години операцију Цитадела, прву офанзиву у овој години. Та офанзива има одлучујући значај за судбину рата. Она се мора завршити брзим и одлучујућим

саставу армијске групе Кемпф налазила су се два пешадијска и један оклопни корпус. Тако су Немци у рејону градова Курск–Орел–Бјелгород концентрисали 55 дивизија, од којих су 14 биле оклопне, а две оклопне гренадирске. Њихова групација укупно је бројала 900.000 војника и официра, око 10.000 топова, 2.700 тенкова и самоходних оруђа и 2.200 авиона.

Према плану, напад групе армија Центар требало је да почне с јужног фронта орелске избочине, док је група армија Југ имала задатак да се пробије према Курску у сусрет 9. армији и да тако заједно са 9. армијом великим клештима обухвати и уништи совјетске снаге западно од Курска. Истовремено, армијска група Кемпф са једним пешадијским корпусом требало је да држи одбрамбени фронт на Доњецуку, а са једним пешадијским и једним оклопним корпусом да офанзивно штити према истоку и северу пробој главних снага према Курску. Друга армија групе Центар, која је затварала курску избочину са запада на фронту од око 200 киломе-

успехом. Операција треба да омогући преузимање иницијативе у наше руке у току пролећа и лета текуће године.”

Операцију је требало почети енергичним пробојем уског фронта код курске избочине ради чега су Немци прикупили све офанзивне снаге којима су располагали, формирајући две групе армија – Центар (командант фелдмаршал Фон Клуге) и Југ (командант фелдмаршал Маинштајн) и армијску групу Кемпф. Групу армија Центар чиниле су 9. армија (три оклопна корпуса с укупно шест оклопних, две оклопно-гренадирске и седам пешадијских дивизија) и 2. армија, а армијску групу Југ чиниле су две армије с укупно пет корпуса, који су имали 11 оклопних и седам пешадијских дивизија. Носилац ове групације била је 4. оклопна армија генерала Хота са два оклопна корпуса, од којих један СС, с укупно шест оклопних и једном пешадијском дивизијом. У

тара, добила је задатак да са девет ослабљених пешадијских дивизија веже совјетске трупе испред себе. Суштина замисли била је да главнине снага са севера и југа крену у сусрет једна другој у правцу Курска, да се тамо споје и тако опколе и униште совјетске трупе на курској избочини. Датуми почетка офанзиве одлагани су неколико пута. У почетку, био је предвиђен крај априла, затим 3. па 15. мај, онда 12. јун и коначно 3. јул. Ипак, офанзива је почела 5. јула.

СУДАР МИЛИОНСКИХ АРМИЈА

По цену огромних губитака Немци су до 10. јула успели на неким секторима да напредују до 35 километара. Једанаестог јула немачки притисак на централном фронту знатно је ослабио, док је на Вороњешком фронту, у правцу Прохоровке, дошло до критичне фазе. Наиме, овде су Немци, на усом фронту од 8 до 10 километара, концентрисали четири

тенковске и једну пешадијску дивизију. На сваки километар фронта долазило је готово 100 немачких тенкова и самоходних топова. Земља је подрхтавала од гусеница челичних грдосија које су предузимале обилазни маневар преко Прохоровке, како би напали с југоистока у правцу Курска.

Ноћ између 11. и 12. јула била је зачуђујуће тиха. Обе стране искористиле су тренутно затишје за ужурбане припреме за предстојећу велику тенковску битку, коју бројни историчари наводе као кулминациону тенковску битку Другог светског рата. Након кратке артиљеријске припреме, у 8.30 сати совјетски генерал Ротмистров наређује да 800 тенкова Т-34 Пете оклопне армије крене у напад уз подршку авијације. Готово истовремено, са североистока у напад креће више од 200 немачких тенкова генерала Хота. Земља подрхтава од гусеница, грмљавине топова и каћуша и буке авиона. У првој фази битке на обе стране учествује више од 1.200 тенкова, који су се на бојишту измешали немајући довољно простора за маневар. Тенкисти ватру отварају из непосредне близине. Често у тенковима експлодира муниција, а силина експлозија куполе одбацује на десетак метара

НОВА РАТНА ТЕХНИКА

У Курској бици обе стране употребиле су нову ратну технику. Немци су у борбу увели нове тенкове *џигар*, *џанџер* и самоходне топове *фердинанд* и авионе бомбардере *хејнкел* ХЕ-111, ловце бомбардере 190А и јуришнике *хејнкел* ХЕ-129. Совјети су први пут употребили нову противтенковску пушку и авионе ловце ЈАК-9 и ЛА-5, јуришнике Ил-2 и Ил-10 и бомбардере Ту-2.

од оштећених тенкова. Дим и оштри мирис барута прекрили су степену. Како време одмиче, битка постаје све жешћа. Обе стране у борбу уводе на стотине нових тенкова, који су се смотали у једно циновско клупко. Чеони насртаји били су праћени директним сударима тенкова Т-34 и *џигрова*, ватреним двобојима тенковских топова и митраљеза, а неретко запаљени тенкови обрушавали су се једни на друге. Из погођених и запаљених тенкова посаде су искакале настављајући драму – ножевима, кундацима или голим рука-

ма настављано је гушење, клање и немилосрдан обрачун. Битка је трајала све док се мрак није спустио.

После битке бојиште је изгледало стравично. Обе стране изгубиле су више од 700 тенкова. Свуда су лежала тела убијених војника и официра, олупине авиона, размрсани топови, безбројне јаме од експлозије граната. Километрима се пружала изгорела, црна земља из које су се пут неба дизали стубови црног дима. За један дан битке код Прохоровке Немци су изгубили више од 400 тенкова и 10.000 убијених војника и официра. И Совјети су остали без 300 тенкова.

Док се битка још одвијала, на орелској избочини окренутој ка истоку, Совјети су прешли у противудар. Већ првог дана офанзиве трупе Брјанског фронта уклиниле су се у немачке положаје у дубини од пет до седам километара, озбиљно начевши изузетно чврсто изграђен одбрамбени бред, кога је Фон Клуге назвао „ножом упереним у срце Русије.“ У току наредних неколико дана совјетске снаге напредовале су под жестоком борбом и до 70 километара у правцу Бјелгорода и Орела. Претрпевши велике губитке немачке трупе постепено су прелазиле у присиљену одбрану. Трупе фелдмаршала Мајнштајна дефинитивно су обуставиле нападе 16. јула и започеле повлачење. Био је то завршни део кризе немачке офанзиве, дан потпуног фијаска операције *Циџагела*. Генерал Хајнц Гудеријан написао је у својим мемоарима: „Због неуспеха операције *Циџагеле* ми смо претрпели судбоносни пораз. Оклопне снаге, које су биле комплетирание с тако много напора, постале су после тешких губитака у људству и материјалу неупотребљиве за дуже време. Иницијатива је дефинитивно прешла на страну непријатеља.“

Трећег августа почела је реализација друге фазе совјетског плана – прелазак у контраофанзиву, која је завршена у 11 сати 23. августа ослобођењем Харкова. За педесет дана битке код Курска разбијено је 30 немачких елитних дивизија, уништено 1.500 тенкова, 3.000 топова и више од 3.300 авиона. Обе стране изгубиле су више од пола милиона људи. Совјетски губици били су 2,1 пута мањи од немачких. Пут на запад био је отворен. ■

ИНВАЗИЈА НА НОРМА

За највећи поморски десант у историји ратовања – инвазију на Нормандију, савезници су ангажовали 3,500.000 људи, 7.000 бродова и 13.000 авиона. По немачком плану, за одбрану Атлантског бедема, дугог 4.000 километара, требало је подићи 15.000 утврђења, 1.000 противтенковских линија и 10.000 мањих утврђења и поставити 150 милиона мина. До почетка инвазије завршено је 3.670 утврђења, а 2.570 се налазило у фази изградње. Инвазија на Нормандију је најтежа и најкомпликованија војна операција икад изведена.

Немачка приморска утврђена линија Атлантски бедем, намењена за спречавање инвазије с мора, у дужини од 4.000 км, протезала се од Киркенеса у Норвешкој до Пиринеја. По плану, требало је подићи око 15.000 утврђења, од чега 4.000 главних, 1.000 противтенковских линија и око 10.000 мањих отпорних тачака. Такође, требало је поставити 150 милиона мина. Створена су три одбрамбена фронта – норвешки, дански и западни (од Холандије до Шпаније). Унутар њих обала је подељена на одбрамбене зоне у којима је предвиђена изградња приморских утврђења, група отпорних тачака и одбрамбених сектора. Приморске тврђаве обухватале су важне луке, а пројектоване су за самосталну кружну одбрану у пречнику до 10 км, са посебно организованом противдесантном и противтенковском одбраном. На другим осетљивим одсецима предвиђене су групе отпорних тачака, а на одсецима мање погод-

ним за искрцавање – одбрамбени сектори. Непосредна одбрана обале требало је да се постигне противдесантним запрецавањем, запречном ватром из бункера и активним дејством тактичких резерви. Од средине 1943. посебна пажња поклоњена је утврђивању ватрених положаја летећих бомби у рејону Па-де-Калеа

Костур немачке одбране чинила су тврђавска постројења у Шербуру и Л Авру с тешким обалским батеријама, затим појас бункера с обалском противавионском артиљеријом великих и средњих калибара, подигнут дуж обале између ових лука, за дејство против десантне флоте и авијације, и положаји средње и лаке дивизијске артиљерије изграђени 2–4 км позади, за стављање обале под запречну ватру. До априла 1943. било је завршено 3.670 утврђења, а 2.530 налазило се у фази изградње. Најјаче су утврђене подморничке базе, нарочито Лоријан и Ст. Назар.

Због разноврсности оруђа и оружја у њима изграђивано је више врста бункера. Стандардни типови били су намењени за једно аутоматско пешадијско оруђе; универзални за митраљезе, противтенковке топове и топове 75 до 155 mm; са непокретним челичном куполама за митраљезе, минобацаче и топове 105 mm и посебно за противтенковске топове, ракетне бацаче, рефлекторе, радарске станице и осматрачнице. Подигнут је и већи број тзв. тобрук-бункера од тенковских купола уграђених у бетонски масив. Бункери су били дебљине од 1,5 до 5 м, а по

НДИЈУ

метру квадратном бетона трошено је око 50 кг челика. На бункерима су отворене пушкарнице заштићене капцима од челичних плоча. Имали су два улаза, склоништа за посаду и муницију, вентилаторе за одстрањивање барутних гасова, пумпне станице за воду, а око њих ради маскирања постављене су макете зграда. Били су снабдевени телефонским кабловима укопаном два метра у земљу и радио-инсталацијама. У отпорним тачкама било је муниције за око два месеца, а у утврђењима уређеним за кружну одбрану за неколико месеци.

Минирани су приступни положаји око отпорних тачака и бункера, изграђених за кружну одбрану, и где год је то било могуће, приступи из позадине затворени су вештачким плавањем. Да би се спречио прилаз десантним бродовима, дуж целе обале, у појасу између плиме и осеке, изграђен је непрекидни појас подводних препрека: челични „јежеви“, тетраедри, коље, челични елементи „ц“, искривљене шине, минирани жичани препреке, стубови са противтенковским минама, металне ограде са минама. На најугроженијим обалским одсецима постављена су морска минска поља са око 5–6 милиона мина. У обалском појасу на дубини до 12 км, на најпогоднијим местима за спуштање ваздушног десанта постављене су тзв. Ромелове шпаргле – дрвени стубови повезани бодљикавом жицом са противтенковским минама на врху спремљеним за дириговано паљење. Извршене су и припреме за плавање земљишта.

До јуна 1944. на важним одсецима било је завршено осам до девет бункера на километар фронта. Од 547 обалских батерија, 299 је било у готовим бетонским бункерима, за 145 бункери су били у фази изградње, а остале су се налазиле у пољским утврђењима. За одбрану Атлантског бедема Немци су почетком 1944. на располагању имали 60 дивизија (50 стрељачких, 10 оклопних), од чега су се на обали од Холандије до Шпаније налазиле 44 дивизије (36 стрељачких, шест оклопних и две падобранске). Немачка пропаганда прогласила је Атлантски бедем непробојним. Такав бедем очекивао је савезничке инвазионе снаге.

ПРИПРЕМА САВЕЗНИКА

Прикупљање савезничких трупа у Великој Британији почело је крајем 1942, али је прекинуто за време искрцавања у северној Африци. До почетка десанта на Британским острвима окупљено је 3,500.000 људи (1,925.000 Британаца, 1,500.000 Американаца и 40.000 из осталих земаља), 7.000 бродова и близу 13.000 авиона и огромна количина материјала. Атлантиком је превезено 1,500.000 људи и 2,500.000 т материјала. Пред почетак операције Оверлорд Британска острва личила су на велики војнички логор.

Савезничке копнене снаге одређене за извршење десанта образовале су 21. групу армија (командант фелдмаршал Монтгомери) коју су чиниле: канадска 1. армија (два корпуса), британска 2. армија (четири корпуса и две ваздушнодесантне дивизије) и америчка 1. армија (четири корпуса и две ваздушнодесантне дивизије, 82. и 101). Задатак тих снага био је да изврше десант на нормандијску обалу, источно од полуострва Контентан до реке Орн, са пет пешадијских дивизија у првом поморском десантном таласу, две пешадијске дивизије у резерви на бродовима и три ваздушнодесантне дивизије спуштене пре поморског десанта за обезбеђење бокова. Десантни фронт, ширине 90 км, подељен је на два сектора: западни за америчку 1. армију и источни за британску 21. армију. Сектори су подељени на одсеке: Утах, Омаха, Голд, Јуно и Сворд.

Пешадијске дивизије првог таласа требало ј, после искрцавања да у првој фази образују мостобране, а затим да с пристиглим појачањима заузму градове Корентан, Изини, Бајо и Каен и луку Шербур. У другој фази, везујући немачке снаге у рејону Кајена, требало је да овладају лукама у Бретањи до Нанта на реци Лоари, ради стварања ослонца за наступање ка Паризу и реци Сени

Савезничке поморске снаге, под командом адмирала Б. Рамзија, имале су 1.213 ратних бродова, а за превоз десантних трупа и извршење десанта 4.126 десантних бродова и чамаца, 864 трговачких бродова и 736 помоћних бродова. Флота је подељена на два флотна здружена одреда – западни за америчку 1. армију и источни за британску 2. армију, и на укупно седам десантних флотних састава. Поморске снаге имале су задатак да обезбеде правовремено пристизање јуришних одреда до искрцних места, да заштите искрцавање трупа и потом да им пружи подршку. За десантне бродове требало је отворити пловне путеве у минским пољима, разминирати подручја за сидрење транспортних бродова, изградити вештачке луке и обезбедити непрекидни дотур материјала и евакуацију.

Савезничко ваздухопловство под командом генерала Т. Ли-Малорија чиниле су британска 2. тактичка ваздухопловна армија, америчка 9. ваздухопловна армија, четири групе британске ваздушне одбране и две транспортне групе. Био је то највећи до тада формиран ваздухопловни састав – 12.837 авиона (3.467 тешких и 1.645 средњих, лаких и торпедних бомбардера, 5.409 ловачких и 2.136 транспортних авиона). Дејство ваздухопловних снага синхронизовано је са дејством стратегијске авијације – британском бомбардерском командом и америчком 8. и 15. ваздухопловном армијом. Савезничко ваздухопловство, стратегијско и тактичко, разарало је железничку и саобраћајну мрежу, мостове, ранжирне станице, железничке чворове, непријатељске положаје, бункере и остала утврђења, истакнуте базе дотура, обалне батерије, артиљеријске положаје дубље у позадини, коцентрације трупа и транспортне колоне, радарске системе...

Час десанта, зависно од специфичности обале, стања плиме и осеке и времена потребног за уклањање препрека, одређен је посебно за сваку десантну групу – Утах и Омаху у 6 сати и 30 мин; Голд и Сворд у 7 сати и 25 мин и за Јуно у 7 сати и 35 минута.

За довођење Немаца у заблуду о месту и времену извођења десанта израђен је посебан план заштите операције Оверлорд – Фортитуде и лажни план Бодигард. За почетак десанта одређен је 1. мај 1944, али је због повећаног броја пешадијских дивизија требало изградити додатне транспортне бродове, па је почетак померен за месец дана касније. Коначну одлуку донео је командант савезничких снага генерал Ајзенхауер: десант извести у периоду 5–7. јуна, у време осеке, када је најповољнија прилика за прављење пролаза кроз морске препреке и добра видљивост за дејство ваздухопловства.

ИЗНЕНАЂЕЊЕ

Уочи савезничког десанта немачка команда Западног фронта (командант фелдмаршал Рундшет) имала је око 60 дивизија (10 оклопних и 50 пешадијских), које су браниле обални појас од Холандије до Пиринеја. Две трећине тих снага, 15. и 7. армија (укупно 21 дивизија и три оклопне дивизије у резерви), биле су у саставу групе армија Б (командант фелдмаршал Е. Ромел). Три дивизије из 15. армије налазиле су се у Холандији, а остале су распоређене од реке Шелде до ушћа у реку Сену. Главне снаге групе армија Б биле су распоређене у области Падде-Калеа, где се очекивао главни десант савезника, док су три оклопне дивизије биле у резерви код Роана и Шартреса. Нормандијску обалу, укључујући и луку Шербур, бранила је 7. армија, а одсек од реке Лоаре до Пиринеја бранила је група армија Г (1. и 19. армија са укупно 18 дивизија). У резерви Западног фронта било је седам оклопних дивизија. Немачке поморске снаге за противдесантну одбрану имале су око 500 бродова, од чега 49 подморница, што није било довољно да се супротставе савезничким поморским снагама. Ваздухопловство је располагало са 890 авиона свих типова. Немци су велику наду полагали у ново оружје – летеће бомбе В-1 и В-2. Дуж обале биле су распоређене радарске и осматрачке станице.

Оцењујући борбену вредност немачких трупа, савезнички командант генерал Д. Ајзенхауер је записао: „Чете распоређене у обалска утврђења чинило је људство испод 20 и преко 45 година старости, слабог моралног стања и недовољно физички спремно. За разлику од њих, активне јединице, које су сачињавале посаду полске артиљерије и многих утврђења између тешких батерија, биле су знатно бољег квалитета, пружале жесток отпор и задавале нам велике проблеме приликом искрцавања десанта.”

Оверлорд је била најпажљивије припремљена операција искрцавања великих размера у историји. Све је било спремно да се крене, кад се време изненада погоршало. Већ двадесет година у Каналу није владала таква бура и није било тако великих таласа као у јуну 1944. године. Ветар је био све јачи, киша је лила као из кабла, море се узбуркало, а небо потамнило. У таквим околностима авијација не би могла извести постављени задатак, мали бродови потонули би пре него што би успели

прићи обали, а војници изморени морском болешћу слабије би се борили него иначе. Поставила се дилема: Одложити инвазију или не? Петог јуна ујутро прогноза времена за следећи дан давала је неки зрачак наде. На последњој конференцији Ајзенхауер је питао све редом: „Је ли могуће извести инвазију у таквим временским условима?” Свако је изнео своје мишљење, а затим је завладала тишина. Шеф се најзад одлучио рекавши кратко и јасно: „У реду, идемо”.

На пут преко Канала пошло је 5.000 бродова. Док се инвазиона флота приближавала Нормандији, авијација је бомбардовала немачка утврђења на обали, главне радарске станице и лансирне рампе летећих бомби В-1 и В-2. Четири сата пре почетка инвазије на тло Француске спуштене су ваздушнодесантне јединице на крила и бокове десантне зоне. У до тада највећој ваздушнодесантној операцији, 2.395 транспортних авиона и 867 једрилица пренело је и искрцало преко 17.000 војника, 110 ципова, 504 артиљеријских оруђа и 1.000 тона муниције и другог материјала. Истовремено, извршени су демонстративни напади код Каена, Ст. Лоа, Иветота, између Л Авра и Дијепа, при чему су употребљене експлодирајуће падобранске лутке. После искрцавања, ваздушнодесантне трупе заузеле су објекте који доминирају земљиштем, овладале бранама, заузеле неоштећене мостове, одбиле противнападе немачких јединица, уништиле неке обалске батерије, обезбедиле бокове и крила инвазионих снага и остале на положајима до пробоја инвазионих сна-

ТЕЖАК ТЕРЕН

После искрцавања савезничке снаге у Нормандији дочекао је тежак терен – живице, ограде и зидови средње величине. Посвуда је расла винова лоза, грмље и стабла. Ограде између имања, подигнуте за заштиту од стоке и морских ветрова, испресецале су тло на безброј ситних поља. Она су представљала изврсна природна утврђења међу којима би се, обично у углу испод живица, укопали Немци који су с таквих положаја само с једним пушкомитраљезом имали у виду цело поље. Захваљујући таквој конфигурацији мостобран је био ограничен на мали простор. За нападаче, напредовање се svelo на заузимање живице за живицом, што је захтевало споро, полако и мукотрпно напредовање мањих јединица. Чим би се пробили кроз живицу, стотину или две стотине метара даље, већ би наилазили на нову „одбрамбену линију“, и све је ваљало почети изнова.

га на исток. За то време авијација је бомбардовала циљеве у десантној зони – на обалском појасу и у дубини

Савезничке инвазионе снаге кретале су се под заштитом флоте и авијације ноћу 5/6. јуна по узбурканом мору у правцу Нормандије у пет колона. Испред њих, 12 флотила миноловаца правило је пролазе кроз минска поља. Десантни одреди извршили су ешелонирање према брзини кре-

тања бродова и задацима трупа. Пошто их Немци нису узнемиравали, стигли су на 6–8 миља у рејон преузимања. Око 5 сати и 30 минута бојни бродови и крстарице отворили су ураганску ватру на обалска утврђења. Први десантни талас прекрцан је пред свануће из транспортних у десантне бродове и чамце. За то време морнаричке јединице чистиле су подводне препреке и отварале пролазе на обалу. На око 40 минута пре десанта, први јуришни талас кренуо је ка обали. На челу су пловили амфибијски тенкови, на боковима навигацијски чамци, а затим десантно-јуришни чамци с пешадијом, артиљеријом, противавионским оруђима и тенковима. У другом таласу, који се искрцавао 20–60 минута касније, налазили су се други ешелони. Бокове су штитиле лаке поморске јединице и авијација, а ваздушну заштиту пружало је 1.600 ловачких апарата. Ради изоловања зоне десанта стратегијска авијација бомбардовала је саобраћајне чворове, комуникације и немачке резерве у позадини. Због узбурканог мора, високих таласа, јаког западног ветра, дејства немачких оруђа и подводних препрека које нису оштећене, многи десантни чамци и амфибијски тенкови потопљени су пре него што су стигли на обалу. Упркос тешкоћама, челни ешелони инвазионих снага искрцали су се на обалу у одређено време.

Немци су доживели стратегијско и тактичко изненађење, пре свега ради лоше процене о месту и времену искрцавања десанта. С друге стране, немачки команданти нису имали уједначена гледишта о начину вођења одбране. Тако је фелдмаршал Рундштет сматрао да десант треба дочекати на обали слабијим снагама, а затим га уништити ударима оклопних снага из дубине, док је фелдмаршал Ромел заступао гледиште да десант треба сломити на обалном рубу, јер се у условима савезничке превласти у ваздуху и разорених комуникација није могло рачунати на довођење појачања из позадине. Такође, веровали су да због лоших временских услова инвазија није могућа, па је неколико команданата дивизија, које су браниле обалу, у критичном моменту било одсутно ради саветовања, док је командант армија групе Б фелдмаршал Ромел отпутовао у Немачку на прославу рођендана жене и у посету Хитлеру, ради чега је прва немачка реакција на искрцавање десанта била хаотична и некоординисана. Коначно, били су уверени у непробојност Атлантског бедема који су изграђивали од почетка 1940. године. Свакако, збрци која је владала у немачкој Врховној команди треба додати и ефикасне напоре савезника у обмањивању Немаца о месту и времену инвазије и искрцавања главних снага десанта.

БОРБЕ ЗА МОСТОБРАН

Борбе за мостобран почеле су на одсеку Утах 1. америчке армије, у 6.30, искрцавањем првог десантног таласа. Десант је наишао на слаб отпор Немаца и успешно се, уз незнатне губитке, искрцао на обалу. Од 32 амфибијска тенка на обалу је стигло 28 и ватром подржало пешадијске јединице. Одмах је настављен продор у дубину и за три сата успостављен је први мостобран на који су почели да пристижу следећи десантни таласи. До ноћи је на одсеку

Утах образован мостобран ширине четири и дубине девет километара.

Знатно тежа ситуација била је на одсеку Омаха где је десант због узбурканог мора, неотклоњених препрека и минских поља наишао на снажан отпор Немаца. Јединице првог ешелона изгубиле су од 30 до 50 одсто људства, од 29 амфибијских тенкова на обалу су изашла само два, а од артиљеријског дивизиона искрцало се само једно оруђе. Пошто је први десантни талас наишао на јак отпор, а пристизали су наредни таласи, настала је пометња и гомилање трупа и средстава на уском обалском рубу, чиме су се још више повећали губици. У поподневним часовима искрцане јединице пребродиле су кризу и образовале мостобран дубине до два километра, а предвече су наставили продирање у дубину.

На сектору британске 2. армије, на одсеку Голд, први десантни талас савладао је, уз помоћ амфибијских тенкова и подршку артиљерије, немачке отпорне тачке на обали и до краја дана образовао мостобран ширине и дубине до десет километара.

На одсеку Јуно, уз закашњење од пола часа због узбурканог мора и подводних стена, искрцали су се Канађани. Већина амфибијских тенкова је потонула, а од 24 десантна чамца, 20 се разбило о стене. Подржани ватром бродске артиљерије, Канађани су кренули ка Каену и до краја дана продрли десет километара у дубину немачке одбране.

Уз подршку 25 амфибијских тенкова, пратеће и бродске артиљерије, Британци су на одсеку Сворд савла-

дали немачку одбрану на обалском рубу и до краја дана образовали мостобран ширине и дубине два километра.

До краја првог дана десанта савезници су пробили немачку одбрану између река Вир и Орн, на ширини од 50 км, а на полуострву Котантен на ширини од 10 км, успостављајући неповезан мостобран. Најтеже је било на одсеку Омаха, где је пробој био незнатан, а мостобран плитак. Првог дана на нормандијску обалу искрцано је преко 150.000 војника с потребном опремом, а изгубљено је десет хиљада.

Изненађени Немци реаговали су споро и неодлучно. Команданти групе армија Б, 7. армије и 1. СС оклопног корпуса били су одсутни, а командант Западног фронта није могао употребити оклопне снаге фронта без одобрења Хитлера. Како су и даље били убеђени да ће главни десант бити у рејону Па-де-Калеа, тамо су задржали комплетну 15. армију. Једини отпор пружале су две пешадијске, једна падобранска и једна оклопна дивизија.

Нарочито жестоке борбе биле су око града Каена и луке Шербур. Од 11. јуна, када су савезници почели да користе вештачке луке Малбери А и Б, снабдевање јединица је нормализовано, па су операције настављене несмањеном жестином. Од 6. до 30. јуна савезничке снаге створиле су у Нормандији мостобран ширине 120 км и дубине 16–20 км, пребацивши 850.000 војника, 149.000 возила и 560.000 т материјала и опреме. На мостобран је пребачена и трећина тактичке авијације. Тиме је завршена прва фаза операције *Оверлорд*. ■

БИТКА ЗА БЕРЛИН

После хиљаду четиристо седамнаест дана, од јутра 22. јуна 1941. године када је нацистичка Немачка напала Совјетски Савез, у 0 сати и 43 минута 9. маја 1945. године потписан је акт о безусловној капитулацији Хитлеровог Рајха. Отворена је нова страница у непрекидној књизи историје. Претходила јој је најжешћа офанзива у историји ратовања – битка за Берлин.

Последње провере показале су да је све спремно за почетак најжешће офанзиве у историји ратовања – битку за Берлин. Ноћ је, 16. април 1945. године. На релативно малом простору концентрисано је два и по милиона совјетских војника, око 42.000 топова и минобацача, 3.255 „каћуша“, више од 6.300 тенкова и око 7.000 борбених авиона.

Тачно је пет сати ујутро. Предјутарња магла још се није разишла кад је из хиљаде топова и минобацача започела ураганска ватрена припрема. Истовремено је 200 великих рефлектора, распоређених на сваких 200 метара, осветлило терен са више од 100 милијарди свећа, заслепљујући противника и осветљавајући објекте за напад совјетским тенковима и пешадији. Ваздухом се попут грмљавине све јаче преносило непрестано брујање стотина и стотина бомбардера. Двадесет минута касније у напад

су кренуле пешадијске и тенковске јединице Црвене армије. Почела је последња и најжешћа битка Другог светског рата – битка за Берлин.

Свесни да ће совјетска офанзива бити усмерена на Берлин, Немци су још у фебруару 1945. године почели свестране и темељите припреме за одбрану престонице „хиљадугодишњег Рајха“. Дуж река Одре и Нисе организован је изузетно чврст одбрамбени систем од три одбрамбена појаса, сваки са два-три положаја, дубине од 20 до 40 километара, с противпешадијским и противтенковским препрекама, замкама и клопкама. Са позадинском одбрамбеном линијом и берлинским одбрамбеним рејоном укупна дужина немачке одбране достигала је 100 километара. Компактан одбрамбени систем састојао се од неколико подсистема одбрамбених утврђења и низа непрекидних линија. Главни одбрамбени појас имао је пет линија ровова. Немци су за одбрану искористили природне препреке – реке, језера, канале, јаруге, а сва насељена места била су припремљена за кружну одбрану. За одбрану самог Берлина, који је заузимао територију од око 900 километара квадратних, спровођене су специјалне мере. Град је био подељен на осам сектора

Жуков

одбране и посебни, девети сектор, који је обухватао центар с владиним зградама, зградом Рајхсканцеларије, зградом Гестапоа и Рајхстагом. На непосредним прилазима граду изграђена су три одбрамбена појаса, спољна попречна зона и спољни и унутрашњи одбрамбени појас. На улицама су подизане добро учвршћене барикаде, постављане противтенковске препреке и грађени бетонски бункери, док су прозори на зградама претварани у пушкарнице. За одбрану су искоришћени метро и подземна канализациона мрежа. Стамбени квартали претворени су у тврђаве, велике зграде утврђене су по спратовима, а свака улица, трг, канал или мост, као и многе рушевине, претворени су у објекте општег система одбране. Разрађена је и могућност плављења. За одбрамбене радове у Берлину мобилисано је 400.000 људи, а за ојачање приступа Берлину ангажоване су све расположиве снаге противтенковске артиљерије – више од 600 противтенковских топова великих и средњих калибара, док су за ватрене тачке употребљени тенкови, који су укопавани на уличним раскршћима и уз железничке мостове. Изграђени подземни објекти пружали су могућност широког маневрисања трупама. Формирано је 200 батаљона Фолксштурма за вођење уличних борби, а од чланова Хитлерјугенда формиран су ловачки противтенковски одреди наоружани панзерфаустима. За одбрану посебног (деветог) сектора концентрисани су СС пукови и самостални батаљони. Берлин је претворен у добро утврђену, готово непробојну тврђаву.

За одбрану стратегијских праваца формиране су три групе армија: група армија Висла (3. тенковска и 9. армија), која је држала одбрану на Одри и штитила берлински правац; група армија Центар (4. тенковска и 17. армија), која је бранила Саксонију и група армија Југ, која је бранила Аустрију и југоисточне прилазе Чехословачкој. Ова групација имала је око 85 дивизија, више од милион војника, 10.400 топова и минобацача, више од 1.500 тенкова и око 3.300 борбених авиона. Главну, 9. армију, која је бранила Берлин, Немци су истурили у прву борбену линију, концентришући 48 пешадијских, 10 моторизованих и четири тенковске дивизије, 37 самосталних пукова, 95 самосталних батаљона, мноштво самосталне артиљерије, док је у берлинском гарнизону било 200.000 војника, а у резерви Команде копнене војске налазило се седам дивизија.

За освајање Берлина Совјети су ангажовали трупе трију фронта: 1. и 2. белоруског фронта (команданти маршали Жуков и Рокосовски) и 1. украјинског фронта (командант маршал Коњев). Совјетски план предвиђао је окружење и уништење немачких снага у рејону Берлина. Први белоруски фронт, после пробоја немачке одбране, требало је да обухвати Берлин са севера, десним крилом до Потсдама, а левим да наступа фронтално. Први украјински фронт требало је да обухвати Берлин с југа, да се споји са снагама 1. белоруског фронта код Потсдама затварајући обруч око града, а делом снага да продре до реке Лабе, док је 2. белоруски фронт имао да форсира реку Одру, разбије немачку 3. оклопну армију и настави надирање у правцу Росточа и Визмара. До почетка операције требало је допремити преко седам милиона артиљеријских

зрна, на Одри изградити 23 моста и 25 скелских места преграда и поставити хиљаде километара телефонских жица укопаних у земљу. На релативно малом простору концентрисано је 68 стрељачких дивизија, 3.155 тенкова, 22.000 топова и минобацача, више од 3.000 „каћуша” и 200 јаких рефлектора. Два дана пред почетак офанзиве 32 извиђачка одреда, јачине до батаљона, извршила су извиђање дуж целог фронта.

ПАКЛЕНИ ПОЧЕТАК

Офанзива на Берлин отпочела је 16. априла у 5 сати ураганском артиљеријском ватром и снажним ударима авијације, која се у бришучем лету устремила на положаје Немаца. Горели су небо и земља. У 5.20 у напад су кренуле пешадијске и тенковске јединице Првог белоруског фронта, које су до краја дана освојиле први одбрамбени појас напредујући око осам километара. Расламсала се жестока борба али су се Немци пред надмоћнијим совјетским снагама крајем дана повукли на висове Зилова који су доминирали околним тереном, чинећи јаку препреку на путу за Берлин. На њима су Немци концентрисали највише људи и материјалних средстава. Зиловски висови представљали су „кључ Берлина”. Од раног јутра 17. априла одвијале су се жестоке борбе. Немци су пружали огорчен отпор. Пред вече совјетске тенковске снаге пробиле су одбрану приморавши

Немце на повлачење. Трећег дана совјетске јединице овладале су и трећим одбрамбеним појасом, а 19. априла напредовале су 30 километара на запад. Први украјински фронт форсирао је 16. априла реку Нису. Совјетски борци незадрживо су појурили преко реке на сплавовима, чамцима, преко јуришних мостића...Противник је био ошамућен, а његов отпор био је готово симболичан. Сва три одбрамбе-

на појаса пробијена су 18. априла, а совјетске јединице продрле су 30 километара на запад.

Други белоруски фронт форсирао је реку Одру 19. априла и наредног дана продро 20 километара на запад. Од 19. априла почео је маневар пресецања немачких снага и окружење Берлина са севера, североистока, југа и југоистока. Покушај Немаца да се са 12. армијом пробију према Берлину није успео и њене снаге су са тешким губицима одбачене далеко на запад. Обруч око Берлина је затворен. Створени су услови за јуриш на престоницу Рајха.

Петог дана совјетске офанзиве, 20. априла 1945, почео је јуриш на Берлин. Избијањем совјетских трупа 21. априла на кружну берлинску аутостраду створени су повољни услови за потпуно опкољавање немачке престонице. На прилазима одбране Берлина разбијене су немачке трупе, а компактни фронт пробијен је на много страна, њихове крупне јединице су опкољене и уништаване појединачно. Преостало је да се учини још један корак, да се заузме Берлин и заврши рат. Ближио се одлучни тренутак. Небо изнад града било је пурпурноцрне боје. Ваздух, испуњен димом, прошарале су десетине пламених трагова „каћуша“.

У Рајхсканцеларији, 22. Априла, одржано је последње оперативно саветовање којим је руководио Хитлер. Осећајући да су на ивици слома, саветовање су избегли Геринг и Химлер, који су напустили бункер како би повели сепаратне преговоре о миру са Англо-Американцима. Потпуно физички и психички сломљен Хитлер је полагао последњу наду у пробој две снажне армије – 9. и 12, које су имале задатак да деблокирају Берлин и одбаце совјетске јединице. Ударима совјетских јединица оне су, међутим, биле одбачене на запад где су разбијене. Пролаз прилазима Белину је затворен.

У самом Берлину водиле су се огорчене борбе. Што су се совјетске трупе више приближавале центру града, то је растао грозничави отпор Немаца, који су за одбрану користили вишеспратне зграде изграђене од чврстог материјала, склоништа и подземне пролазе. Напади совјетских јединица одвијали су се даноноћно. Главну тежину борби у централном делу града преузели су јуришни одреди и јуришне групе, којима је одређено да заузму одређене улице, тргове и објекте. Сваки јуриш пешадије и тенкова праћен је снажним ударима артиљерије и авијације. Само у периоду од 21. априла до 2. маја на Берлин је испалило 1,8 милион артиљеријских граната, на његову одбрану сручило се више од 36.000 тона ужареног метала.

После окружења Берлина, 24. априла, совјетске јединице наставиле су успешно надирање према центру града – Александер-плацу, дворцу кајзера Виљема, берлинској већници и Рајхсканцеларији. Немци су пружали жесток отпор. Сутрадан, 25. априла, немачке снаге сабијене су на простор од 325 километара квадратних. Са свих страна надирале су совјетске трупе. У Хитлеровим рукама остао је само мали комад земље – зоолошки врт, ограђен пола метра дебелим зидом од цигала и претворен у праву тврђаву, парк Тиргартен и канцеларија Рајха са деветоспратним армиранобетонским бункером у којем се налазио Хитлер.

До 28. априла Немци су потиснути у блокове великих државних зграда. Зоолошки врт је претворен у прах и пепео.

Свуда су били разбијени кавези, поломљене металне мреже, нагорело и спаљено дрвеће и бројни лешеве животиња и немачких војника. У граду није било воде ни осветљења, а обустављени су снабдевање и евакуација ваздушним путем. Напади совјетских трупа били су све жешћи, одвијајући се даноноћно. Да би стигли до канцеларије Рајха и Хитлеровог бункера у јуриш су кренули пешадија, тенкови и артиљерија подржани бришућим летовима авијације, која је жестоко бомбардовала и митраљирала положаје Немаца. Развила се жестока борба – одзвањале су експлозије граната и мина, проламали се рески рафали аутомата, тутњале гусенице тенкова.

ЈУРИШ НА РАЈХСТАГ

Дан пред јуриш на Рајхстаг, 29. априла у 23 сата, хистерични и психички сломљен Хитлер питао је генерала Јодла: „Где су предњи делови Венкове армије? Кад ће обновити офанзиву? Где је 9. армија? Где треба да се пробије 9. армија?“ Јодл му, међутим, није одговарао. Он је из тренутка у тренутак очекивао крај.

Следећег дана, 30. априла, битка за Берлин достигла је врхунац. У 5 сати и 13 минута извршена је артиљеријска припрема, а затим је на зграду Рајхстага, коју је бранило 6.000 есесоваца уз помоћ тенкова и самоходне артиљерије, извршен општи јуриш. Вођене су крваве борбе. Прилазе су штитиле друге чврсте зграде које су улазиле у систем деветог централног сектора одбране Берлина. Непосредни јуриш извршила је 150. стрељачка идрицка дивизија подр-

жана тенковском бригадом и другим јединицама армије. Да би заузели Рајхстаг совјетски аутоматичари пробијали су се кроз тунеле и подруме, јуришали преко рушевина борећи се за сваку просторију, сваки спрат. Совјетски борци пробијали су се ка крову на предњем делу зграде носећи развијену црвену заставу Победе. Око 15 сати 30. априла на згради Рајхстага завијорила се црвена совјетска застава..

У рану зору, 2. маја, предале су се преостале снаге хитлеровског гарнизона од 1.500 људи које су браниле Рајхстаг. У време док се водила борба за Рајхстаг, совјетске трупе наставиле су освајање централног рејона Берлина, сламајући отпор противника. Првог маја у рукама Немаца преостао је само рејон владиних зграда, у којем се налазила Рајхсканцеларија, у чијем дворишту је био саграђен Хитлеров бункер, дивовска армиранобетонска зграда, коју је тукла тешка артиљерија

Нова влада адмирала Деница, формирана 2. маја, већ следећег дана послала је представнике у штаб 21. савезничке армије, где јој је поновљен захтев о безусловној капитулацији. Седмог маја у 2 сата и 41 минут генерал Јодл потписао је капитулацију. Званична ратификација извршена је 9. маја у 0 сати и 43 минута у Берлину, када су на акт капитулације потписе ставили фелдмаршал Кајтел, генерал Штумпф и адмирал Фридсбург. Рат у Европи је после 1.417 дана завршен. Отворена је нова страница у светској књизи историје. ■

Станислав АРСИЋ

